

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ



İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE YÖNELİK FARKINDALIKLARININ
GELİŞİMİ: BİR DURUM ÇALIŞMASI

YAZAR

Derya DOĞAN YAYLAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Sanem TABAK

ORDU- 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Derya DOĞAN YAYLAK tarafından hazırlanan “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Farkındalıklarının Gelişimi: Bir Durum Çalışması” başlıklı bu çalışma, 14.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Doç. Dr. Önder ERYILMAZ Amasya Üniversitesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Sanem TABAK Ordu Üniversitesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Emel BAYRAK ÖZMUTLU Ordu Üniversitesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Derya DOĞAN YAYLAK

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE YÖNELİK FARKINDALIKLARININ GELİŞİMİ: BİR DURUM ÇALIŞMASI

DERYA DOĞAN YAYLAK

Araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarını ve duyarlılıklarını incelemek, onlara eşitlikçi bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ve araştırma deseni olarak durum çalışması çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ordu ilinde bir özel eğitim kurumunda dördüncü sınıfta öğrenimlerine devam eden 10 kız ve 14 erkek toplam 24 öğrenci, amaçlı örnekleme türlerinden uygun örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Söz konusu çalışma kapsamında çalışma grubuna yönelik her hafta 1 ders saati (40 dk) olmak üzere dört hafta sürecek bir dizi etkinlikten oluşan atölye programı uygulanmıştır. Atölye programı sonucunda elde edilen veriler MaxQDA nitel veri analiz programı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre: ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında öğrencilere yönelik tasarlanıp uygulanan atölyeler ile öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalık durumlarının, görüş ve düşüncelerinin olumlu yönde değişim gösterdiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

SOCIAL STUDIES EDUCATION

DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL 4TH GRADE STUDENTS' AWARENESS ABOUT GENDER EQUALITY IN SOCIAL STUDIES COURSE: A CASE STUDY

DERYA DOĞAN YAYLAK

In the research, it was aimed to examine the awareness and sensitivity of primary school fourth grade students towards gender equality and to give them an egalitarian perspective. This research was carried out within the framework of case study as a qualitative research method and research design. A total of 24 students, 10 girls and 14 boys, who were studying in the fourth grade in a private education institution in Ordu in the 2021-2022 academic year, were selected as the study group of the research, according to the convenient sampling method, one of the purposive sampling types. Within the scope of the said study, a workshop program consisting of a series of activities that will last for four weeks, 1 lesson hour (40 minutes) each week, was applied to the study group. The data obtained as a result of the workshop program were analyzed using the MaxQDA qualitative data analysis program. According to the results of the research: It has been revealed that the awareness status, views and thoughts of the students about gender equality have changed positively with the workshops designed and implemented for students within the scope of gender equality in the primary school fourth grade social studies course.

Key Words : Gender, Gender Equality Awareness, Social Studies

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecim boyunca bana kattıkları için minnettar olduğum, yoluma ışık tutan ve benim için bir danışmandan çok daha öte olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Sanem TABAK'a, sonrasında birbirinden kıymetli yorumlarıyla tezime katkı sağlayan jüri üyelerim Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emel BAYRAK ÖZMUTLU ve Sayın Doç. Dr. Önder ERYILMAZ hocalarıma, tez sürecimde öneri ve eleştirileriyle her zaman yanımda olan Sayın Doç. Dr. Hayriye Gül KURUYER'e, yüksek lisans isteğim bir kıvılcımken beni cesaretlendirerek bu isteğimi alevlendiren ve beni motive eden Sayın Prof. Dr. Keziban TEKŞAN'a ve yüksek lisans yolculuğuna birlikte başladığım, süreçte aramıza binlerce kilometre girse de beni her daim destekleyen, yüreklendiren Sayın Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu hayatta ne zaman yeni bir karar alsam, yeni bir yola çıkmak istesem hep yanımda, arkamda olan; benimle birlikte sevinen, benimle birlikte üzülen en değerlilerim annem Hüsne Doğan, babam Ahmet Engin Doğan ve kardeşim Kadir Özgür Doğan'a araştırma sürecimdeki destekleri için çok teşekkür ediyorum.

Ve en büyük teşekkürüm sabrı, sevgisi, emeği ve inancı için hayat arkadaşım, eşim Erhan Yaylak'a. Birlikte yürüdüğümüz yolların çoğalarak artması dileğimle..

Derya DOĞAN YAYLAK

“Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşama sevincimizdir. Bugünün çocuğunu yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xi
ÇİZELGELER	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Cümlesi	2
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Sınırlılıklar	7
1.5 Tanımlar	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Kapsayıcı Eğitim	8
2.2 Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim.....	10
2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim	13
2.4 Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	17
2.5 İlgili Araştırmalar	18
2.5.1 Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yapılan Araştırmalar ...	19
2.5.2 Sosyal Bilgiler Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yapılan Araştırmalar	22
3. YÖNTEM	30
3.1 Araştırma Deseni.....	30
3.2 Çalışma Grubu	30
3.3 Veri Toplama Araçları	32
3.3.1 Anket Formu	32
3.3.2 Araştırmacı Günlüğü	32
3.3.3 Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formu	32
3.3.4 Öğrenci Çalışma Kağıtları	33
3.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Atölyeler	33
3.5 Veri Toplama Süreci	34
3.6 Verilerin Analizi.....	35
3.7 Araştırmacının Rolü	36
3.8 İnanırcılık ve Etik.....	36
4. BULGULAR	38
4.1 İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri	38
4.1.1 Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kavramı ile ilgili Düşünceleri .	38
4.1.2 Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları.....	41
4.1.3 Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Rol ve Sorumlulukları ile İlgili Düşünceleri	44

4.1.4	Öğrencilerin Günlük ve Sosyal Yaşamlarında Cinsiyet Kavramına Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Düşünceleri.....	49
4.2	İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Uygulamalar Süresince Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Farkındalıkları.....	51
4.2.1	Öğrencilerin Cinsiyet Kavramına Yönelik Farkındalıkları	51
4.2.2	Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik Farkındalıkları	56
4.2.3	Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Farkındalıkları	60
5.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	69
5.1	Sonuç ve Tartışma.....	69
5.2	Öneriler	76
6.	KAYNAKLAR	79
7.	EKLER.....	89
7.1	EK -1. Etik Kurul Belgesi	89
7.2	EK-2. Araştırma İzni	90
7.3	EK-3. Veli İzin Formu	91
7.4	EK-4. Anket Formu.....	92
7.5	EK-5. Öz Değerlendirme Formu.....	95
7.6	EK-6. Öğrenci Çalışma Kağıtları	97
7.7	EK-7. Atölyeler	100
7.8	EK-8. Yasal Dayanaklar.....	105
7.9	Yasal/Özel İzin Belgesi.....	106
8.	ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLÖLAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilere Ait Bilgiler	31
Tablo 3.2. Atölyelere Ait Bilgiler	34
Tablo 4.1. Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Rol ve Sorumlulukları ile İlgili Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Düşünceleri	44

ŞEKİLLER

Sayfa

Şekil 4.1. Öğrencilere Göre Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	39
Şekil 4.2. Öğrencilerin, Arkadaşları Arasında Kızların ve Erkeklerin Eşit Olma Durumlarına Yönelik Düşünceleri	40
Şekil 4.3. Öğrencilerin Uygulama Öncesi Kadın Cinsiyetine Yönelik Metaforları	41
Şekil 4.4. Öğrencilerin Uygulama Öncesi Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları	41
Şekil 4.5. Öğrencilerin Uygulama Sonrası Kadın Cinsiyetine Yönelik Metaforları	42
Şekil 4.6. Öğrencilerin Uygulama Sonrası Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları	43
Şekil 4.7. Öğrencilere Göre Kadının Toplumda Sahip Olduğu Sorumluluklar.....	46
Şekil 4.8. Öğrencilere Göre Erkeğin Toplumda Sahip Olduğu Sorumluluklar	48
Şekil 4.9. Öğrencilerin Günlük ve Sosyal Yaşamlarında Cinsiyet Kavramına Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri	50
Şekil 4.10. Öğrencilerin Sosyal Yaşamlarındaki Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri.....	51
Şekil 4.11. Cinsiyet Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	54
Şekil 4.12. Cinsiyet Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Fark Ettim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	55
Şekil 4.13. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	59
Şekil 4.14. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Fark Ettim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	60
Şekil 4.15. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Aile İçindeki Çözüm Önerileri.....	65
Şekil 4.16. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Okuldaki Çözüm Önerileri	66
Şekil 4.17. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	67
Şekil 4.18. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar	68

ÇİZELGELER

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 4.1. Öğrencilerin Cinsiyet Kavramına Yönelik İfadeleri	52
Çizelge 4.2 Öğrencilerin Biyolojik ve Toplumsal Cinsiyet Kavramına Yönelik İfadeleri	53
Çizelge 4.3 Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik İfadeleri	56
Çizelge 4.4 Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik İfadeleri	57

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Cinsiyet doğuştan sahip olunan ve bireyin tüm hayatını etkileyen bir kavramdır. Kadın ve erkek olarak dünyaya gözlerimizi açtığımız yaşamamızda, sahip olduğumuz cinsiyetten kaynaklı pek çok deneyim yaşarız. Bu deneyimlerimizin bazıları olumlu bazıları ise olumsuz olarak yaşamımızda yerini alır. Toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından belirlenen cinsiyetimize yönelik bizden beklenen rol ve sorumlulukları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Sonradan edinilen ve toplumdan topluma değişen toplumsal cinsiyet özellikleri bireylerin davranışlarını belirli kalıp yargılarla şekillendirmektedir.

Son yıllarda ülkemizde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmak için pek çok araştırma yapılmakta; toplumdaki cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair tutum ve davranışları, kalıp yargıları kırmak için tasarlanan örnek uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle cinsiyetinden dolayı toplumun her kesiminde (eğitim, siyaset, ekonomi vb.) eşitsizliğe maruz kalan bireylerin içinde buldukları durumu anlamak, onlara çözüm yolları bulmada destek olmak son derece önemlidir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile kurumu toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramının ilk öğrenildiği yerdir. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren erkekler ağlamaz, arabalarla oynar, mavi rengi sever; kızlar narin ve duygusaldır, bebeklerle oynar, pembe rengi sever gibi toplumdaki bireylerin sıkça dile getirdiği bu kalıp ifadelerle büyürler. Öyle ki örneklerini çoğaltabileceğimiz bu gibi kalıp yargılar zaman içinde normalleşir ve yerleşir. Çocuklar aile içinde maruz kalarak ya da örtük yolla kazandıkları bu toplumsal cinsiyete dair olumsuz kalıp yargılarını eğitim -kurumları- aracılığı ile de pekiştirirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı; özgür, demokratik ve bireysel farklılıklara saygılı bir toplum için öncelikle bireylerin yetişmesinden ilk sorumlu olan ailelere, sonrasında ise eğitim kapsamında etkisi ve sorumluluğu olan tüm kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. Özellikle eğitim alanı içerisinde öğretmeninden, ders kitabına; eğitim materyallerinden, okul ve sınıf yönetimi uygulamalarına kadar öğrencilerin maruz kaldığı tüm etkileşim alanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak düzenlenmesi oldukça önemlidir.

Toplumsal cinsiyet kavramı oldukça genel bir kavramdır. Pek çok sosyal bilimler disiplini bu kavram kapsamında araştırma ve çalışma yapmaktadır. Ancak özellikle eğitim alanında yapılan çalışmaların bireylerin daha eşitlikçi bir bakış açısı kazanmasında etkili olduğu savunulabilir. Küçük yaşlardan itibaren başlayan öğretim süreci öğrencilerin

sadece bilgi birikimi kazandıkları değil, sosyal duygusal özelliklerinin de desteklendiği ve geliştiği alanlardır. Yoğun etkileşimde buldukları okul ortamları ise öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazandıkları eğitim kurumlarıdır. Bu kapsamda hazırlanan öğretim programları toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmalıdır.

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı kapsamındaki çalışmalar incelendiğinde özellikle temel eğitim düzeyinde daha çok ders kitabı inceleme çalışmalarına (Başaran, 2019; Fidan, 2019; Sönmez, 2020) ve öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliği algılarına yönelik araştırmalara (Cömert Gazi, 2018; Uygun ve Önsan, 2020) ağırlık verildiği söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi demokratik, eşitlikçi, insan haklarına saygılı, empati becerisi yüksek bireyler yetiştirmeyi hedefleyen; bu kapsamda da toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının oluşturulabileceği en önemli derslerden biridir.

Son yıllarda özellikle kapsayıcı eğitim çerçevesinde bireylerin cinsiyetlerinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmadığı, tüm bireylerin eğitime eşit katılımını hedefleyen çalışmalar ve araştırmalar (Bayram, 2019; Fırat, 2021; Şimşek, 2019) yapılmaktadır. Amaç (2021) kapsayıcı eğitimi öğrencilerin engeline, farklılığına ve sosyo-ekonomik durumuna bakılmaksızın kaliteli ve eşit eğitim olanaklarından faydalanmasını hedefleyen bir eğitim yaklaşımı olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada da kapsayıcı eğitim bağlamında ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulanan atölyeler sürecindeki farkındalık durumları incelenmiştir. Çalışmada ilkökul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanı kapsamında ‘Kendisini farklı özelliklere sahip bireylerin yerine koyar.’ ve ‘Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.’ kazanımları çerçevesinde öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik etkinlikler hazırlanmış ve etkinliklerin uygulanması esnasında öğrencilerdeki farkındalık süreçleri ele alınmıştır.

1.1 Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi; ‘İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçleri nasıldır?’ olarak belirlenmiştir. Bu araştırma problemi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki düşünceleri nasıl bir değişim göstermektedir?

2. İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yapılan uygulamalar süresince toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık durumları nasıldır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçlerinin nasıl bir değişim gösterdiğinin incelenmesidir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada öncelikle ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalıklarını belirlemek amaçlanırken; düzenlenen etkinlik atölyeleriyle de süreç boyunca öğrencilerin cinsiyet rollerine bakış açılarına; kıyafet, oyuncak ve meslek seçimlerini etkileyen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarındaki değişim süreçlerine ve cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanaklara odaklanılmıştır.

Sosyal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması; birey olarak kadın ve erkeğin iş yaşamı, siyaset, eğitim gibi toplumsal kurumlarda eşit katılım ve söz hakkına sahip olmaları demokratik, adil ve eşitlikçi bir toplum için oldukça önemli ve gereklidir. Ancak toplum tarafından kadın ve erkeğe atfedilen kalıplaşmış geleneksel cinsiyet rolleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Eğitim aracılığıyla bu engelleri ortadan kaldırmak ve toplumda demokratik, adil, bireysel farklılıklara saygılı, empati yapabilme becerisi yüksek nesiller yetiştirebilmek için toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışma ve uygulamaların hayata geçirilmesine katkı sağlamak önemlidir. Bu çalışmanın amaçlarından biri, ilkokul çağındaki öğrencilerin eşitlikçi bir toplum yapısını oluşturmada sahip oldukları ya da olacakları kalıp yargıların farkına varmalarını sağlamaktır. Dolayısıyla çalışmada, ilkokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik nasıl bir farkındalık süreçleri olduğu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında sahip oldukları kalıplaşmış yargıların çocuğun gerçek yaşamında nasıl karşısına çıktığı ve bu yargıları nasıl adlandırdığı belirlenerek, bu kalıplaşmış yargıların değişimi için kazanımlar oluşturulmuş ve etkinlikler geliştirilmiştir.

Temellioğlu ve Küçükturan, (2022) yaptıkları araştırmada kalıplaşmış toplumsal rollerin ötesine geçebilmek için küçük yaşlardan itibaren çocukların toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak eğitilmesinin ve bu amaçla kullanılacak her tür materyalin hassasiyetle

belirlenmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Özellikle bireylerin yetişkinlik yıllarında cinsiyete dair eşitlikçi bakış açısına sahip olabilmeleri için ilkokul çağından itibaren kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin farkına varmalarını ve var olan cinsiyetçi kalıp yargılarını yok edebilmek önemlidir.

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de okullar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler gibi kurumlar aracılığı ile insanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla seminer ve konferanslar düzenlenmekte, örnek uygulamalar hayata geçirilmekte, bilgilendirme broşürleri ve kitapları yayınlanmakta ve teknoloji aracılığı ile tüm bu farkındalık çalışmaları geniş kitlelerle paylaşılmaya çalışılmaktadır. Tüm bu çalışmalar toplumda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sağlasa da kalıp yargıların ve cinsiyetçi yaklaşımların tamamen önüne geçememektedir. Seçgin (2012) çalışmasında belirtilen farkındalık çalışmalarının belirli kesimlerle sınırlı kalmamasını, sağlıklı nesiller için toplumsal cinsiyet eğitiminin ilköğretim ve ortaöğretim öğretim programlarında planlı bir şekilde ele alınması gerekliliğini vurgulamıştır. Öğretim programları ve öğrencilerin gelişim süreçleri ele alındığında öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının kazandırılacağı en uygun derslerin başında Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Özdemir Yılmaz (2019) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilecek toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin, kişilerin yasalar önünde eşit olduğunun kavratılmasına katkı sağlayacağını belirtmektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler in etkili vatandaş yetiştirme ve demokrasiye katılma sürecini öğrencilere öğretebilme (İnan, 2019) amacını gerçekleştirebilir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda kendi haklarını bilen ve sorumluluklarının bilincinde olan aynı zamanda diğer insanların haklarına saygı duyan etkili vatandaşların oluşturduğu eşitlikçi ve demokratik bir toplum, toplumsal cinsiyet bilincinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması açısından önemlidir (Karasu Avcı vd., 2020; Seçgin ve Kurnaz, 2015). Görüldüğü üzere, Sosyal Bilgiler dersinde gerek Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, gerek Sosyal Bilgiler dersi temel amaçları doğrultusunda öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının kazandırılacağı yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir. Fakat Karakuş vd. (2018) tarafından yürütülen çalışmada 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında (MEB, 2018) toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında herhangi bir özel amaç, kazanım ya da içerik tasarımına yer verilmediği, yalnızca ‘cinsiyet ve kadın kavramlarının sosyal açıdan’ ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Oysaki Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan birey ve toplum öğrenme alanı yukarıda belirtilen

Sosyal Bilgiler genel amaçlarından etkili vatandaş yetiştirme, bireysel ve toplumsal sorumluluk kazanma ve dolayısıyla ben ve biz olma süreçlerini temele alan bir öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı aracılığı ile öğrencilerden saygı ve sorumluluk değeri ile empati kurma becerisinin edinilmesi beklenmektedir. Yine bu öğrenme alanındaki kazanımlar incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının öğrenciler tarafından edinebileceği düşünülen kazanımlar bulunmaktadır. Eldeki bu çalışma da ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanında toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı kazandırabilecek 4. sınıf düzeyinde ‘Kendisini farklı özelliklere sahip bireylerin yerine koyar.’ ve ‘Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.’ kazanımları temele alınarak araştırmacı tarafından oluşturulan toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına yönelik kazanımlar ve etkinlikler bağlamında oluşturulan atölyeler ile yürütülmüştür. Bu çalışma ile Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kazanım ve içeriklerin eklenebileceği çalışma sonuçlarıyla kanıtlanmak istenmiştir.

Bayraklılar ve Türkoğlu (2022) tarafından Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan çalışmaları çeşitli değişkenler açısından analiz etmek ve yeni yapılacak olan çalışmalara farklı bakış açıları getirerek alana katkı sağlamak amacıyla yapılan araştırmada; 2007 yılından 2020 yılına kadar ilgili konuyla alakalı çalışmalarda artışın olduğu, bir çalışma dışında diğerlerinin Türkçe dilinde yazıldığı, çalışma grubunun büyük çoğunluğunu okul öncesi çocuklarının oluşturduğu vurgulanmıştır. Kalaycı ve Hayırsever’e (2014) göre, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyete yönelik algıları ve eşitlikçi bir toplumun oluşmasında öğrencilerin bu yöndeki farkındalıklarının belirlenmesi ve bu farkındalıkların davranışa dönüşmesi açısından özellikle ilköğretim öğrencileri ile yürütülen toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının ülkemizde sınırlı olduğu ifade edilmektedir. Yine Yeşil’in (2020) araştırmasından çıkan sonuçlarda, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik etkinlikler ile öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına bakış açılarının değişebileceğini ve geleneksel rol kalıplarındaki cinsiyet ayrımcılığını fark edebileceklerini göstermiştir. Bu nedenle çalışmanın ilköğretim öğrencileri ile yürütülmesi alanda belirtilen eksikliği doldurulmasında önem arz etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi özelinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet açısından ders kitapları ve öğretim programlarındaki kazanımların incelendiği (Aşçı, 2020; Başaran, 2019; Bilgin, 2019; Demirel, 2010; Dündar, 2021; Erbuyurucu, 2022; Fidan, 2019; Geriş, 2022; Kafa, 2021; Kandilli, 2020;

Karaboğa, 2020; Küçük Karaca, 2022; Sönmez ve Dikmenli, 2021; Temellioğlu ve Küçükturan, 2022) araştırmalar; Sosyal Bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin algı ve görüşlerinin incelendiğı (Bartın, 2022; Çakır, 2022; Ceylan, 2022; Kurdaş ve Tuncer, 2020; Uygun ve Önsan, 2020) araştırmalar olduğı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi bağlamında toplumsal cinsiyete yönelik öğrencilerle yürütölen çalışmalar incelendiğinde Özdemir Yılmaz (2019) ilkokul 4. sınıf öğrencileri ile toplumsal cinsiyet eşitliği etkinlikleri aracılığıyla öğrencilerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimine yönelik tutumlarına etkisini; Seçgin ve Kurnaz (2015) ortaokul 7. sınıf öğrencileri ile Sosyal Bilgiler dersinde düzenlenen toplumsal cinsiyete yönelik etkinliklerin öğrencilerin algı ve tutumlara etkisini; Erbey (2022) ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını; Yeşil (2020) ortaokul 6. sınıf öğrencileri ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir eylem araştırması ile öğrencilerde farkındalık yaratmayı incelemişlerdir. Bu çalışmada ise ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarını belirlemek amaçlanmaktadır. Yukarıdaki çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin algılarını ya da farkındalıklarını inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunduğı, ilkokul özelinde ise iki tane (Erbey, 2022; Özdemir Yılmaz, 2019) araştırmanın yürütöldüğü görölmektedir. Eldeki çalışmada ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalıklarını belirlemek ve öğrencilerin biyolojik-toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları ifade edebilme, cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlayıp sorgulayabilme, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlayıp toplumsal cinsiyet rollerini nasıl gördüklerini tartışabilme, toplumsal cinsiyet eşitsizlik aktarımına neden olan unsurları fark edebilme, Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark edebilme ve cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları öğrenebilme gibi toplumsal cinsiyet eşitliliğı bağlamında farkındalık geliştirmelerine olanak sağılayan atölyeler araştırmacı tarafından tasarlanmış ve uygulanmıştır. Dolayısıyla yapılan bu çalışma ile küçük yaşlardan itibaren çocukların toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yönelik bilinçlenmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini bir davranış haline getirebilmeleri ve eşitlikçi bir toplumun oluşmasına katkı sağılayabilmeleri bakımında gerek öğretmene gerekse ebeveynlere çalışmada yapılan etkinliklerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının öğretilmesi noktasında yol gösterici olacağı düşünölmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kazanım ve etkinliklerin entegrasyonunun nasıl yapılabileceğini gösteren bu çalışma ile Sosyal

Bilgiler alanında program geliştirme uzmanlarına da bu konuda fikir verebileceği öngörülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

1. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında özel bir eğitim kurumunda dördüncü sınıfta öğrenimlerine devam eden 24 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Araştırma Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yer alan 'Birey ve Toplum' öğrenme alanı ile bu öğrenme alanında yer alan 'Kendisini farklı özelliklere sahip bireylerin yerine koyar.' ve 'Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.' kazanımları ile sınırlıdır.
3. Araştırma, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik araştırmacı tarafından tasarlanan ve dört hafta boyunca haftada bir saat uygulanan atölyeler ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Toplumsal Cinsiyet: Biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasıdır (Karakaya, 2018).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Cinsiyetten bağımsız olarak kadın ve erkeğin toplumda aynı şans ve fırsatlara eşit düzeyde sahip olması durumudur (World Health Organization, 2011).

Durum Çalışması: Sınırlı bir sistem içinde bir veya daha fazla durum aracılığıyla keşfedilen konunun incelenmesidir (Creswell vd., 2007).

Kapsayıcı Eğitim: Tüm öğrencilerin öğrenme becerileri, bedensel ya da zihinsel engel durumları, cinsiyet, sosyo-ekonomik ya da kültürel kimlikleri gibi hiçbir ayırım unsuru nedeniyle dışlanmaksızın eğitim süreçlerinde ihtiyaçları ve hedefleri doğrultusunda kişisel gelişimlerini sağlayabilecekleri eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanabilmeleri gerektiğini temel prensip olarak benimseyen bir eğitim yaklaşımıdır (Çelik, 2017).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Kapsayıcı Eğitim

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO, 2005) kapsayıcı eğitimi, öğrenenlerin tüm ihtiyaçlarının çeşitliliğini dikkate alarak, öğrenenlerin eğitim içinde ve dışında öğrenmeye, kültürlere ve topluma katılımını sağlama süreci olarak tanımlamaktadır. Kapsayıcı eğitim temelinde, 2009 yılında insanların daha iyi bir dünyada yaşayabilmesi için aşırı yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılabilmesini sağlama, evrensel ilköğretime ulaşma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilk ve orta öğretimden başlayarak ortadan kaldırma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ederek özellikle çocuk ölümlerini azaltma ve kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirme gibi Binyıl Kalkınma Hedefleri belirlenmiştir (UNESCO, 2009). Bu kalkınma hedefleri ile amaçlanan; eğitim içinde ya da dışında olan çocuk, genç ve yetişkinlerin tümü için daha iyi bir dünya inşa edecek değişikliklerin tüm dünya ülkelerinde yapılabilmesidir. İfade edilen Binyıl Kalkınma Hedeflerinin yanı sıra yine Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında belirtilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri de benzer hedefleri temel almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri on yedi başlıktan oluşmaktadır: ‘Yoksulluğa Son, Açlığa Son, Sağlık ve Kaliteli Yaşam, Nitelikli Eğitim, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Temiz Su ve Sanitasyon, Erişilebilir ve Temiz Enerji, İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme, Sanayi Yenilikçilik ve Altyapı, Eşitsizliklerin Azaltılması, Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, Sorumlu Üretim ve Tüketim, İklim Eylemi, Sudaki Yaşam, Karasal Yaşam, Barış Adalet ve Güçlü Kurumlar ile Amaçlar İçin Ortaklıklardır’ (UNESCO, 2015). Buradan hareketle tüm dünyada ayrımcılık ve eşitsizlikle mücadele etme amacı temelinde özellikle dezavantajlı grupları da kapsayan bir eğitim yaklaşımı benimsemek önemlidir.

Kapsayıcı eğitim; farklı özelliklerinden dolayı dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan, ötekileştirilen, toplum içindeki her öğrenciye, yeni bir fırsat sunarak eğitim faaliyetlerine eşit katılma hakkı öngörmektedir (Fırat, 2021). Günümüzde kapsayıcı eğitim düşüncesi; farklı özelliklere sahip olan bireylerin öğrenme becerilerindeki çeşitlilikten, cinsiyet kaynaklı eşitsizliğe, toplumsal ve kültürel temelli farklılıklara kadar birçok konuyu kapsayan oldukça geniş bir alana sahiptir (Çelik, 2017). Bireylerin farklılıklarından kasıt, onların bireysel farklılıkları (hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi, yetenek ve öğrenme stilleri), sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumları, özel eğitime ihtiyaç duymaları, risk

altındaki çocuklar olmaları, parçalanmış aile çocuğu olmaları, afete maruz kalmaları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşamalarıdır (Fırat, 2021). Kapsayıcı eğitim ile bahsedilen tüm bu farklılıklara sahip öğrencilerin fırsatlara ulaşmaları açısından eşit olmaları amaçlanmaktadır. Hiçbir öğrenci farklılıkları sebebi ile eğitim çemberi dışında kalmamalıdır.

Kapsayıcı bir eğitim sisteminin amacı; tüm dünyadaki çocukların eğitsel anlamda daha iyi hale gelmesini sağlayarak, ayrımcı tutumlarla mücadele eden dolayısıyla kapsayıcı yönelime sahip hoşgörülü toplumlar yaratma, kapsayıcı bir toplum inşa etme ve herkes için eğitim sağlamaktır (UNESCO, 2009). Kapsayıcı eğitimin tanımı ve amaçları incelendiğinde, kişilerin ayrımcılığa maruz kalmadan eşit bir eğitim hakkına sahip olmasının ön plana çıktığı görülmektedir.

Türkiye kapsayıcı eğitim bağlamında incelendiğinde bahsedilen ortak anlayışın tam olarak eğitsel anlamda içselleştirilememesi, kapsayıcı eğitim uygulamalarındaki eksiklik ve bir takım karşılaşılan zorluklardan dolayı kapsayıcı eğitimle ilgili yapılan çalışmalarda istenilen hedefe ulaşamadığı görülmektedir (Oral, 2016). Türk eğitim sistemi içinde yer alan kapsayıcı eğitimin Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından oluşturulan öğretim programlarının temel amaçlarında yer aldığı görülmektedir. Ancak Fırat'ın (2021) da belirttiği gibi, bu durumun eğitim-öğretim uygulamalarına yansımadağı ortadadır. Bu eksiklik Sosyal Bilgiler dersi amaçları ve kazanımları bağlamında temele alınarak öğretim uygulamalarına yansıtılabilir. Çünkü kapsayıcı eğitimin hedefleri ve Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçları incelendiğinde, birçok noktada örtüştüğü görülmektedir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere insanlara ve bireysel farklılıklara saygı temelinde eşitlik, adalet, duyarlılık gibi değerler ile empati, eleştirel düşünme, iletişim, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme gibi beceriler kazandırmayı hedeflemektedir.

Türkiye eğitim sisteminde Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere insan haklarına ve farklılıklara saygı, hoşgörü, eşitlik ve adalet gibi temel kapsayıcı değerlerin yanı sıra empati, iletişim, toplumsal katılım ve sosyal sorumluluk gibi becerilerin kazandırılmasında oldukça büyük bir rol oynamaktadır (Bayram ve Öztürk, 2021). Öner, (2022, s.41) kapsayıcı bir Sosyal Bilgiler dersini '*çeşitli disiplinlerden elde ettiği çok sayıdaki içeriği öğrenci çeşitliliğine göre farklılaştırıldığı, hak ve özgürlükler temelinde bireyin toplumsal yaşamda varoluşunun ve gelişiminin önündeki her türlü engeli ortadan kaldırmaya yardımcı olan, evrensel değerler ekseninde tüm kalıp ve önyargılarla*

mücadele eden, kapsayıcı bir toplum oluşturmak amacıyla etkili, kapsayıcı ve çoklu bakış açısına sahip vatandaşlar yetiştiren bir ders' olarak tanımlamıştır.

Yine Öner (2022) Sosyal Bilgiler dersi ile kapsayıcı eğitimin benzer amaçları temele aldığı ve ortak bir değer, içerik ve becerilere sahip olduğunu belirterek; 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında özellikle 'Birey ve Toplum' öğrenme alanı başta olmak üzere, 'Etkin Vatandaşlık' ve 'Küresel Bağlantılar' öğrenme alanlarında kapsayıcı eğitime yönelik kazanımların yer aldığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada da ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında (MEB, 2018) yer alan 'Birey ve Toplum' öğrenme alanındaki 'Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar' ve 'Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.' kazanımları temele alınarak öğrencilerin kapsayıcı bir Sosyal Bilgiler dersine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık kazanmaları amaçlanmıştır.

Türkiye'deki kapsayıcı eğitim araştırmaları incelendiğinde daha çok mülteci çocuklara (Amaç, 2021; Yıldırım, 2020) yönelik araştırmalar karşımıza çıkmaktadır. Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise kapsayıcı eğitime ilişkin çalışmaların daha çok engelli bireylerin kaynaştırma eğitiminde sınıfa katılımı yönünde çalışmaların olduğu görülmektedir (Fırat, 2021).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle ülkemizdeki kapsayıcı eğitim araştırmalarında dezavantajlı gruplar içerisinde sayabileceğimiz toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan çocuklara yönelik araştırmaların eksik kaldığı söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarından olan 'evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olma' yolunda kapsayıcı eğitim ile cinsiyet temelli ayrımcılıkların önlenmesi son derece önemlidir.

2.2 Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim

İnsanlar kadın veya erkek cinsiyeti ile doğarlar; ancak büyütülürken toplumun kendilerinden beklediği cinsiyetlerine ait roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek yetişirler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008, s.63). Tüm toplumlarda erkek ve kadın rollerine uygun pek çok tutum, davranış, hak, görev ve sorumluluklar bulunmaktadır (Öngören, 2019). Bu bağlamda da biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına yönelik bir ayrım ortaya çıkmıştır.

West ve Zimmerman (1987) cinsiyeti biyoloji tarafından yani anatomi, hormonlar ve fizyoloji bağlamında tanımlanan özellikler olarak açıklarken toplumsal cinsiyetin ise, kültürel, psikolojik ve sosyal araçlarla oluşturulan ve ulaşılan bir statü olduğunu ifade

etmektedir (Akt. Yolcu, 2021). Biyolojik cinsiyet kadın ve erkeğin doğuştan gelen özellikleri olarak ifade edilirken; Yogev (2006) toplumsal cinsiyeti biyolojik cinsiyetten bağımsız toplum tarafından şekillendirilen rol ve sorumluluklar olarak belirtmiştir.

Ecevit (2011, s. 4) toplumsal cinsiyeti ‘biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavram’ olarak tanımlamaktadır. Erzeybek (2015) toplumsal cinsiyet kavramını, cinsiyetin doğumdan itibaren ortaya çıktığını; toplumsal cinsiyetin ise bireyin yaşadığı toplumun kültüründen etkilenerek ortaya çıkan toplumsal anlamı olan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları açıklarken Kadılar (2011) cinsiyetin öğrenilmemiş, biyolojik ve evrensel özellikler içerdiğini, toplumsal cinsiyetin ise sosyalleşme sürecinde edinilen ve toplumdan topluma farklılık gösteren sosyo-kültürel özellikler olduğunu belirtmiştir (Akt. Yolcu, 2021).

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak, cinsiyetin biyolojik ve toplumsal cinsiyet olarak ayrıldığı; biyolojik cinsiyetin daha çok doğuştan gelen genetik özelliklerimiz ile ilgiliyken, toplumsal cinsiyetin içinde bulunduğumuz kültüre bağlı olarak bizlerden beklenen rol ve sorumluluklar ile buna uygun sergilememiz gereken tutum ve davranış kalıplarını ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Toplumsal cinsiyeti başlatan ve geliştiren aile ve ataerkil geleneklerdir. Ataerkil aile yapısı ile özellikle kadına atfedilen roller ve erkeğin neslin devamını sağlama otoritesi kadın ve erkek rollerinin sosyal rollerini kökleştirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmuştur (Bingöl, 2014). Bu eşitsizlik daha çok aile içinde görev ve sorumlulukların dağılımında karşımıza çıkmaktadır. Alkan’a (2005) göre cinsiyete dayalı eşitsizliğin temelinde cinsiyete dayalı iş bölümü yatmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümü, toplum tarafından belirlenen çerçeve kapsamında bireylerin kadın ve erkek olarak neleri yapabileceğinin; hangi görev, sorumluluk ve rolleri gerçekleştirmesi beklendiğini ifade eden bir kavramdır. Cinsiyete dayalı iş bölümü, eşit bir iş paylaşımını ifade etmemektedir. Aksine çalışma hayatına girmiş kadınların bile asıl görevlerinin ev ile ilgili sorumluluklar olarak görüldüğü, bu sorumluluk kapsamında gerçekleştirilen işlerin ise bir değer olarak karşılığının olmadığı belirtilmektedir. Bhasin’e (2003) göre toplum bireyleri biyolojik cinsiyetlerine göre ya da kişisel ilgi, yetenek ya da tercihlerine göre değil, toplum içinde gerçekleştirmeleri gereken toplumsal cinsiyet rollerine göre görev ve sorumluluklar yükleyebilmektedir (Akt. Altınova ve Adıgüzel, 2013).

Toplumsal cinsiyetin öğrenilmesi anne, baba ve yetişkinlerin çocuğa küçük yaşlarda göstermiş olduğu davranışlarla; oyuncak, kıyafet ve kullandıkları iletişim dili gibi seçimleri ile gerçekleşmektedir. Bununla birlikte özellikle öğretmen ve ebeveynlerin okul öncesi dönemden itibaren etkinliklerde kullandıkları öykü ve resimler, izlettikleri çizgi filmler aracılığıyla toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları aktarıldığına yönelik araştırma sonuçları bulunmaktadır (Giddens, 2012). Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeklerin içinde buldukları sosyal ortama göre ifade edilmesi iken; bu sosyal ortam içerisinde kadınların ve erkeklerin ayrı birer grup olarak göstermeleri beklenen özellikler ise toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak tanımlanmaktadır (Yaşın Dökmen, 2019).

Toplumsal cinsiyetin oluşmasının altında yatan temel kaynaklardan biri aile iken bir diğeri bireyin aldığı eğitimidir. Toplumsal bir yapının önemli parçası olarak eğitim bireyi toplumsal cinsiyet kavramının öğrenilmesi ve aktarılması bağlamında önemli rol ve sorumluluklar taşımaktadır. Bu rol ve sorumlulukların yerine getirilebilmesi için eğitimde geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkarak, daha eşitlikçi söylemlere yer vermek, çocukları toplumsal cinsiyet rollerini öğrenerek değil toplumsal yaşamı insan hakları çerçevesinde algılayacak şekilde yetiştirmek gerekmektedir. Belirtilen durumun aksi söz konusu olduğunda eğitim aracılığıyla toplumsal cinsiyet kavramına yönelik bireyin bir takım kalıp yargılar oluşturmaları, bu kalıp yargıları aktarmaları ve yeniden üretmeleri cinsiyetçi bir tutum oluşturmaktadır (Yolcu, 2021).

Eğitim toplumsal cinsiyetin hem pekişmesinde hem de toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklerin giderilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel bir eğitim anlayışında, bireyler kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rol ve görevleri öğrenirler. Toplum içinde kabul ve değer görmenin bir ön koşulu olarak bu kalıp yargılara uygun tavır ve davranışları pekiştirirler. Ancak yine eğitim ile özellikle kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ile eşitsizliğe sebep olan bu toplumsal cinsiyete dayalı ayrım konusunda farkındalık artmakta; aktarılmaya ve pekiştirilmeye çalışılan cinsiyetçi davranış ve yaklaşımlar azalmaktadır. Bu sebeple eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisini daha eşitlikçi bir temele oturtmak gerekmektedir. Özellikle eğitim uygulamalarında cinsiyet temelli eşitlikçi bir yaklaşımda olmak ve bu kapsamda çalışmalar planlamak oldukça önemlidir.

2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin benzerliklerine, farklılıklarına ve toplumdaki rollerine göre toplum tarafından eşit değer verilmesidir (Stubbs ve Lewis, 2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği, bir toplumda kadınların ve erkeklerin sahip oldukları rollerde eşit dağılımı, kadın ve erkeğe verilen değerlerin eşit şekilde olmasını temsil etmektedir. Toplumsal yapı içerisinde yer alan kurumlar, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreterek bu rollerin pekiştirilmesini sağlamaktadır. Okul, aile ve iş yaşantısında bu rollerin devamlılığı, bireylerin onları daha çok içselleştirmelerine neden olmaktadır (Koyuncu Şahin ve Çoban, 2019). Örneğin meslek seçimlerinde dahi toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını görmekteyiz. Öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler daha çok kadınların yapabileceği meslekler olarak görülürken, mühendislik gibi daha çok teknik konularla ilgili meslekler erkeklerin gerçekleştirebileceği meslekler olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra ev içi ya da çocuk bakımı ile ilgili işlerin sanki yalnızca kadınlar tarafından gerçekleştirilebileceği algısı aile gibi toplumsal kurumların bu cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğine kanıt olarak gösterilebilir. Çocuklar belirtilen bu durumlara benzer yaklaşımlara eğitim kurumlarında da maruz kalmaktadırlar. Gerek öğretmen tutumları gerek seçilen eğitim materyalleri sebebiyle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirmektedirler.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ‘Kızlar ve erkekler için inşa edilen ve eşitsizliklerin temelini oluşturan cinsiyetçi sosyal normların ve kalıp yargıların sınırlamalarını sorgular; her bireyin kendisini kişisel becerilerini, kaynaklara ve fırsatlara erişimini güvence altına alır.’ olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2016). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem eğitim kurumlarında hem de diğer sosyal kurumlarda yeniden üretildiği, yaşandığı ve pekiştirildiği literatür taramasında ortaya çıkmıştır. Bir eğitim kurumu sosyalleşmenin en yoğun olduğu alanlardan biridir. Bu nedenle bu kurumları, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretildiği bir ortam yerine, toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarının teşvik edildiği ve buna yönelik olumlu tutumların teşvik edildiği bir ortama dönüştürmek gerekmektedir (Acar Erdol ve Gözütok, 2018).

Türkiye toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için 1985’te ‘Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne ve 1995’de kabul edilen ‘Birleşmiş Milletler Pekin Deklerasyonu’na katılmıştır (Işık Demirhan, 2021). Her iki sözleşmede de kadın ve erkek eşitliğinin önemi ve gerekliliğine dair maddeler yer almaktadır. Maddelerde özellikle kadınların toplumun tüm kesimlerinde cinsiyetleri sebebi ile ayrımcılığa maruz

kalmamaları için gereklilikler sıralanmıştır. 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ‘Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ ile 18 yaşına kadar tüm bireyler çocuk olarak sayılır; özellikle eğitimde fırsat eşitliği ve çocuklar arasında herhangi bir ayrımın kabul edilemeyeceği belirtilir. Bir başka yasal dayanak olan ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmesi ile insanlar arası ayrımcılığın önlenmesi amaçlanmaktadır.

Ülkemizdeki toplumsal cinsiyet çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde daha çok toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı kapsamında çalışmaların yoğunlaştığı (Atlama ve Özsoy, 2009; Başerer Berber, 2021; Selim ve Ok, 2022; Yaşar, 2018) eşitsizlik kavramından yola çıkarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durumun sebebi de eğitim kurumlarının bu kavramı yeniden üretmesidir.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın en önemli adımı cinsiyetçi kalıp yargıların yeniden üretildiği eğitim mekanlarını, araçlarını ve materyallerini tekrar gözden geçirmek ve cinsiyet eşitliği temelinde yeniden düzenlemektir. Okul içi cinsiyetçi uygulamalar/kalıp yargılar, cinsiyetçi öğretmen yaklaşımları, örtük program ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirecek ders kitapları cinsiyet eşitliği kapsamında değerlendirilmelidir. Okullar biyolojik cinsiyete uygun, toplumsal cinsiyet rollerinin ayrıştırıldığı ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının pekiştirildiği öğrenme alanlarıdır. Okul içi pek çok dinamik toplumsal cinsiyet kavramını besler ve öğrenciler bu kavrama uygun davranışlar sergilemeyi öğrenirler. Özellikle de okul çağı öğrencilerinin model alma yoluyla davranış taklit ettikleri de göz önünde bulundurulursa, okul ortamında bulunan her bir kişinin öğrenciler üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğu anlaşılabilir. Okul yaşamın küçük bir modellemesi olarak düşünülürse, öğrencilerin bu eğitim ortamında kazandıkları eşitlikçi bakış açısına ilişkin edinimleri benzer şekilde okul dışı yaşamına da etki edecektir. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenimi ailede başlar, okuldaki eğitim süreci ile de pekişir. Okuldaki eğitim süreci ile öğretmen tutumları, öğretim programı ve eğitim materyalleri ayrışan toplumsal cinsiyet rollerini daha da belirginleştirir ve yerleştirir (Vatandaş, 2011).

Öğretmen bağlamında düşünüldüğünde, çocukların ailelerinden sonra etkileşim ve iletişim kurdukları öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin kendilerinde var olan bilgi, tutum, davranış ve yaklaşımları öğrencilere olumlu ya da olumsuz şekilde aktarılabilir. Dolayısıyla öğretmenlerin öğretmen yetiştirme sürecinden başlayarak

toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farklı bakış açıları kazanmaları sağlanması ve bu yönde olumlu bakış açılarında sahip olmalarının desteklenmesi öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir takım olumsuz görüşlerden uzaklaşmasına ve cinsiyetçi kalıp yargılar yerine eşitlikçi bir bakış açısına sahip olmasını sağlayacaktır (Bayraklılar ve Türkoğlu, 2022; Gür Türkoğlu ve Altun Aslan, 2020; Kimzan ve Arıkan, 2021; Uygun ve Önsan, 2020). Örneğin Uygun & Önsan, (2020) yaptıkları araştırmaya göre, kadın Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algıları erkek Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre daha olumludur. Araştırmaya göre kadın Sosyal Bilgiler öğretmenleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği kalıp yargılarını kırmaya ve yok etmeye yönelik daha olumlu bir tutum içerisindedirler. Buradan hareketle okul genelinde toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesinde özellikle öğretmen tutum ve yaklaşımlarının son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki model olma etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple öğretmenlerin cinsiyet eşitliğine dair algı ve tutumları süreçte öğrenciye de yansiyacaktır. Bu sebeple eğitim-öğretimin ayrılmaz bir parçası olan öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmaları; öğretim etkinliklerini, materyal seçimlerini, öğretim yöntemlerini ve iletişim dillerini eşitlikçi bir yaklaşımla seçmeleri toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı nesiller yetişmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli etkenlerden biri de eğitim programıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı öğretim programları aracılığıyla öğrencilere kazandırılabilir. Ancak Karakuş, Mutlu & Diker Coşkun (2018) tarafından öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin incelenmesine yönelik yapılan araştırmada, 2018 yılında MEB tarafından güncellenen öğretim programlarının çoğunda 'Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği'nin daha az vurgulandığı fakat halen toplumsal cinsiyet eşitliğine yeterli düzeyde önem verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde kadın ve erkeklerin toplumsal bağlamda eşitliğini temele alan pek çok uluslararası sözleşmeye imza atılmasına ve pek çok sivil toplum kuruluşu, belediyeler aracılığıyla toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturulmaya çalışılmasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumun belirli bir kısmında sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle Seçgin ve Kurnaz'ın (2015) önerdiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin planlı olarak öğretim programları aracılığıyla okullarda öğrencilere kazandırılması ve bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının işlenmesi gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler iyi, adaletli, farkındalığı yüksek ve demokratik vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan önemli derslerin başında gelmektedir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi içerdiği kazanımlar, değerler ve beceriler noktasında öğrencilere eşitlikçi bakış açısının kazandırabileceği nadir derslerden de biridir. İşte bu noktada öğrencilerde özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını oluşturma, eşitlikçi tutum ve davranışları kazandırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının içeriği oldukça önemlidir. Bu bakımdan konu ile ilgili Kafa (2021) 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarını toplumsal cinsiyet açısından incelenmiş ve 2005 programında ve 2018 programında ise kazanımların oldukça az bir kısmının toplumsal cinsiyet ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılan araştırmaların pek çoğu özellikle ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet kavramları ile ilişkilidir. Oysaki ders kitapları program temelinde hazırlanan kaynaklardır. Bu sebeple toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını arttırmak isteniyorsa öncelikle öğretim programları ile yola başlanmalı, sonrasında da ders kitabı gibi ders materyalleri toplumsal cinsiyet eşitliğine uyumlu hale getirilmelidir.

Ders kitapları önemli eğitim materyallerinden biridir. İstendik davranışların kazandırılmasında okulların, öğrenci düşünce ve tutumlarını biçimlendirmede de ders kitaplarının etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada eğitim materyallerinin hem olumlu hem de olumsuz etkisi olabilmektedir. Bu etkiyi eşitlikçi yöne taşımak için ders kitaplarının içerikleri eşitlikçi bir bakış açısıyla hazırlanmalıdır. Pek çok araştırma ders kitabı olarak okutulan kitaplarda, aile içi rollerde kadını ev ve çocuk bakımından sorumlu tutarken, babayı ise annenin yardımcısı olarak; özellikle bireylere atfedilen mesleki ve toplumsal rollerde kadın daha pasif, erkek ise daha aktif olarak nitelenmektedir (Doğanay ve Çopur, 2015; Kalaycı ve Hayırsever, 2014; Şahin vd., 2022). Bilgin (2019) araştırmasında 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görselleri ve metinleri farklı kategoriler bağlamında incelemiş ve ders kitaplarında örtük olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği sonucuna ulaşmıştır.

Okul uygulamalarında ve sınıf içi etkinliklerde öğrencilere biçilen roller cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin tüm kız ve erkek çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilmelidir. Öğretim programları ve ders kitapları, eşitliğe yönelik toplumsal cinsiyet algısını yükseltecek şekilde tasarlanmalı; özellikle ders kitaplarındaki erkek ve kadın figürleri eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmelidir (Gündoğan ve Erbey, 2020).

2.4 Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sosyal Bilgiler dil, din, ırk, cinsiyet, sınıf ve cinsel yönelime göre toplumda bölünmüş gruplar arasında eşitlik kavramlarını geliştirmede ve öğrencileri toplumdaki eşitsizliklerin kaynakları konusunda eğitmede önemli bir role sahiptir (Hahn vd., 2007). Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgiler’i vatandaşlık yeterliliğini geliştirmek için sosyal bilimler ile beşerî bilimlerin uyumlu ve ortak bir çalışması olarak tanımlamaktadır. NCSS’ye (2010) göre Sosyal Bilgiler’in öncelikli amacı, birbirine bağımlı bir dünyada çeşitli kültürdeki, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak gençlerin kamu yararı için bilinçli ve gerekçeli kararlar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Doğanay (2002) Sosyal Bilgileri, sosyal bilimlerin temel içerik ve yöntemlerini temele alarak bireylerin düşünen, sorgulayan ve demokratik değerlere sahip vatandaşlar olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır. İlkokulda Sosyal Bilgiler dersi bireyin toplumdaki rol ve sorumluluklarının, toplumsal haklarının ifade edildiği; toplumsal değerler, normlar ve kuralların bireylere aktarılmasını sağlayan kapsamlı ve önemli derstir (Temellioğlu ve Küçükturan, 2022).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı öğrencilerin demokratik yaklaşımı tercih eden, hak ve sorumluluklarını bilen, tüm kişilerin yasalar önünde neden eşit olduğunu kavrayan; sürdürülebilir çevre bilincine, eleştirel düşünme ve temel iletişim becerilerine sahip, ekonomik faaliyetlere katılımın toplumsal yaşam için önemini farkında olan, bireysel ya da toplumsal problemlerin çözümüne katkı sağlamaya istekli olan, duyarlı ve erdemli bağımsız bireyler şeklinde kendine ait ilgi, yetenek ya da ihtiyaçlarının farkında olan bireyler olarak yetişmelerini amaçlamaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki toplam 131 kazanımın 33 tanesi dördüncü sınıf düzeyine aittir. Öğretim programı kapsamında dördüncü sınıftan yedinci sınıfın sonuna kadar geçen sürede ise öğrencilere 27 beceri (Araştırma, Çevre Okuryazarlığı, Değişim Ve Sürekliliği Algılama, Dijital Okuryazarlık, Eleştirel Düşünme, Empati, Finansal Okuryazarlık, Girişimcilik, Gözlem, Harita Okuryazarlığı, Hukuk Okuryazarlığı, İletişim, İş Birliği, Kalıp Yargı Ve Önyargıyı Fark Etme, Kanıt Kullanma, Karar Verme, Konum Analizi, Medya Okuryazarlığı, Mekanı Algılama, Öz Denetim, Politik Okuryazarlık, Problem Çözme, Sosyal Katılım, Tablo Grafik ve Diyagram Çizme Ve Yorumlama, Türkçeyi Doğru Güzel ve Etkili Kullanma, Yenilikçi Düşünme, Zaman ve Kronolojiyi Algılama) ve 18 Değer (Adalet, Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Eşitlik, Özgürlük, Saygı, Sevgi,

Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik, Yardımseverlik) kazandırılmaya çalışılmaktadır (MEB, 2018). Öğretim programı bağlamında eleştirel düşünme, empati, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme becerileri ile duyarlılık, eşitlik, özgürlük, saygı ve sevgi gibi değerlerin yanı sıra özellikle dördüncü sınıf ‘Birey ve Toplum’ ile ‘Etkin Vatandaşlık’ öğrenme alanlarında yer alan kazanımlardan ‘Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.’, ‘Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.’ ve ‘Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.’ gibi kazanımların toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersinin genel ve özel amaçları ile öğretim programı genel olarak incelendiğinde; farklı grup ve inançlara karşı olumlu tutum içinde olan, başkalarına saygı gösteren, insan hak ve özgürlüklerini gözeten, demokratik vatandaş yetiştirme gibi alt amaçlara sahip olduğundan (Aşçı, 2020) ve öğretim programında gerek beceriler ve değerler gerek öğrenme alanları ve kazanımlar bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi vermek için uygun zemini oluşturmaktadır. Özellikle öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı kazanımı kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutum ve davranışlar sergilemesi hedeflenen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı çıktısıdır. Öğrencilerin toplumsal yaşama hazırlanmasını amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturmak için önemli derslerin başında gelmektedir. Millî kültür öğelerinin aktarımının yoğun olarak işlendiği Sosyal Bilgiler dersi amaçları arasında öğrencilerin etkin vatandaş olarak evrensel değerleri benimsemesi, bireysel farklılıklara duyarlı ve saygılı birer birey olarak yetişmesi de sayılabilir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan adalet, eşitlik ve saygı gibi değerler toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının bu ders kapsamındaki önemini bizlere daha net bir şekilde sunmaktadır. Seçgin ve Kurnaz (2015) yaptıkları çalışmada da toplumsal cinsiyet eğitimi ile öğrencilerin özellikle bu konudaki farkındalıklarının ve duyarlılıklarının artacağı; var olan kalıplaşmış önyargılarının azalacağı ve bu sayede toplumsal açıdan daha sağlıklı ve daha eşitlikçi nesiller yetişeceği belirtilmiştir.

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın temel olgusu bağlamında eğitimde ve Sosyal Bilgiler dersi özelinde toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yürütülen araştırmalar temele alınmıştır.

2.5.1 Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yapılan Araştırmalar

Altınova ve Adıgüzel (2013) yaptıkları çalışmada Mamak Belediyesi ve 75. Yıl Çağdaş Kadın Gençlik Vakfı Toplum Merkezlerine üye olan kadınlarla deneysel model kullanarak yaratıcı drama yöntemi ile verdikleri toplumsal cinsiyet eğitimi programını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda toplumsal cinsiyet eğitimine katılan kadınların uygulanan eğitim programı ile toplumsal cinsiyet bağlamında geliştikleri ortaya konmuştur.

Cömert Gazi (2018) araştırmasında İstanbul Anadolu yakasında bir gecekondu mahallesinde bulunan ilkokulun öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet farkındalığına bağlı öğrencilerine yaklaşımlarını feminist metodoloji yöntemini kullanarak incelemiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının yeterli düzeyde olmadığı, öğretmenlerin öğrencilerden kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmelerini bekledikleri ifade edilmiştir.

Koyuncu Şahin ve Çoban (2019) Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyetle ilgili yapılmış çalışmaları tarama modelinden yararlanarak incelemiştir. İnceleme sonucunda eğitimde toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmalarda son yıllarda sayısal olarak bir artışın olduğu; ancak bu alanda yapılan çalışmaların henüz istenilen seviyeye gelmeyerek daha çok üniversite öğrencilerine dönük olduğu ortaya konmuş; özellikle aile, okul özelinde yeterince araştırma bulunmadığı ve erken çocukluk dönemlerinde çalışmaların sınırlı kaldığı belirtilmiştir.

Esteves’in (2020) yaptığı ‘Eğitimde Cinsiyet Eşitliği: Politika Yapıcılar İçin Bir Zorluk’ isimli araştırmasında öğretim programlarında toplumsal cinsiyet yaklaşımının tanıtılmasının önemini ve bazı ülkelerden eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme açısından neler yapılabileceğini öğrenmeye çalışmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi kullanarak yapılan çalışmada bazı Avrupa ülkelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini bir konu veya disiplinler arası bir ders olarak okullardaki öğretim programlarına dahil etmek için nasıl çabalar geliştirdiği sunmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarında etkili toplumsal cinsiyet eşitliği mevzuatı oluşturmanın önemi ve okul sisteminin anlaşılma ve inşa edilme biçiminde önemli değişiklikler getirme gerekliliği vurgulanmıştır.

Gündoğan ve Erbey’in (2020) karma yöntem kullandıkları araştırmalarında ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin meslek tercihlerindeki toplumsal cinsiyet algısını belirlemeyi amaçlamışlardır. İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bu

araştırmada öğrencilerin kadınların meslek seçimine yönelik yönelimlerinin cinsiyetlerine göre değişmediği; bunun yanı sıra kız öğrencilerin daha çok öğretmenlik ve doktorluğu, erkek öğrencilerin ise çoğunluğunun futbolcu olmayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

Yeşil (2020) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde, Mersin ilindeki bir devlet ortaokulunun 6. sınıf ğrencilerinin mevcut toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bakış açılarından yola çıkararak oluşturulan bir eylem planıyla, öğrencilerde tutum ve algılarında eşitlikçi bir değişim oluşturmak amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ortaokul 6. sınıf ğrencilerinin toplumsal cinsiyet kavramını tanımadıkları ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri görülmüş, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik eylem planı uygulamasından sonra ise katılımcıların toplumsal cinsiyet ile ilgili kavram bilgilerinin geliştiği ve cinsiyet rollerine bakış açılarının değiştiği tespit edilmiştir.

Işık Demirhan (2021) yapmış olduğu çalışmada dördüncü sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi ğretim programında ve ilgili dersin ders kitabında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hem verilen önemi hem de konu ile ilgili eksiklikleri ortaya çıkarmak amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi ders kitabında yer alan okuma metinlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun olduğu ancak görsellerde toplumsal cinsiyet eşitliği bulunduğu ortaya çıkmıştır. Dördüncü sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi ders kitabında erkek görsellerinin kadın görsellerine göre sayıca daha fazla olduğu görülmüş ve var olan kadın erkek görsellerinde meslek gösterimlerinin kalıp cinsiyetçi yargılara göre şekillendiği ortaya konmuştur.

Yolcu (2021) alışmasında Adana ilinde öğrenim gören ilkokul dördüncü sınıf ğrencilerinin hazırlanan bir eğitim programı aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik duyarlılıklarını geliştirme ve bu gelişim sürecini inceleme amacıyla eylem araştırması yöntemini kullanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin cinsiyet ve özelliklerine ilişkin tanımlamalarında, g farklılıkları, geleneksel roller ve yapılan işlerde farklılıklara odaklandıkları, toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlarken ise fiziksel benzerliğe vurgu yaptıkları; öğrencilerin ailelerinde ve toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğini açıkladıkları ilişkilendirme yapmakta zorlandıkları, ancak eşitlik durumu tespit etmede daha iyi oldukları, yine de eşitlik ve eşitlik farkını yeterince ortaya koyamadıkları; uygulanan eğitim programı sonrasında ise öğrencilerin cinsiyet ve

eşitlik ile ilgili kavramlara yönelik bilgi eksiklerinin azaldığı, öğrencilerin eşitlik ve eşitsizlik durumlarını daha belirgin örneklerle açıklayabildikleri, eşitliğe ilişkin olumlu tutumların arttığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çeşitli öneriler sunabildikleri görülmüştür.

Silander vd. (2022) akademik kariyerlerde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yaptıkları araştırmalarında 2003-2018 yılları arasında İskandinav ülkelerinde yürütülen toplumsal cinsiyet ve akademik kariyer araştırmalarının literatür taramalarını incelemiştir. Araştırmada akademik kariyerlerdeki cinsiyet farklılıkları ön plana çıkmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle erkeklerin daha çok nicel kadınlarınsa nitel yöntemler kullanarak araştırma yaptıkları; erkeklerin daha fazla yayın yaptıkları ve kadınların atıf puanlarının erkeklerden biraz daha düşük görüldüğü, bu sebeple de kadınların erkeklere kıyasla profesörlüğe ilerlemelerinin daha uzun sürdüğü sonuçlarına varılmıştır.

Dhar vd. (2022) yaptıkları araştırmada ergenlerin cinsiyet tutumlarını yeniden şekillendirmek amacıyla Hindistan’da iki yıl boyunca toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında okul temelli tartışma programı sonuçlarını program öncesi ve sonrası veri toplayarak açıklamaya çalışmışlardır. Program öğrencilerin belirlenen süreler boyunca düzenlenen sınıf oturumları aracılığıyla toplumsal cinsiyet normları ve cinsiyet eşitsizliği hakkında tartışmasını ve düşünmesini sağlamıştır. Araştırma sonucunda bu etkinlik programının öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki olumlu değişimlerine olanak sağladığı görülmüştür. Ergenlerin hatta daha küçük yaşlardaki çocukların okul tartışmalarına dahil etmeye yönelik bu yaklaşımla toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ortadan kaldırmak için uygulanabilir bir yöntem olarak görülmektedir.

Trbovc (2022) tarafından koordine edilen ‘Akademik Kurumlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Alternatif Altyapı’ adlı uygulama topluluğu Slovenya Bilim ve Sanat Akademisi Araştırma Merkezi’nin bir parçasıdır. Yazar yayımladığı makalesinde akademik kurumlardaki yapısal değişim için bu uygulama topluluğu (CoP) yaklaşımının faydalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. CoP üyeleri direkt cinsiyet eşitsizliğine odaklanmak yerine, Slovenya akademisinde çoğunlukla kadını görmezden gelen örtük cinsiyetçi rekabet tutumlarını değiştirmeye çalışmıştır.

Li (2023) çalışmasında, cinsiyetin eğitim alanında oynadığı rolün anlaşılmasını teşvik etmeyi ve okul öncesi eğitimde cinsiyetten bağımsız pedagojiler için yenilikçi ilhamlar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç kapsamında çalışma son 10 yılda yapılan önceki araştırmalar taranmış ve öğretmenlerin çocuklara aktarılan cinsiyetle ilgili olumsuz kalıp

yargılarının, belirli alanlarda özgüvenlerini ve heyecanlarını etkileyerek akademik gelişim sürecindeki olumlu ilerlemelerini ve gelecekteki kariyer seçimlerini sınırlandırabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.2 Sosyal Bilgiler Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yapılan Araştırmalar

Crocco vd., (2008) yirmi birinci yüzyılda teknoloji üzerine yapılan sosyal bilgiler araştırmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği adlı çalışmalarında çeşitliliğin bir yönü olarak toplumsal cinsiyete odaklanarak, teknoloji üzerine yapılan sosyal bilgiler araştırmalarını gözden geçirmek ve toplumsal cinsiyetin ortadan kaldırılacak bir boşluktan keşfedilecek bir farka doğru yeniden tanımlanmasıyla yeni bir yön önermeyi amaçlamışlardır. Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı çalışmada 1987'den 2007'ye kadar toplumsal cinsiyet, teknoloji ve sosyal bilgiler üzerine yapılan araştırmaların literatür taraması yapılmıştır. Eskiden erkeklerin kadınlara göre teknolojiye erişimi ve teknoloji kullanım türleri daha fazlayken, web tabanlı bilgi işleme geçişle birlikte bu durumun bazı cinsiyet farklarını ortadan kaldırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bradford, (2009) çalışmasında Alberta ve Ontario'daki zorunlu ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve onaylı ders kitaplarında kadının temsil edilme biçimlerini araştırmıştır. Araştırmacı feminist eleştirel söylem analizi metodolojisini kullandığı çalışmasının sonuçlarında sosyal bilgiler dersi öğretim programında belgelerinde ve ders kitaplarında kadınlardan çok erkeklerin bulunduğunu, erkek bakış açılarının kadın bakış açlarına göre öncelikli olduğu bir dünya görüşünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Monaghan, (2009) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Altı orta öğretim sosyal bilgiler öğretmeni adayıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarında katılımcıların toplumsal cinsiyeti ve/veya toplumsal cinsiyet eşitliği konularını özellikle kişisel veya mesleki yaşamlarıyla ilgili olarak algılamadıkları, ancak tüm katılımcıların sosyal bilgiler sınıfında ve mesleki uygulamalarında cinsiyetin etkilerini kabul ettikleri ortaya konulmuştur.

Demirel (2010) Türkiye'de 1928'den 2008'e kadar olan 6., 7. ve 8. sınıflardaki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet ayrımcılığını araştırmayı amaçladığı araştırmasında doküman inceleme yöntemini kullanmıştır. Araştırma sonuçlarında ders kitaplarında kullanılan görsellerde niceliksel olarak erkeklerin daha

fazla yer aldığı ve aile içi iş bölümünde ataerkil cinsiyetçi tutumlara göre sunulduğu, metinlerde erkekliğin yüceltilerek gücün ve yönetimin tek sahibi olarak nitelendirildiği; meslek tercihleri kapsamında erkeklerin temsil ettiği mesleklerin daha çeşitli, kadınlar için ise daha sınırlı düzeyde sunulduğu ve erkeklerin baskın kadınların ise pasif şekilde yansıtıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Mhlauli, (2011) çalışmasında Botswana ilkokullarındaki sosyal bilgiler sınıflarında algılanan ve yasalaştırılan toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının gerçek yaşamdaki arka planını sorgulamayı amaçlamıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri toplamak için görüşmeler, katılımcı gözlemleri ve odak grupları kullanılmış ve araştırma sonucunda öğretmenlerin yaptıkları ve söyledikleri ile sınıflarında gerçekte olup bitenler arasındaki çelişkiler ortaya çıkmış ve bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir gerçeklikten çok bir yanılsama olarak kaldığı araştırma sonucunda ortaya konulmuştur.

Seçgin (2012) çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında toplumsal cinsiyet etkinliklerinin ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin algı ve tutumlarına nasıl bir etkisi olduğunu araştırmayı amaçlamıştır. Tokat ilinde bir ortaokuldaki yedinci sınıf öğrencileri ile yürütülen çalışmada deneysel yöntemden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarında öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutum seviyelerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği; ayrıca toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin toplumsal cinsiyete yönelik algılarını belirginleştirdiği ve onlara cinsiyet eşitliği bağlamında farkındalık kazandırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Boikhutso (2013) çalışmasında Botswana'nın Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında cinsiyet sorunlarını ne kadar iyi ifade edip etmediğini araştırmıştır. Doküman inceleme yöntemi kullanılan çalışmada toplumsal cinsiyet sorunlarını bütünleştirmeyi amaçlayan geçmişteki çabaların yüzeysel olduğunu ve bu nedenle kadın ve erkeklere eşit şekilde fayda sağlama konusunda beklenen sonuçları verme olasılığının düşük olduğu sonucuna ulaşmış; kadın ve erkekler için eşit fırsatlar yaratmayı sağlamak için toplumsal cinsiyete dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının daha fazla gözden geçirilmesi çağrısında bulunmaktadır.

Ünal, Tarhan ve Çürükvelioğlu Köksal'ın (2017) yaptıkları çalışmada bir üniversitenin sınıf ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sınıf, bölüm, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine göre toplumsal cinsiyet algılarının nasıl şekillendiğini belirlemek amaçlanmıştır. İlişkisel tarama yöntemi kullanılan çalışmada

geleneksel cinsiyet rollerinin toplumsal cinsiyet algısı üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Fidan (2019) çalışmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini doküman inceleme yöntemini kullanarak araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada ders kitapları belirli başlıklara göre kategorileştirilmiştir. Araştırma verilerine göre incelenen ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde erkekler hem sayısal olarak hem de sosyal alanlarda daha ön planda olup, daha çok otorite ve gücün sembolü olarak gösterilmiştir. Kadınlar ise daha çok ev gibi özel alanlarda temsil edilmiş, geleneksel cinsiyet kalıp yargılarına uygun mesleklerle özdeşleştirilerek çoğunlukla pasif bireyler olarak yansıtılmıştır.

Başaran (2019) da benzer çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi öğretim çizelgesi ile ders kitaplarındaki kazanım, resim ve konuların toplumsal cinsiyet eşitliğine ne ölçüde uygun olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Doküman incelemesi yöntemi kullanılan araştırma sonucunda ders kitaplarında toplumsal cinsiyet algısı kapsamında çok fazla bir eksiklik ya da yanlışlığın olmadığı, kadın ve erkek olarak tüm insanların özgür bir birey olarak karar verebilme algısının istenen düzeyde olamamasının sebebinin ise hatalı eğitimlerden kaynaklı olduğu kanaatine varılmıştır.

Özdemir Yılmaz (2019) çalışmasında Sosyal Bilgiler dersi ile bütünleştirilmiş toplumsal cinsiyet kaynaklı etkinliklerin ilkökul dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili meslek seçimlerine dair tutumlarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Yarı deneysel desen yöntemi kullanılan araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği temelli uygulanan etkinliklerin öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair meslek seçimlerine yönelik tutumlarını olumlu anlamda etkilediği ortaya konulmuştur.

Karaçalı Taze ve Aksoy'un (2019) yapmış oldukları çalışmada 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde bir üniteyi toplumsal cinsiyet bakış açısıyla tasarlamayı amaçlamışlardır. Deneysel model ile yürütülen araştırma sonucunda, öğrencilerin çoğunlukla sosyal konulardan ziyade ekonomik ve siyasi konuları içeren maddeleri daha önemli buldukları, geleneksel erkek rollerine uygun davranışları uygulama sonrasında artık kadınların da yerine getirebileceklerini düşünmeye başladıkları, kadınların daha aktif olarak temsil edildiği bir Sosyal Bilgiler dersi ünitesinin öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarına yönelik olumlu anlamda değişim sağladığı ortaya konulmuştur.

Bilgin (2019) yaptığı çalışmada 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel ve metinlerini toplumsal cinsiyet açısından incelemeyi amaçlamıştır. Nitel yöntem kullanılan araştırmada incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde sayısal olarak erkeklerin kadınlardan daha fazla yer aldığı ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun kadın ve erkek meslek gösterimlerinin bulunduğu ifade edilmiştir.

Kandilli (2020) araştırmasında ise; Türkiye’de 2018-2019 yılında 5. sınıf öğrencilerinin kullandıkları matematik ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında incelemeyi amaçlamıştır. Yöntem olarak çoklu durum çalışması tercih edilen araştırmada incelenen matematik ders kitabının resim ve görsellerinde geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri kullanıldığı, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki metin ve görsellerin de kalıplaşmış cinsiyetçi yaklaşıma uygun olarak tasarlandığı ortaya konulmuştur.

Aşcı (2020) araştırmasında 1934’ten (1934-1972 tarihleri arası yurt bilgisi ve yurttaşlık bilgisi) 2019’a (1974-2019 tarihleri arası Sosyal Bilgiler) kadar Türkiye’de okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yönteminden yararlanılan araştırmada incelenen ders kitaplarındaki metin ve görsellerde aile içi rol dağılımının, insanların sosyal aktivite ve davranışlarının, meslek ve renk seçimlerinin cinsiyete göre şekillendiği bulgusuna varılırken; özellikle kullanılan dilde yerleşmiş toplumsal cinsiyet ifadelerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Sönmez (2020) çalışmasında ilkökul 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını toplumsal cinsiyet kapsamında çeşitli değişkenlere göre doküman incelemesi yöntemi ile incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarında kız ve erkek çocuklarının oyuncak, sosyal uğraşı ve meslek tercihlerinde cinsiyetçi bir yönelim görülmüş; özellikle birlikte yer aldıkları ortamlarda erkek çocuklarının aktif ve ön planda olduğu, kız çocuklarının ise daha pasif ve geri planda kaldığı ortaya konmuştur.

Kurdaş ve Tuncer’in (2020) yaptıkları araştırmada bir devlet üniversitesinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarını belirli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılan araştırma sonuçlarında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi bir tutum içinde oldukları, erkek öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve toplumun cinsiyete dayalı

kendilerinden beklentilerini kız öğrencilere kıyasla daha fazla içselleştirdikleri ortaya konulmuştur.

Uygun ve Önsan (2020) yaptıkları araştırmada Kuzey Ege’de yer alan bir ilin bir devlet okulunda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarını nelerin etkilediğini incelemişlerdir. Nicel araştırma yönteminden faydalanılan araştırma sonucunda kadın olan, daha fazla aylık geliri olan, kentte ve modern anne-baba yaklaşımı ile yetişen Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarının erkek olan, daha az aylık geliri olan, kırsalda ve geleneksel anne-baba yaklaşımı ile büyüyen Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre daha olumlu yani daha eşitlikçi yönde olduğu ortaya konulmuştur.

Karaboğa (2020) araştırmasında 2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılan 5.,6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerde bireylerin cinsiyetlerine göre kimlerle birlikte; hangi yerlerde, meslekler ve nesnelere birlikte temsil edildiklerini incelemeyi amaçlamıştır. Nitel yöntem kullanılan araştırmada görsellerin toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak şekillendiği; kadına ve erkeğe biçilen cinsiyet rollerinin öğrencilere ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller aracılığı ile öğretilmeye, pekiştirilmeye ve yeniden aktarıma neden olduğu bulgusu ortaya konulmuştur.

Akita ve Mori, (2022) ‘Cinsiyet eşitliği eğitimi dersinden sonra Japon altıncı sınıf çocuklarında örtük kadın imajı nasıl değişti?’ isimli deneysel çalışmalarında; sosyal bilgiler dersinde 92 Japon ilkököl altıncı sınıf öğrencisine kota sistemi öğretilmiş. Dersten önce ve sonra dersin etkisini ölçebilmek için çocukların ‘kadın’ imajını değerlendirmeleri adına örtük çağrışım testi kullanılmış ve araştırma sonuçlarında erkekler arasındaki "kadın" imajının ders boyunca nötrden pozitif önemli ölçüde iyileştiğini, öğrenmeden önce kızların örtük ‘kadın’ imajının erkeklerden istatistiksel olarak daha yüksek olduğunu ve dersten sonra önemli ölçüde artış gösterdiğine ulaşılmıştır.

Kafa (2021) çalışmasında nitel araştırma yöntemini kullanarak toplumsal cinsiyet bağlamında 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının 2005 öğretim programından sayıca daha fazla toplumsal cinsiyete yönelik kazanımlarla alakalı olduğu, ancak toplumsal cinsiyet bağlamında 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazanımlarla desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sönmez ve Dikmenli (2021) yaptıkları çalışmada dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsel ve metinleri toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada toplumsal cinsiyet kapsamında geleneksel aile yapısı ve rolleri incelenen kitap aracılığı ile öğrencilere aktarılmaktadır.

Dündar (2021) araştırmasında 2018-2019 ve 2019-2020 yıllarında 5, 6 ve 7. sınıfta okutulan iki devlet dört özel yayınevi olmak üzere altı Sosyal Bilgiler ders kitabını belirli kategoriler kapsamında toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırma sonuçlarında incelenen kitaplardaki sözlü ve sözsüz mesajlarda erkeklerin sayısal olarak kadınlara kıyasla daha çok yer aldığı, temsil edildikleri yerler ve mesleklerde ise kalıp cinsiyet rollerine uygun mesajların yer aldığı ortaya konmuştur.

Gunnarsson, (2021) araştırmasında İsveç'teki bir lisede sosyal bilgilerde eşitliği dikkate alan bir öğretim uygulamasını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı 'Öğretim uygulamasında neler üretiliyor? ve bu sorunlarla yeniden üretmeden nasıl karşılaşıyor?' sorularını keşfetmek için feminist post-hümanizmin teorik bir çerçevesini ve katılımcı bir metodolojik yaklaşımı uygulamaya koymuştur. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler eğitiminin yeniden kavramsallaştırılmasının ve öğretim programının güç, sınıflandırmalar, toplumsal cinsiyet, adalet, faillik ve demokrasi gibi temel kavramları içermesinin sosyal bilgiler dersi öğretim uygulamalarına canlılık ve macera sunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2022) toplumsal cinsiyet konusunda Sosyal Bilgiler de yapılan çalışmaları nitel araştırma yöntemlerinden meta sentez yöntemi ile incelemiştir. İncelenen makale ve tezlerin daha çok 2020 yılında yoğunlaştığı, sayıca ders kitabı incelemelerinin fazla olduğu; çalışmalarda konu olarak toplumsal cinsiyet algısının ve yöntem olarak doküman inceleme, analiz yöntemi olarak da içerik analizinin kullanıldığı, araştırmaların çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Bartın (2022) araştırmasında bir devlet üniversitesinin 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düşüncelerini araştırmıştır. Nitel araştırma yönteminden yararlanılan araştırma sonucunda görüşme yapılan öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğini destekledikleri ve toplumsal cinsiyet rollerinde cinsiyet eşitliği tutumunu tercih ettikleri ortaya konmuştur.

Küçük-Karaca (2022) yaptığı çalışmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 4.,5.,6. ve 7. sınıflarda kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını belirlenen kategoriler kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelemiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan ve konu, kazanım, görseller bakımından incelenen kitaplarda erkeklerin niceliksel olarak kadınlara kıyasla daha çok yer aldığı belirtilmiştir.

Temellioğlu ve Küçükturan'ın (2022) yaptıkları çalışmada da ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan görsel ve metinlerde toplumsal cinsiyet rollerinin neler olduğu, kadın ve erkek olarak toplumsal cinsiyet rollerinde bir farklılık olup olmadığının ortaya konulması amacıyla durum çalışması yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın bulgularında ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde erkek görsellerine kadın görsellerinden daha fazla yer verildiği; kadının ev içi, erkeğin ise ev dışı rollerde betimlendiği; erkeğe kadından niceliksel olarak daha fazla meslek yüklendiği, ayrıca kız ile erkek çocuk arasında cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış tutum ve yargıların bulunduğu ortaya konmuştur.

Erbey (2022) ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemeye yönelik kendi oluşturduğu bir ölçek ile Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Tarama deseni kullandığı çalışmasının çalışma grubunu İç Anadolu'da bir ildeki bir ilkokulun dördüncü sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; toplumsal cinsiyet algısı bakımından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi bir düşünme biçimi içinde oldukları, sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan ilkokullardaki öğrencilerin özellikle de anne ya da babalarının eğitim düzeylerindeki artışa bağlı olarak kendilerindeki eşitlikçi bakış açılarının da olumlu yönde arttığı ortaya çıkmıştır.

Geriş (2022) yaptığı çalışmasında 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan bir kazanıma yönelik öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği farkındalığı oluşturmak için ders içi materyal örnekleri ve içerikleri geliştirmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırma sonucunda oluşturulan içerik ve materyallerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik tasarlandığı belirtilmiştir.

Çakır (2022) araştırmasında İç Anadolu Bölgesindeki bir devlet üniversitesinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet ve aileye dair görüşleri incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının aileye hem olumlu hem de olumsuz anlamlar yüklediği, çocukların eşitsizlik,

önyargı gibi kavramlara hem deneyim hem de anne baba tutumlarıyla sahip olduklarını, bu kapsamda özellikle aile içi ilişkilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kurulmasına inandıkları belirtilmiş; bunun yanı sıra öğretmen adaylarının aile kurma nedenlerine dair düşünceleri ortaya konmuştur.

Ceylan (2022) araştırmasında İç Anadolu Bölgesindeki bir devlet üniversitesinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının belirlenen dokuz farklı değişkene göre toplumsal cinsiyet algı düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Nicel araştırma yöntemi kullanılan araştırma sonucunda kişilerin gelir seviyesi ve cinsiyet değişkenleri ile toplumsal cinsiyet algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu; ancak aile gelir seviyesi, sınıf, anne ve baba eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü ve yetiştikleri yerleşim bölgesi ile toplumsal cinsiyet algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra araştırmada kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre toplumsal cinsiyet algı düzeyleri daha yüksek çıkmıştır.

Erbuyurucu (2022) yaptığı çalışmada ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf MEB Sosyal Bilgiler ders kitabındaki metin ve görsellerde İstanbul Sözleşmesi öncesi ve sonrası toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir farklılık ya da değişiklik olup olmadığını incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada ders kitaplarındaki görseller beş, metinler ise dört farklı kategoriye göre incelenmiştir. İnceleme sonucunda İstanbul Sözleşmesi öncesi ve sonrası için Sosyal Bilgiler ders kitaplarında erkeklerin kadınlara göre sayıca daha fazla yer aldığı; ancak kız ve erkek çocukların sözleşme sonrasındaki ders kitaplarında niceliksel olarak eşit duruma geldiği belirtilmiştir. Ayrıca kız çocuklarının aile içinde gösterilme sıklığı kategorisinde ise sözleşme öncesi ve sonrasında bir değişiklik yapılmamış; ancak sözleşme sonrası kadınların aile içinde gösterim oranları düşerek erkeklerin aile içinde gösterim oranları artmıştır. Genel olarak çalışmada İstanbul Sözleşmesi öncesi ve sonrası bakımından Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu anlamda bir değişim olduğu ancak yeterli olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine ve toplanan verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Deseni

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin araştırmacı tarafından düzenlenen toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik etkinlikler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık durumlarının gelişiminin incelendiği bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışma deseni kullanılmıştır. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel bir durum ya da belli bir zaman içerisindeki durumlar hakkında pek çok bilgi kaynakları aracılığı ile detaylı ve derinlemesine bilgi toplandığı nitel bir yaklaşımdır (Creswell ve Creswell, 2021; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada Davey (1991) tarafından belirtilen ‘Programın Etkilerine Dayalı Durum Çalışmaları (Program Effects Case Studies)’ deseni seçilmiştir. Programın etkilerine dayalı durum çalışması, programın etkisi hakkında birtakım çıkarımlarda bulunulmasını; uygulanan programın başarı/ başarısız olma sebepleri ortaya konulmaktadır (Davey, 1990; Leymun et al., 2017). Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanında yer alan kazanımlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik öğrencilerin farkındalık süreçlerinin geliştirilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen atölyeler uygulanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik görüşleri incelenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin uygulama öncesi, sırası ve sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik nasıl bir farkındalık geliştirdiği uygulanan programlarla nasıl bir gelişim gösterdiği belirlenmiştir.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ordu ilinde bir özel eğitim kurumunda dördüncü sınıfta öğrenimlerine devam eden toplam 24 öğrenci oluşturmaktadır. Fakat uygulama öncesinde araştırmaya katılan öğrenci sayısı 24 iken, uygulama sonrasında Covid-19 pandemisi nedeniyle bir öğrencinin ankete katılmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Uygun (kolay ulaşılabilir) örnekleme yönteminde zaman, para, konum gibi koşullara bağlı olarak elverişlilik durumlarına uygun olacak şekilde örneklem seçilmektedir (Canbazoglu Bilici, 2019). Araştırmacılar mevcut,

gönüllü veya kolayca erişilebilir ve araştırmaya katılmak isteyen insanları örneklemlerine dahil etmek istediklerinde uygun örnekleme yöntemini kullanırlar. Yani, araştırmacı kolaylıkla seçilebilen insanları seçer (Christensen vd., 2020). Büyüköztürk vd., (2023) uygun örnekleme zamanı, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi olarak tanımlamıştır. Araştırmada Covid-19 pandemi koşulları sebebiyle araştırma katılımcılarının seçiminde uygun örnekleme yöntemine göre çalışma grubu belirlenmiş ve araştırmacının Ordu ilinde görev yaptığı okulda yer alan ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilere ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilere Ait Bilgiler

Öğrenci	Öğrenci Cinsiyeti	Baba Meslek	Anne Meslek
Ö1	Erkek	Esnaf	Esnaf
Ö2	Erkek	Akademisyen	Öğretmen
Ö3	Erkek	Esnaf	Öğretmen
Ö4	Erkek	Esnaf	Öğretmen
Ö5	Erkek	Diş Hekimi	Öğretmen
Ö6	Erkek	İşçi	Öğretmen
Ö7	Erkek	Memur	Memur
Ö8	Erkek	Doktor	Ev Hanımı
Ö9	Erkek	Esnaf	Ev Hanımı
Ö10	Kız	Doktor	Doktor
Ö11	Kız	Doktor	Doktor
Ö12	Erkek	Esnaf	Hemşire
Ö13	Kız	Öğretmen	Öğretmen
Ö14	Erkek	Memur	Memur
Ö15	Kız	İşçi	İşçi
Ö16	Erkek	Doktor	Doktor
Ö17	Erkek	Memur	Memur
Ö18	Kız	Doktor	İş Sağlığı Uzmanı
Ö19	Kız	Esnaf	Esnaf
Ö20	Kız	Esnaf	Ev Hanımı
Ö21	Kız	Esnaf	Kuaför
Ö22	Kız	Memur	Memur
Ö23	Erkek	Memur	Akademisyen
Ö24	Kız	İşçi	Ev Hanımı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 24 öğrencinin 10’u kız, 14’ü erkektir. Öğrencilerin annelerinin 6 tanesi öğretmen, 4 tanesi ev hanımı, 4 tanesi memur, 3 tanesi doktor, 2 tanesi esnaf, 1 tanesi akademisyen, 1 tanesi kuaför, 1 tanesi iş sağlığı uzmanı, 1 tanesi

hemşire ve 1 tanesi işçidir. Öğrencilerin 8 tanesinin babası esnaf, 5 tanesinin doktor, 5 tanesinin memur, 3 tanesinin işçi, 1 tanesinin diş hekimi, 1 tanesinin öğretmen ve 1 tanesinin akademisyendir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında 16 üniversite, 7 lise ve 1 doktora mezunu; babalarının eğitim durumlarına bakıldığında ise 15 üniversite, 8 lise ve 1 doktora mezunu olduğu söylenebilir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları atölyelerden önce ve sonra öğrencilere yönelik oluşturulan anket formu, araştırmacı günlüğü, öğrenci günlükleri, öz değerlendirme formu ve öğrenci çalışma kağıtları şeklinde oluşturulmuştur.

3.3.1 Anket Formu

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili var olan farkındalıklarını belirlemek amacıyla uygulama öncesinde ve öğrencilerin araştırmacı tarafından yürütülen atölyeler sonunda farkındalıklarındaki değişim süreçlerini belirlemek amacıyla uygulama sonrasında Yeşil (2020) tarafından geliştirilen anket formu (Ek-4) uygulanmıştır. Uygulanan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunun ilk bölümü öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumluluklar ile ilgili görüşlerini, ikinci bölüm ise öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantılarını içermektedir. Birinci bölüm öğrencilerin genel olarak toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili düşüncelerini içerirken, ikinci bölüm ise toplumsal cinsiyet kavramının ev içi roller, meslek seçimi gibi alanlar üzerinde oluşturduğu belirleyiciliği içermektedir (Yeşil, 2020).

3.3.2 Araştırmacı Günlüğü

Araştırmacının uygulama esnasında aldığı notlar araştırma sürecinin tüm bölümlerinde verilerin analiz edilmesine yardımcı olan bir araçtır (Charmaz, 2014). Çalışmada araştırmacı günlüğü, araştırmacı tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hazırlanan atölyeler sırasında ve sonrasında her bir atölyede öğrencilerin süreç içindeki söylemleri ve eylemlerini kayıt altına alınması amacıyla araştırmacı tarafından günlükler yazılmıştır.

3.3.3 Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formu

Atölye sonlarında ikisi duyuşsal, biri bilişsel olmak üzere öğrencilerin atölyelere dair duygu, düşünce ve farkındalıklarını ifade edebilmeleri için ‘Ne hissettim? Ne öğrendim?’

Ne fark ettim?’ sorularının olduğu form iki sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanına uzman görüşü alınması için gönderilmiş, alan uzmanlarından alınan onay sonrası araştırmacı tarafından hazırlanan form atölye sonlarında öğrencilere dağıtılmış (Ek-5) ve öğrencilerden katıldıkları atölyeler hakkında duygu ve düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir.

3.3.4 Öğrenci Çalışma Kağıtları

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği atölyesi kapsamında uygulanan ‘Ben Ne Yapabilirim?’ etkinliği ile öğrencilere Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini sağlamak için okulda ve aile içinde neler yapabileceklerine dair çözüm önerilerini sunabilmeleri adına araştırmacı tarafından hazırlanmış olan çalışma kâğıdı (Ek-6) dağıtılmıştır. Bunun yanı sıra Cinsiyete Dayalı İş Bölümü isimli atölye etkinliği kapsamında öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanmış dörde bölünmüş, boş bir A4 çalışma kâğıdı dağıtılmış ve öğrencilerden her bir bölüme futbolcu, okul müdürü, hemşire ve pilot çizimleri istenmiştir. Böylece öğrencilerin mesleklere yönelik cinsiyet algıları saptanmıştır.

3.4 Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Atölyeler

Araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler dersinde Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan kazanımlar çerçevesinde araştırmacı tarafından haftada bir ders saati olmak üzere dört haftalık toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik atölyeler hazırlanmıştır. Bu atölyeler hazırlanırken araştırmacı tarafından öncelikle verilecek eğitimin içerikleri alanyazın taraması yapılarak belirlenmiş ve kazanımlar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kazanımlar temelinde etkinlikler hazırlanmıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ‘cinsiyet kavramı, cinsiyete dayalı iş bölümü ve meslekler, toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitliği’ şeklinde atölye başlıkları belirlenmiş ve her atölye için kazanım, içerik ve etkinlikler oluşturulmuştur. Bu etkinliklerden ‘toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği’ atölyesinde Baki Pala (2019) tarafından toplumsal cinsiyet ve eşitlik konusu üzerine geliştirilen ve örnekleri verilen kanıt temelli uygulama örneklerinden bazılarına yer verilmiştir. Diğer başlıklardaki etkinlikler tasarlanırken alanyazın taraması yapılmış ve özellikle cinsiyet kavramına yönelik düzenlenecek atölye için Özberk ve Ertekin (2010) tarafından toplumsal cinsiyet kavramına yönelik eğitim rehberinde yer alan etkinlik örnekleri öğrencilerin sınıf düzeylerine göre uyarlanarak çalışmada kullanılmıştır.

‘Cinsiyet kavramı’ temelinde hazırlanan atölyede öğrencilerin cinsiyet, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını tanımlamaları; biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları ifade edebilmeleri; bireysel farklılıkları tanımlamaları ve fark etmelerine yönelik araştırmacı tarafından etkinlikler oluşturulmuştur. ‘Cinsiyete dayalı iş bölümü ve meslekler’ temelinde hazırlanan atölyede öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlamalarına, sorgulamalarına ve cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçlarını fark etmelerine yönelik etkinlikler oluşturulmuştur. ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği’ başlığında hazırlanan atölyede öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlamaları, kadın ve erkek eşitliğine dair görüşlerini ifade etmelerini, kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıklarını ve nasıl gördüklerini tartışmalarını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği aktarımına neden olan unsurların fark etmelerine yönelik etkinlikler oluşturulmuştur. ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği’ başlığında hazırlanan atölyede öğrencilerin Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark etmeleri, cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları öğrenmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm önerileri geliştirmelerine yönelik etkinlikler oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan bu atölyeler öncelikle Sosyal Bilgiler Eğitimi anabilim dalında görev yapan bir öğretim üyesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi üzerine çalışan ve Eğitim Programları ve Öğretim alanında uzman bir öğretim üyesi tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda atölyelere son hali verilmiştir (EK- 7). Atölyelere ait bilgiler tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Atölyelere Ait Bilgiler

Hafta	Atölye	İsim	Süre	Tarih
1. Hafta	Atölye 1	Cinsiyet Kavramı	40 dk.	29.12.2021
2. Hafta	Atölye 2	Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Meslekler	40 dk.	05.01.2022
3. Hafta	Atölye 3	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği	40 dk.	12.01.2022
4. Hafta	Atölye 4	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	40 dk.	19.01.2022

3.5 Veri Toplama Süreci

Çalışma kapsamında öncelikle çalışmanın yürütüldüğü Ordu Üniversitesi etik kurulundan gerekli izinler alınmıştır (Ek-1). Alınan etik kurul izni ile Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve çalışmanın yürütüleceği okuldan izinler alınmıştır (Ek-2). Ardından öğrencilerle yapılacak atölyeler öncesi öğrenci velilerinden öncelikle Veli İzin Formu

(Ek-3) aracılığıyla izinler alınmıştır. Tüm izinler toplandıktan sonra öncelikle öğrencilere uygulama öncesinden Yeşil (2020) tarafından geliştirilen anket formu uygulanmıştır. Anket formu uygulamaları tamamlandıktan sonra Sosyal Bilgiler dersinin haftada bir saatinin araştırmacı tarafından yürütülebilmesi amacıyla uygulamanın yapılacağı sınıf öğretmeninden gerekli izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hazırlanan atölyelerin her biri haftada bir saat olacak şekilde Sosyal Bilgiler dersinde uygulanmıştır. Uygulamalar esnasında araştırmacı tarafından araştırma sürecine yönelik günlükler tutulmuş, öğrencilerin söylemleri bu günlüklere kaydedilmiş ve her atölyenin sonunda öğrencilerden kendilerini değerlendirmeleri amacıyla öz değerlendirme formunu doldurmaları istenmiştir. Uygulamalar sonunda öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarındaki değişimin belirlenebilmesi için Yeşil (2020) tarafından geliştirilen anket formu öğrencilere yeniden uygulanmıştır.

Çalışmanın başladığı zamandan Haziran 2022 yılına kadar araştırmacının fikirsel süreci, problem durumunun, araştırma deseninin ve veri toplama araçlarının belirlenmesi süreçleri Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK'ün danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Tezin eklerinde yer alan etik kurul belgesi bu süreçte tezin önceki adıyla birlikte alınmıştır (Ek-1). Haziran 2022'den sonra danışmanın yurt dışına görevlendirilmesi nedeniyle danışman değişikliği gerçekleşmiş ve araştırmada verilerin analizi, bulgular, sonuç, tartışma ve öneriler bölümlerinin yazılması sürecinde tez danışmanlığı Doç. Dr. Sanem TABAK tarafından yürütülmüştür.

3.6 Verilerin Analizi

Nitel araştırmada verilerin analizi verilerin düzenlenmesi, verilerin okunması, kodlama yapılması, kodların sınıflandırılması, temaların belirlenmesi, kodlardaki ve temalarda verilerin betimlenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanması süreci izlenmektedir (Creswell & Creswell, 2021). Bu araştırmada da öncelikle araştırmada yer alan uygulama öncesi ve sonrasında öğrencilere uygulanan anket formları, araştırmacı günlükleri, atölye sonu öz değerlendirme formları ile öğrenci çalışma kağıtları MaxQDA 22 veri analiz programına aktarılmıştır. Veriler analiz programına aktarıldıktan sonra, öncelikle anket formundaki öğrenci söylemleri betimsel analize tabii tutulmuştur. Bu kapsamda anket formuna verilen öğrenci söylemleri uygulama öncesi ve sonrası olarak ayrı ayrı düzenlenmiş; bu bağlamda anket formunda yer alan sorular doğrultusunda öncelikle kategoriler oluşturulmuştur. Ardından öğrenci söylemleri ayrıntılı olarak okunarak kodlar oluşturulmuştur. Kodlar ve temalar betimlenmiş, sınıflanmış ve belirlenen kodlar ve

kategoriler ile öğrencilere ait kodlar (Ö1, Ö2, Ö3, vb.) şekiller aracılığıyla bulgular bölümünde sunulmuştur. Araştırma kapsamında araştırmacı günlükleri, öğrenci çalışma kağıtları ile atölye sonu öz değerlendirme formları ise içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda bahsedilen veri toplama araçlarından elde edilen veriler araştırmacı tarafından öncelikle ayrıntılı olarak okunmuş ve her atölye için elde edilen veriler MaxQDA nitel veri analiz programında ayrı ayrı kategorilere ve kodlara ayrılmıştır. Oluşturulan bu kategori ve kodlar altından yer alan veriler her atölye için ayrı ayrı incelenmiş ve şekil haline getirilerek bulgular bölümünde sunulmuştur.

3.7 Araştırmacının Rolü

Araştırmacının bu çalışmadaki rolü, Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik atölyelerin hazırlanması, uygulanması, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analiz edilmesidir. Bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik öncelikle atölyeleri tasarlamış ve uzman görüşüne sunmuştur. Ardından öncelikle uygulama öncesi ve sonrasında öğrencilerden anket formu aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık durumlarındaki değişimlerin belirlenmesi için veri toplamıştır. Araştırmacı geliştirdiği atölyeleri bizzat kendisi her hafta Sosyal Bilgiler dersinde bir ders saati olmak üzere toplamda dört hafta boyunca uygulamıştır. Araştırma kapsamında toplanan tüm veriler araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Araştırmacı Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun olmuş, 9 yıldır özel okullarda rehber öğretmen olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı çalışma yaşamı boyunca pek çok öğrenci ve veli ile görüşme yapmış, bu görüşmelerde ve sınıf içi yürüttüğü rehberlik derslerinde öğrencilerin sahip olduğu toplumsal cinsiyet kalıp yargıları gözlemlene fırsatı yakalamıştır. Araştırmacının Sosyoloji lisans mezunu olması, üniversite hayatı boyunca dersler kapsamında kadın çalışmalarında ve araştırmalarında yer alması özellikle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusuna olan ilgisinin ve merakının temel dayanaklarından biridir. Araştırmacı çalışma hayatının son 4 senesini ilkökul öğrencileri ile geçirmiş, öğrencilerle yakından samimi ilişkiler kurmuş ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği farkındalığının özellikle ilkökul öğrencileri yaş seviyesinden itibaren kazandırılmasının önemini ve gerekliliğini bizzat kendisi fark etmiştir.

3.8 İnandırıcılık ve Etik

Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında inandırıcılık, teyit edilebilirlik, tutarlılık ve transfer edilebilirlik kavramlarına yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek,

2021). Bu çalışmada da araştırmacının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tasarladığı atölyelerin uygulanmasında bizzat kendisinin çalışma içinde olması, öğrencilerle uzun süreli etkileşim halinde olması, araştırma kapsamında araştırmacı günlükleri, ğrenci çalışma kağıtları, anket formu ve atölye sonu öz değerlendirme gibi derinlemesine veri toplanabilecek pek çok veri toplama kaynağından yararlanılması bu araştırmanın inandırıcılığını, dolayısıyla i geçerliğini sağlamaktadır. Bunun dışında geçerliği ve güvenirliği sağlanmış bir anket formunun çalışmada kullanılması, araştırmacının tasarladığı atyelere yönelik Sosyal Bilgiler eğitimi ile toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi alanında uzman ğretim üyelerinden uzman görüşü alınması çalışmanın güvenirliği bağlamında teyit edilebilirliğin sağlandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminin kullanılması ve çalışma bulguları içerisinde öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik betimlemelerine ve söylemlerine ayrıntılı olarak yer verilmesi de çalışmanın dış geçerliliği bağlamında transfer edilebilirliğin sağlandığının göstergesidir.

4. BULGULAR

4.1 İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri

Araştırmanın birinci alt problemi ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulama öncesi ve sonrasında düşüncelerinin nasıl bir değişim gösterdiğinin belirlenmesidir. Bu amaçla, öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarından önce ve sonra toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düşüncelerindeki değişimi belirlemek için Yeşil (2020) tarafından geliştirilen anket formu uygulanmıştır. Anket formunda; öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile ilgili düşünceleri, kadın-erkek cinsiyetine yönelik metaforlar, bu konudaki sorumluluklar ile ilgili görüşleri ve öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramına yönelik kalıp yargıları belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1.1 Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kavramı ile ilgili Düşünceleri

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yönelik düşünceleri uygulama öncesinde ve sonrasında tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile ilgili öğrencilerin düşüncelerini alabilmek amacıyla bu kapsamda öğrencilere ‘Toplumsal cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?’, ‘Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?’ ve ‘Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir?’ sorularına cevap vermeleri istenmiştir. Bu bağlamda öncelikle ‘Toplumsal cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?’ sorusuna uygulama öncesi öğrencilerden dördü toplumsal cinsiyet kavramını daha önce duyduğunu, yirmisi ise daha önce duymadığını; uygulama sonrasında ise öğrencilerin tamamının toplumsal cinsiyet kavramını duyduklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yönelik düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla ikinci bir soru olarak ‘Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya uygulama öncesi ve sonrasında verdikleri cevaplar Şekil 4.1’de verilmiştir.



Şekil 4.1. Öğrencilere Göre Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Uygulama öncesinde toplumsal cinsiyet kavramı öğrenciler için eşitlik, cinsiyetle ve kişilikle ilgili bir kavram, ayrımcılık, fiziksel farklılık kavramlarını ifade etmekte, bunun yanı sıra bir öğrenciye ise bu kavram şiddet, taciz gibi olumsuz düşünceleri de ifade etmektedir. Bu bulguya ilişkin örnek öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir:

'Kız ve erkeklerin eşit olduğunu ifade ediyor.' (Ö4)

'Erkek cinsiyeti, kadın cinsiyeti.' (Ö9)

'Şiddet, taciz, vurmak, öldürmek ifade etmektedir.' (Ö1)

Uygulama sonrasında ise, toplumsal cinsiyet kavramının öğrencilere yine farklılık, ayrımcılık, cinsiyetle ilgili bir kavramı ifade ettiği, ayrıca bu kavramın doğuştan gelmeyen özellikleri, kadın-erkek eşitliğini, karar vermeyi, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkek eşit hakları ve toplumun belirlediği bir kavramı düşündürmektedir. Bu bulguya ilişkin örnek öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir:

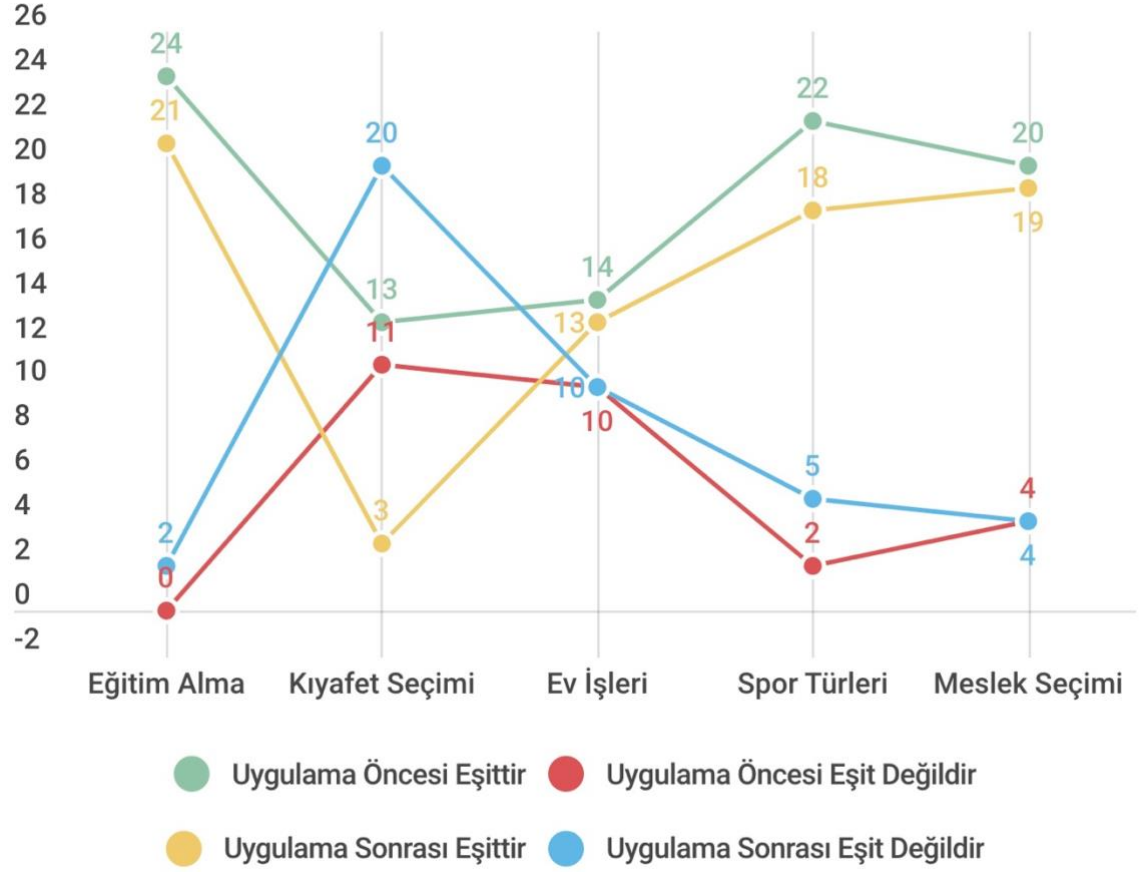
'Bence kadınların ve erkeklerin sonradan gelen özellikleri.' (Ö11)

'Toplumun belirlediği doğuştan getirmediğimiz şeyler.' (Ö6)

'Erkek kadın ayrımı.' (Ö9)

Öğrencilerin uygulama sonrasında toplumsal cinsiyet kavramına yönelik daha ayrıntılı tanımlamalar yaptıkları ve bu tanımlamaların araştırma kapsamında yürütülen atölyeler içindeki etkinlikler aracılığı ile değişim gösterdiği söylenebilir.

Bu kapsamda üçüncü olarak ‘Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir?’ sorusu öğrencilere yöneltilmiş ve bu soruya ait öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası cevapları Şekil 4.2’de verilmiştir.



Şekil 4.2. Öğrencilerin, Arkadaşları Arasında Kızların ve Erkeklerin Eşit Olma Durumlarına Yönelik Düşünceleri

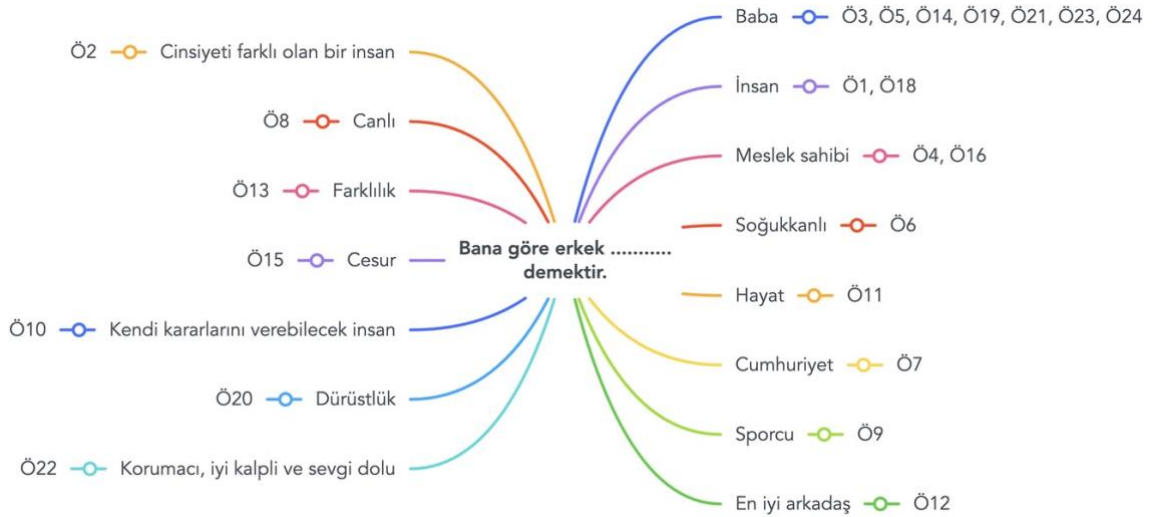
Öğrencilerin bu soru kapsamında uygulama öncesi ve sonrası eğitim alma, kıyafet seçimi, ev işleri, spor türleri ve meslek seçimi alanlarında kadın ve erkek eşitliğine ilişkin görüşleri birlikte incelendiğinde, özellikle uygulama sonrasında eğitim alma, kıyafet seçimi ve spor türlerindeki kadın-erkek eşitliğine yönelik görüşlerinde bir değişim olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra ev işleri ve meslek seçimi alanlarında öğrencilerin kadın-erkek eşitliğine ilişkin görüşlerinde bir değişim olmadığı söylenebilir. Öğrencilerin eğitim alma, kıyafet seçimi, ev işleri, spor türleri ve meslek seçimi alanlarında kadın ve erkek eşitliğine ilişkin özellikle uygulama sonrasındaki görüşlerinin araştırma kapsamında uygulanan atölyelerden kaynaklandığı söylenebilir.

4.1.2 Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları

Bu bölümde öğrencilerden kadın ve erkek kavramlarına ilişkin metaforlar üretmeleri için, öğrencilere göre kadın ve erkek kavramını neyi çağrıştırdığını ve neden böyle düşündüklerini belirtmeleri istenmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların uygulama öncesi kadın ve erkeği tanımlarken kullandıkları metaforlar Şekil 4.3'te verilmektedir.



Şekil 4.3. Öğrencilerin Uygulama Öncesi Kadın Cinsiyetine Yönelik Metaforları



Şekil 4.4. Öğrencilerin Uygulama Öncesi Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları

Şekil 4.4 incelendiğinde, öğrencilerin uygulama öncesinde kadın cinsiyetine ilişkin ürettikleri metaforların çoğunlukla 'insan, anne, arkadaş ve her şeyi yapabilen' olarak tanımladıkları ve bu metaforların gerekçelerini düşündükleri metaforlara ait toplumsal

roller bağlamında ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

'Herkesi insan olarak kabul etmeli ve saygı duymalıyız.' (Ö17)

'Beni doğurduğu için.' (Ö24)

'Arkadaştır.' (Ö12)

'Kadınlar her şeyi başarabilir.' (Ö22)

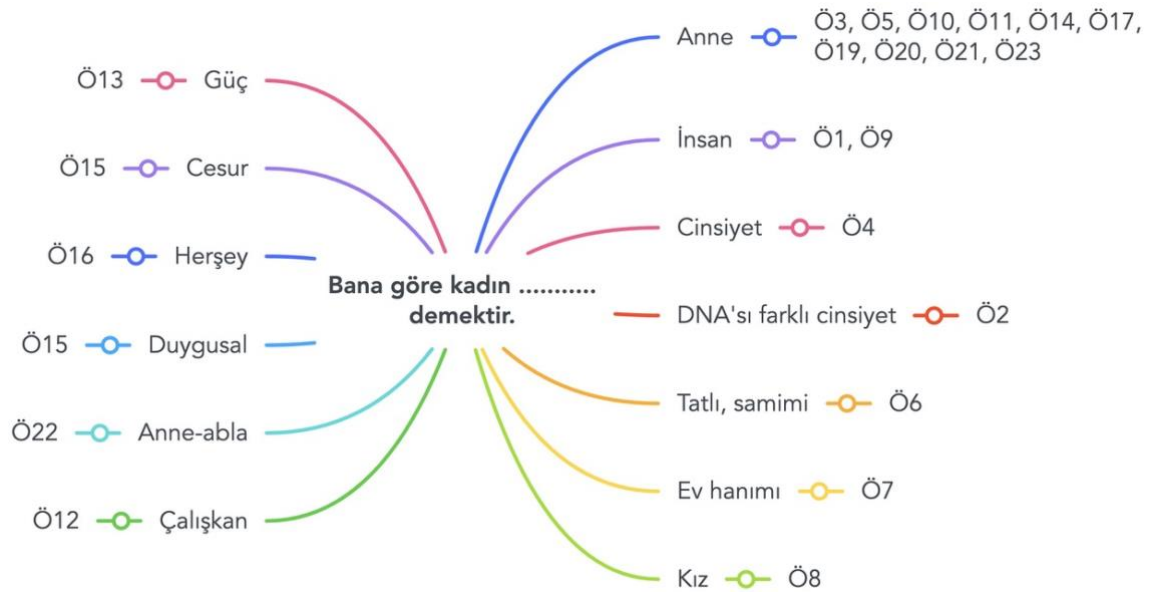
Öğrencilerin erkek cinsiyetine ilişkin ürettikleri metaforların ise çoğunlukla 'baba, insan ve meslek sahibi' olduğu, yine bu durumun gerekçelerini düşündükleri metaforlara ait toplumsal roller bağlamında gerekçelendirdikleri görülmektedir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

'Erkekler baba olur.' (Ö3)

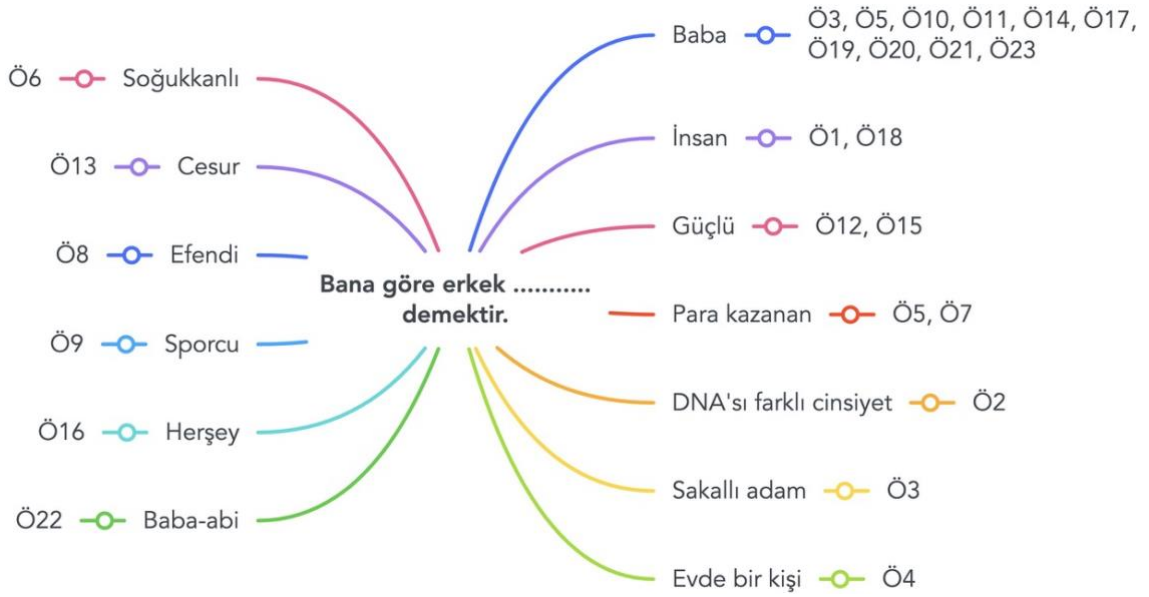
'Allah'ın yarattığı varlıktır.' (Ö1)

'Meslek sahibi bir insan, eve para getiren.' (Ö4)

Öğrencilerin uygulama sonrasında kadın ve erkeği tanımlarken kullandıkları metaforlar Şekil 4.5'te verilmiştir.



Şekil 4.5. Öğrencilerin Uygulama Sonrası Kadın Cinsiyetine Yönelik Metaforları



Şekil 4.6. Öğrencilerin Uygulama Sonrası Erkek Cinsiyetine Yönelik Metaforları

Şekil 4.6. incelendiğinde, öğrencilerin uygulama sonrasında kadın cinsiyetine ilişkin ürettikleri metaforların çoğunlukla ‘anne ve insan’ olarak tanımladıkları ve bu metaforların gerekçelerini düşündükleri metaforlara ait toplumsal roller bağlamında ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- ‘O bizi doğurur.’ (Ö17)*
- ‘Herkes birer insandır.’ (Ö1)*
- ‘Erkekler DNA’sı aynı değil.’ (Ö2)*

Öğrencilerin erkek cinsiyetine ilişkin ürettikleri metaforların ise çoğunlukla ‘baba, insan, güçlü, para kazanan’ olduğu, yine bu durumun gerekçelerini düşündükleri metaforlara ait toplumsal roller bağlamında gerekçelendirdikleri görülmektedir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- ‘Genellikle erkekler para kazanır.’ (Ö5)*
- ‘Çocuk sahibi olduğu için.’ (Ö23)*
- ‘Herkes birer insandır.’ (Ö1)*
- ‘Ağır şeyleri kolaylıkla taşır.’ (Ö15)*

Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında kadın ve erkek cinsiyetini tanımlarken kullandıkları metaforlarda bir değişim görülmemektedir. Bu durum öğrencilerin kadın ve erkeği tanımlarken daha çok onların toplumsal rollerine göre metaforlar ürettikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.3 Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Rol ve Sorumlulukları ile İlgili Düşünceleri

Öğrencilerin kadın ve erkeklerin rollerine ilişkin düşüncelerini belirlemek üzere bazı roller ve bu rollerin kim ya da kimler tarafından gerçekleştirilebileceğine yönelik düşüncelerini almak için öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara yönelik öğrencilerin cevapları Tablo 4.6’da verilmiştir.

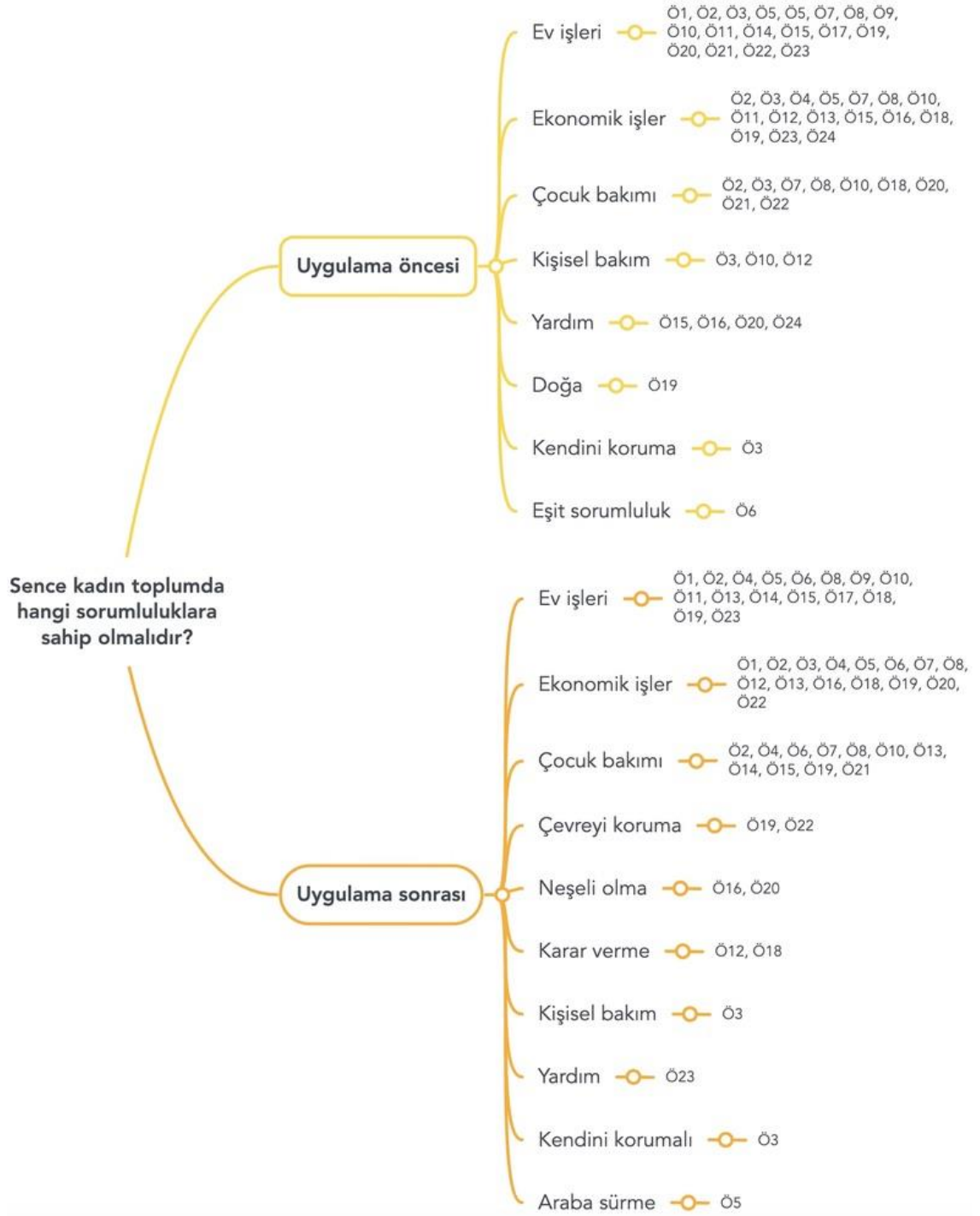
Tablo 4.1. Öğrencilerin Kadın ve Erkek Cinsiyetine Yönelik Rol ve Sorumlulukları ile İlgili Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Düşünceleri

Kimler yapmalıdır/yapabilir?	Sadece kadınlar		Çoğunlukla kadınlar		Hem kadınlar hem erkekler		Çoğunlukla erkekler		Sadece erkekler	
	UÖ	US	UÖ	US	UÖ	US	UÖ	US	UÖ	US
Kimler doktor olmalıdır?					23	23	1			
Kimler futbol oynayabilir?					21	16	3	7		
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?			1	1	22	21	1	1		
Kimler müdür olmalıdır?					23	20	1	3		
Kimler yemek yapabilir?	1	2	3	5	20	16				
Kimler ütü yapabilir?	2	1	3	8	19	14				
Kimler öğretmen olmalıdır?					23	23	1			
Kimler ağaca tırmanabilir?					22	19	1	3	1	1
Kimler siyasetçi olmalıdır?					21	21		1	3	1
Kimler mühendis olmalıdır?					23	22		1	1	

Öğrencilerin kadın ve erkek cinsiyetine yönelik rol ve sorumluluklarına ilişkin düşünceleri incelendiğinde, öğrenciler uygulama öncesi ve sonrasında doktor olma, küçük kardeşine bakma, müdür olma, öğretmen olma, ağaca tırmanabilme, siyasetçi olma, mühendis olma rol ve sorumluluklarının hem erkek hem kadınlar tarafından gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Öğrencilerin uygulama öncesinde futbol oynayabilmeyi hem erkek hem kadınların yapabileceğini belirtirken; uygulama

sonrasında çoğunlukla erkeklerin yapabileceklerini belirttikleri görülmektedir. Yine öğrencilerin uygulama öncesinde yemek ve ütü yapabilmeyi hem erkek hem kadınların yapabileceğini belirtirken uygulama sonrasında çoğunlukla kadınların yapabileceklerini belirttikleri görülmektedir. Kadın ve erkeklerin rollerine ilişkin düşüncelerini belirlemek için öğrencilere sorulan sorular kapsamında verilen cevaplar incelendiğinde, uygulama öncesi öğrencilerin rollere yönelik daha eşitlikçi bir bakış açısı ile yaklaştığı ancak uygulama sonrasında aynı soruları kendilerine göre değil de gerçek yaşamda rollerin nasıl dağıldığına yönelik cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu kapsamda özellikle futbol oynama, yemek ve ütü yapma gibi rollere dair düşüncelerinde farklılık yaşandığı görülmüştür.

Öğrencilerin kadın ve erkeklerin sorumluluklarına ilişkin düşüncelerini öğrenmek üzere öğrencilere ‘Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?’ ve ‘Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?’ soruları yöneltilmiştir. Bu bağlamda ‘Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?’ sorusuna öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında verdikleri cevaplar Şekil 4.7’de verilmiştir.



Şekil 4.7. Öğrencilere Göre Kadının Toplumda Sahip Olduğu Sorumluluklar

Uygulama öncesinde kadının toplumdaki sorumlulukları olarak öğrencilerin ev işleri, ekonomik işler, çocuk bakımı, kişisel bakım, yardım, doğa, kendini koruma ve eşit sorumluluk gibi sorumluluk alanlarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

'Evi toparlamak.' (Ö3)

'Yemek yapmalı.' (Ö2)

'Ailesine katkıda bulunmalıdır.' (Ö11)

'Çocuklara bakmalı.' (Ö20)

Uygulama sonrasında ise kadının toplumdaki sorumluluklarını yine uygulama öncesindeki sorumluluk alanlarında olduğunu ifade etmekle birlikte, bazı öğrencilerin kadınların neşeli olma, karar verme, araba sürme ve ev hanımı olma sorumluluklarının da olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

'Sofrayı hazırlamak, ütü yapmak.' (Ö1)

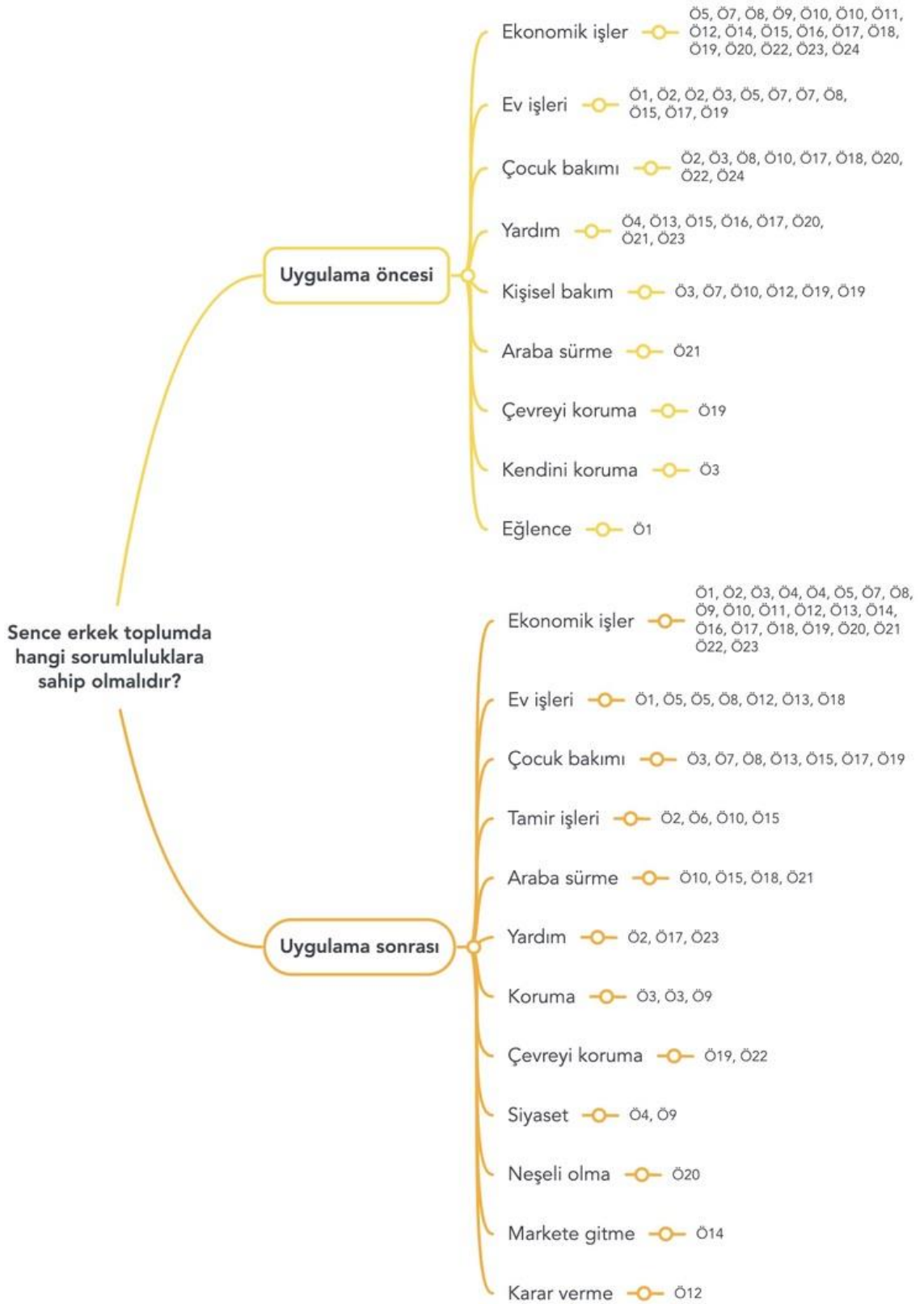
'Para kazanmak.' (Ö7)

'Her işe karar vermek.' (Ö12)

'Kadın toplumda neşe saçmalı.' (Ö16)

'Araba sürmeli.' (Ö5)

Öğrencilerin 'Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?' sorusuna uygulama öncesi ve sonrasında verdikleri cevaplar Şekil 4.8'de verilmiştir.



Şekil 4.8. Öğrencilere Göre Erkeğin Toplumda Sahip Olduğu Sorumluluklar

Uygulama öncesinde erkeklerin toplumdaki sorumlulukları olarak öğrencilerin ev işleri, ekonomik işler, çocuk bakımı, kişisel bakım, yardım, çevreyi koruma, kendini koruma,

araba sürme ve eğlence gibi sorumluluk alanlarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 'Meslek sahibi olup, çalışmalı.' (Ö4)
- 'Tamir ve yemek yapmak.' (Ö2)
- 'Çocuğuna bakmalıdır.' (Ö10)
- 'Ev işlerinde kadınlara yardım edebilirler.' (Ö15)
- 'Kendine düzenli bakmalı.' (Ö3)

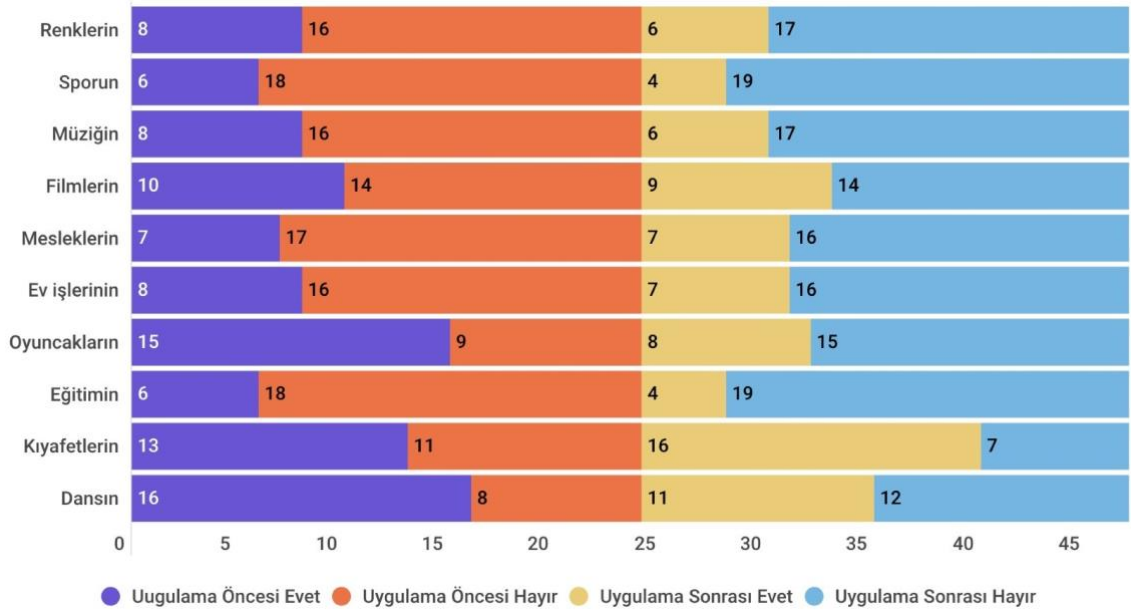
Uygulama sonrasında ise erkeğin toplumdaki sorumluluklarını yine uygulama öncesindeki sorumluluk alanlarında olduğunu ifade etmekle birlikte, bazı öğrencilerin erkeklerin neşeli olma, karar verme, markete gitme, siyaset ve tamir işleri sorumluluklarının da olduğunu belirttikleri görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin uygulama sonrasında erkeklerin sorumluluk alanı olarak kişisel bakımı belirtmedikleri görülmüştür. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 'Siyasetçi olmalı.' (Ö4)
- 'Doğaya karşı duyarlı olmalı.' (Ö22)
- 'Tamir gibi işleri yapmalı.' (Ö6)
- 'Kendini ve evini korumalı.' (Ö3)

Öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumdaki sorumluluk alanlarına yönelik düşünceleri genel olarak değerlendirildiğinde, kadınları daha çok ev işleri alanındaki sorumluluklarla ilişkilendirilirken, erkeklerde daha çok vurgulanan sorumluluk alanı ekonomik işler olarak görülmektedirler.

4.1.4 Öğrencilerin Günlük ve Sosyal Yaşamlarında Cinsiyet Kavramına Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Düşünceleri

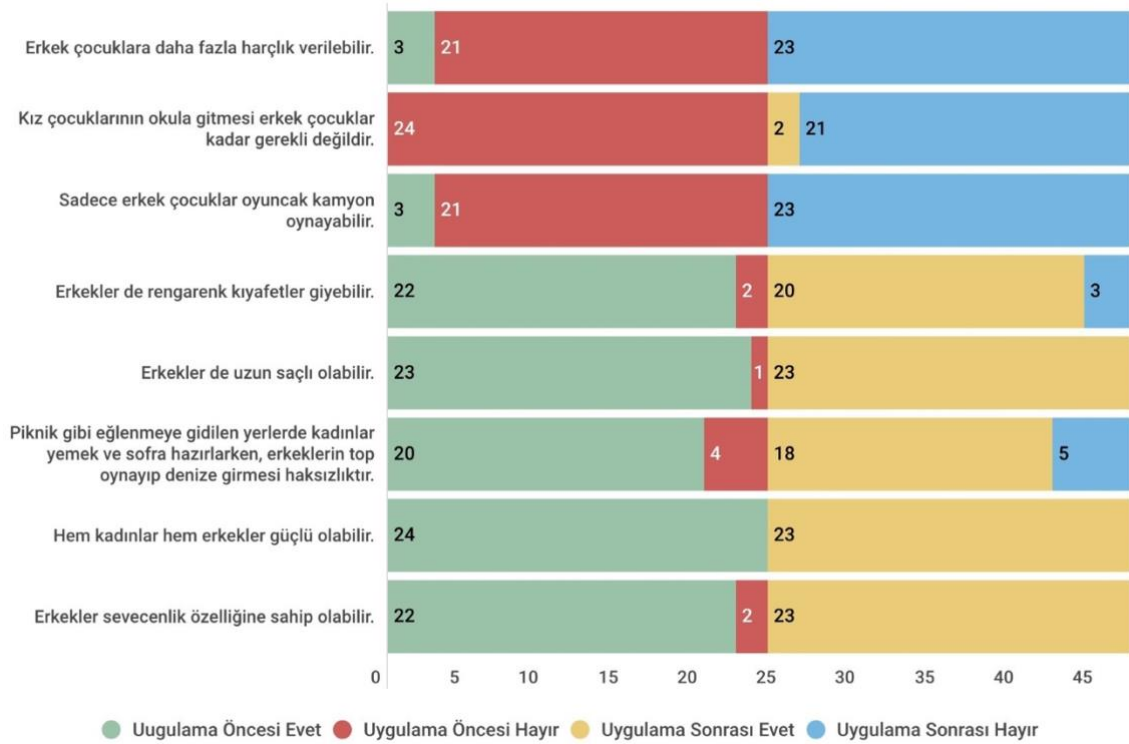
Araştırmanın bu bölümünde öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları alanlar ile sosyal yaşamlarında karşılarına çıkan kalıp yargılara ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında sorular yöneltilmiştir. Öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları bazı alanlarda düşüncelerini belirlemek amacıyla 'Renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti olabilir mi?' sorusu yöneltilmiş ve bu soruya öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında verdikleri cevaplar Şekil 4.9'da verilmiştir.



Şekil 4.9. Öğrencilerin Günlük ve Sosyal Yaşamlarında Cinsiyet Kavramına Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri

Uygulama öncesinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun renk, spor, müzik, film, meslekler, ev işleri ve eğitim alanlarının bir cinsiyeti olmadığı yönünde görüş bildirdikleri, bunun yanı sıra öğrencilerin büyük çoğunluğunun oyuncak ve dansın cinsiyetinin olduğunu, kıyafette ise öğrencilerin yarısının cinsiyeti olduğunu yarısının cinsiyeti olmadığını belirttikleri görülmüştür. Uygulama sonrasındaki düşünceleri incelendiğinde ise; renk, spor, müzik, film, meslekler, ev işleri ve eğitimin bir cinsiyeti olmadığı yönündeki görüşlerini sürdürdükleri, ancak öğrencilerin büyük çoğunluğunun oyuncakların cinsiyetinin olmadığını ve kıyafetlerin bir cinsiyeti olduğu yönünde görüşlerinde değişimler olduğu görülmüştür. Dansta ise öğrencilerin yarısının cinsiyeti olduğunu yarısının cinsiyeti olmadığını belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu soruya ilişkin uygulama öncesi ve sonrası görüşlerindeki değişimin temel kaynaklarının araştırma kapsamında düzenlenen kanıt temelli grup etkinlikleri ile video temelli bir etkinlik olan ‘Riley oyuncaklar üzerine konuşuyor’ etkinliği olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal yaşamlarındaki cinsiyete yönelik kalıp yargılara ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla aşağıdaki tabloda belirtilen önermeler öğrencilere verilmiş ve bu önermelere ilişkin öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında verdikleri cevaplar Şekil 4.10’da verilmiştir.



Şekil 4.10. Öğrencilerin Sosyal Yaşamlarındaki Cinsiyete Yönelik Kalıp Yargılara İlişkin Uygulama Öncesi ve Sonrası Düşünceleri

Öğrencilerin sosyal yaşamlarındaki cinsiyete yönelik kalıp yargılardan oluşan önermelere verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında verilen önermelere genel olarak eşitlikçi cevaplar verdikleri görülmüştür.

4.2 İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Uygulamalar Süresince Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Farkındalıkları

Araştırmada ikinci alt problem olarak ‘İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin yapılan uygulamalar süresince toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık durumları nasıldır?’ sorusu temele alınmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık kazanmalarını sağlayan etkinlikleri içeren atölyeler araştırmacı tarafından tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu başlık altında yapılan atölye uygulamaları süresince öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık süreçlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1 Öğrencilerin Cinsiyet Kavramına Yönelik Farkındalıkları

Öğrencilerin cinsiyet kavramına yönelik farkındalık kazanmaları için düzenlenen atölye kapsamında ‘Cinsiyeti tanımlar.’, ‘Biyolojik ve toplumsal cinsiyeti tanımlar.’, ‘Biyolojik

ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları ifade eder.’ ve ‘Bireysel farklılıkları tanıır ve kabul eder.’ kazanımları temele alınarak öğrencilere etkinlikler (Ek-7) uygulanmıştır.

‘Cinsiyeti tanımlar.’ kazanımı kapsamında öğrencilere öncelikle ‘Cinsiyet denince aklınıza ne geliyor?’ sorusu sorulmuş ve öğrencilerden kadın ve erkek cevapları alınmıştır. Öğrencilere kadın ve erkek denilince akıllarına neler geldiği sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Öğrencilerin Cinsiyet Kavramına Yönelik İfadeleri



Anne, abla, empati kuran, farklı düşünen, akıllı, her işi başarabilen, yemek yapabilen, saç, istediği mesleği yapabilen, üretken, iyi kalpli, samimi, arkadaş canlısı, neşe saçan, duygusal, ailesini düşünen, tutumlu, eğlenceli, adil, özgürlük, kadın hakları.

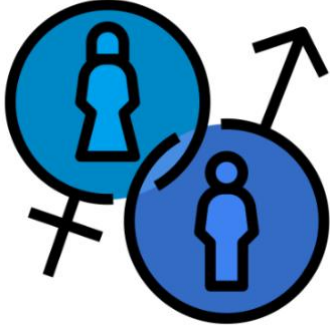


Baba, sakal, bıyık, futbolcu, koruyucu, kahraman, para kazanan, güçlü, soğukkanlı, siyasetçi, küfürbaz, üretken, Atatürk, açık fikirli, amir, evin kralı, evin patronu, korkusuz, gezgin, tamir eden, cesur, yakışıklı, özgüvenli, şakacı, matematikçi.

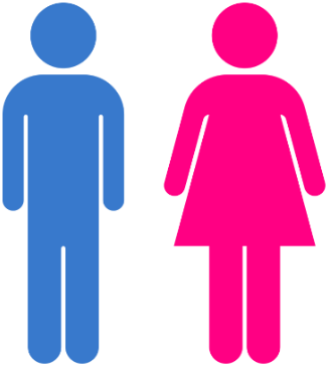
Çizelge 4.1 incelendiğinde öğrencilerin kadın ve erkek olarak cinsiyet kavramını hem biyolojik hem de toplumsal kalıp yargılara bağlı olarak ifade ettikleri görülmüştür.

‘Biyolojik ve toplumsal cinsiyeti tanımlar.’ ve ‘Biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları ifade eder.’ kazanımları kapsamında öğrencilere öncelikle biyolojik ve toplumsal cinsiyet denilince akıllarına ne geldiği sorulmuş ve cevaplar Çizelge 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4.2 Öğrencilerin Biyolojik ve Toplumsal Cinsiyet Kavramına Yönelik İfadeleri



*İnsan, hayvanların cinsiyeti, mutasyon geçirmiş insan,
kadınların erkeğe dönmesi.*



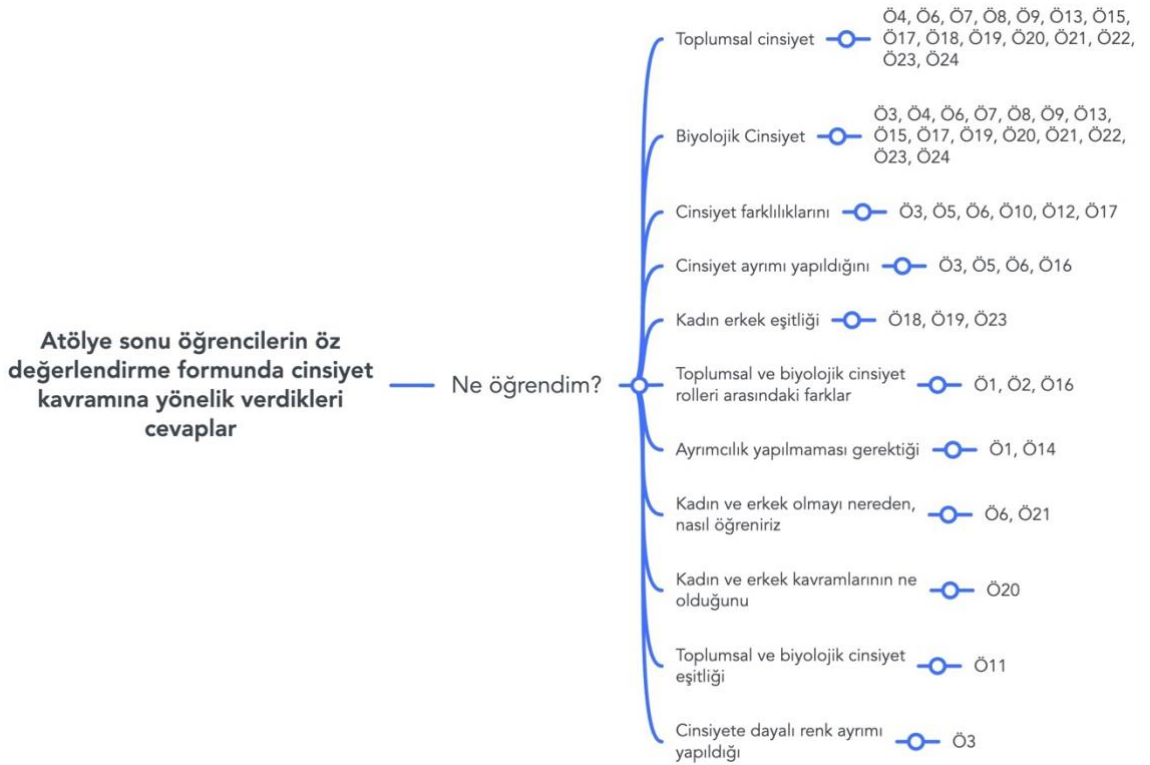
*Erkek ve kadın cinsiyeti, genel cinsiyet, cinsiyetsiz,
kadın erkek eşitliği ya da eşitsizliği.*

Çizelge de görüldüğü gibi öğrencilerin biyolojik ve toplumsal cinsiyet kavramları hakkında bilgileri olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmacı biyolojik ve toplumsal cinsiyetin ne olduğu ile ilgili öğrencileri bilgilendirmiştir. Ardından konunun pekiştirilmesi için öğrencilere biyolojik ve toplumsal cinsiyet ile ilgili önermeler (*Kadınlar çocuk doğurur, erkekler doğurmazlar. Küçük kız çocukları uysal ve yumuşak, erkek çocuklar ise kavgacı ve serttir.*) okunmuş, öğrencilerden bu önermeleri biyolojik cinsiyet ya da toplumsal cinsiyet olarak sınıflandırmaları istenmiştir. Bu etkinlik sonucunda öğrencilerin tamamının verilen örnek cümleleri biyolojik ve toplumsal cinsiyet olarak sınıflandırdıkları gözlemlenmiştir.

Öğrencilere ‘Kadın ve erkek olmayı nasıl ya da nelerden öğreniyoruz?’ sorusu sorulmuş ve öğrencilerin bu konuda bir bilgisi olmadığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine araştırmacı aile, çocuk kitapları, renkler, oyuncaklar, okul, ders kitapları, medya, hukuk vb. etmenlerden kadın ve erkek olmayı nasıl öğrendiğimiz hakkında öğrencileri bilgilendirmiştir.

Öğrencilere kadınlık ve erkeklik ile ilgili beklentilerin biyolojik mi yoksa toplumsal cinsiyetle mi ilişkili olduğu sorulmuş, öğrencilerin çoğu toplumsal cinsiyetle ilgili olduğunu ve toplumsal cinsiyet kavramını daha önce bilmediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin cinsiyet kavramına yönelik farkındalık kazanmalarına yönelik gerçekleştirilen bu atölyenin sonunda öğrencilerden ‘Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunu’ (Ek-5) doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu gerçekleştirilen bu atölyede kendilerini mutlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Hissettikleri bu mutluluk duygusunun nedenleri arasında yeni bilgiler öğrenme heyecanı, ders içi etkinliğe katılmaları sayılabilir. Bunun yanı sıra bazı öğrenciler şaşırıldıklarını ve üzülüklerini de ifade etmişlerdir. Şaşırın öğrenciler daha önce hiç böyle düşünmediklerini belirtirken; üzüntü yaşayan öğrenciler ise kadın ve erkek cinsiyet ayrımcılığı yapıldığı için bu duyguyu hissettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere atölye sonu öz değerlendirme formu kapsamında ne öğrendikleri sorulmuş ve cevaplar Şekil 4.11’de belirtilmiştir.



Şekil 4.11. Cinsiyet Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin atölye sonunda cinsiyet kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet, cinsiyet farklılıkları, cinsiyet ayrımı yapılması, kadın-erkek eşitliği, toplumsal ve biyolojik cinsiyet rolleri arasındaki farklar gibi yapıları

öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 'Toplumsal cinsiyeti öğrendim.' (Ö4)
- 'Biyolojik cinsiyetin ne olduğunu.' (Ö19)
- 'Cinsiyet farklılıklarını öğrendim.' (Ö3)
- 'Yaşanan kadın erkek ayrımcılığını öğrendim.' (Ö16)
- 'Kız erkek eşitliğini öğrendim.' (Ö23)

Öğrencilere Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formu kapsamında ne fark ettikleri sorulmuş ve cevaplar:



Şekil 4.12. Cinsiyet Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda 'Ne Fark Ettim?' Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin atölye sonunda cinsiyet kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, cinsiyetler arasında ayırım yapıldığı, oyuncaklarda cinsiyet ayrımı olduğu, renklerde cinsiyet ayrımı olduğunu, toplumsal ve biyolojik cinsiyetin farklı olduğu gibi yapıları fark ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 'Cinsiyet ayrımının toplumda çok yapıldığını.' (Ö13)
- 'Kadın erkek oyuncaklarının ayrıldığını.' (Ö6)
- 'Hiçbir erkeğin pembe giymediğini.' (Ö14)

'Biyolojik ve toplumsal cinsiyeti öğrenince onların değişik şeyler olduğunu far ettim.' (Ö4)

4.2.2 Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik Farkındalıkları

Öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümü kavramına yönelik farkındalık kazanmaları için düzenlenen atölye kapsamında 'Cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlar.', 'Cinsiyete dayalı iş bölümünü sorgular.' ve 'Cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçlarını fark eder.' Kazanımları temele alınarak öğrencilere etkinlikler uygulanmıştır.

Öğrencilere 'Cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlar.' Kazanımı kapsamında cinsiyete dayalı iş bölümü denilince akıllarına ne geldiği sorulmuş ve öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik ifadeleri Çizelge 4.3'te verilmiştir.

Çizelge 4.3 Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik İfadeleri



Cinsiyetlerin yaptığı meslekler

Cinsiyetlerin yaptığı iş bölümü

Yapabildiği meslekler

Cinsiyet ayrımı yapılan yerler

Farklı eylemler

Cinsiyetlere göre sorumluluklar.

Çizelge 4.3'te görüldüğü üzere öğrenciler cinsiyete dayalı iş bölümü kavramını cinsiyete göre meslekler, yapılan işler, eylemler ve sorumluluklar olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümü kavramını daha önce hiç duymadıkları görülmektedir.

Öğrencilere 'Cinsiyete dayalı iş bölümünü sorgular.' Kazanımı kapsamında 'Bunu kim yapar?' etkinliği (Ek-7) uygulanmıştır. Öğrencilere temsili kadın ve erkek resmi olan çubuklar dağıtılmış ve öğrenciler araştırmacının söylediği örnek eylemleri kimin yaptığına karar vererek (kadın/erkek/ikisi) ellerindeki resimli çubukları kaldırmışlardır. Öğrencilerin çoğu yemek yapma, temizlik yapma, çocukları okula götürme, kahvaltı hazırlama, market alışverişi yapma, çay demleme, maç izleme, bilgisayar oyunu oynama ve çocukların ödevlerine yardım etme eylemlerine hem kadın hem erkeklerin yapabileceğini ifade etmişlerdir. Beslenme çantasını hazırlama eylemi öğrencilere göre çoğunlukla kadınların; arabayı temizleme ve tamir yapma eylemleri ise öğrencilere göre çoğunlukla erkeklerin yapabileceği eylemler olarak belirtilmiştir. Ütü yapma eylemi ise

öğrencilerin yarısı için kadınların yapabileceği bir işken yarısı için hem kadın hem erkeğin yapabileceği bir eylem olarak görülmektedir.

Cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik yapılan etkinlikler sırasında öğrencilerin aslında günlük yaşamlarında kadın ve erkeğin yaptığı eylemlerin kesin olarak ayrılmış durumda olduğu, ancak araştırmacı tarafından bu etkinliğe kadar yapılan bilgilendirmeler kapsamında öğrencilerin daha eşitlikçi bir bakış açısıyla karar verdikleri gözlemlenmiştir. Hatta araştırmacının uygulamalar esnasında beslenme çantasını hazırlama eylemini çoğunlukla neden kadının ya da tamir yapma eylemini çoğunlukla neden erkeğin yaptığına yönelik sorduğu sorulara öğrencilerin bu durumun nedenlerini bilmediklerini ifade ettikleri ancak böyle bir ayrışma sebebinin cinsiyete dayalı olduğunu ise uygulanan atölyeler kapsamında fark ettiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilere ‘Cinsiyete dayalı iş bölümünü sorgular.’ Kazanımı kapsamında tahta çizgi ile ikiye bölünerek bir tarafa ‘Ayşe (Kadın)’ diğer tarafa ‘Ali (Erkek)’ yazılmıştır. Öğrencilere Ayşe ve Ali’nin ev içinde ve ev dışında en çok yaptıkları 10 işin neler olabileceği sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar Çizelge 4.4’teki gibidir.

Çizelge 4.4 Öğrencilerin Cinsiyete Dayalı İş Bölümüne Yönelik İfadeleri



Yemek, bulaşık, işe gitmek, ütü yapmak, temizlik yapmak, masayı hazırlamak, çamaşır yıkamak, araba kullanmak, çocuklarını yıkamak, spor yapmak, çocuk bakmak, çay yapmak.



İşe gitmek, çocuğa bakmak/ilgilenmek, araba sürmek/yıkamak, eşine yardım etmek, haber izlemek, bulaşık yıkamak, maç izlemek, tamir etmek, kahve içmek, temizlik, köpeğe bakmak, çamaşır asmak, telefonla oynamak.

Çizelge 4.4’te verilen cevaplar incelendiğinde, öğrenciler kadın için daha çok ev içi, erkeklerin ise ev dışı işleri yaptıkları belirtmektedirler. Öğrenciler bulaşık yıkamak, temizlik yapmak, araba kullanmak ve işe gitmek eylemlerinin hem kadın hem erkeğin yapabileceği eylemler olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bir önceki etkinlikte araştırmacının verdiği örnek eylemlerde pek çok eylemi öğrenciler hem kadın hem erkek

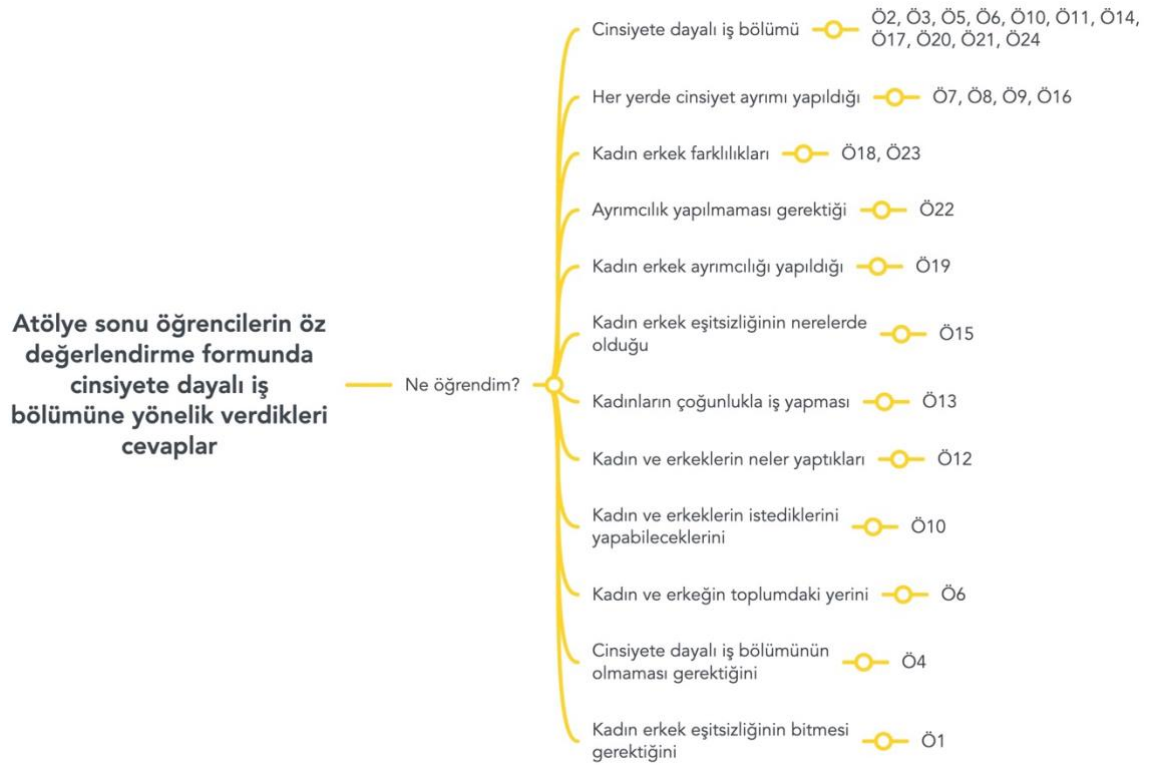
için ortak yapılan eylemler olarak sınıflandırmalarına rağmen, bu etkinlikte yalnızca birkaç eylemin hem kadın hem erkek için ortak eylem olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bu durumun öğrenci açısından nedenlerinden biri, öğrencinin gerçek yaşamındaki edindiği toplumsal kalıp yargılar doğrultusunda bu etkinliğe cevap vermesi ve iş bölümünün topluma göre şekillendirilen bir ayırım olduğunu atölyeler aracılığıyla fark etmesidir.

Öğrencilere ‘Cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçlarını fark eder.’ Kazanımı kapsamında A4 kâğıdı dağıtılarak öğrencilerden futbolcu, okul müdürü, hemşire ve pilot çizimleri istenmiştir. Futbolcu 1 öğrenci kadın, 22 öğrenci erkek; okul müdürünü 5 öğrenci kadın, 18 öğrenci erkek; hemşireyi öğrencilerin tamamı kadın, pilotu ise 7 öğrenci kadın, 16 öğrenci erkek olarak çizmiştir. Atölye eğitimlerinde öğrenciler aslında mesleklerin cinsiyetinin olmayacağını belirtmişler; ancak etkinlik içindeki mesleklere ait çizim istendiğinde cinsiyetçi bir yönelim göstermişlerdir. Öğrencilere göre bunun nedeni ise gerçek yaşamlarında örneğin hastanede sürekli kadın hemşire ya da okullarda erkek müdürler görmelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Aynı kazanım kapsamında öğrencilerle eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarındaki kadın ve erkek oranları istatistiksel olarak (TÜİK Hane Halkı İşgücü araştırması sonuçlarına göre; 2019 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %45,7 olup bu oran kadınlarda %28,7, erkeklerde ise %63,1 oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre; 2020 yılında 584 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 101, erkek milletvekili sayısının ise 483 olduğu görüldü. TÜİK Ulusal Eğitim Veri Tabanı verilerine göre 2019 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olup en az üniversite mezunu olan kadınların oranı %18,5, erkeklerin ise %23,1’dir.) paylaşılmıştır. Öğrenciler bu istatistiksel verileri incelediğinde, öğrencilerin özellikle kadın milletvekili sayısının az olmasına ve kadınların eğitim almasının erkeklere göre daha az oranda olmasına şaşırarak görülmüştür. Bunun nedeni olarak da eğitim konusunda kendilerinin böyle bir ayırım yaşamadıklarını ve hissetmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca derste verilen istatistiksel oranları incelerken öğrencilerin iş ilanlarında genellikle erkek eleman alımı yapıldığını ve erkeklerin mutlaka para kazanması gerektiğini, kadınların ise çalışmayabileceği fikrinin toplumda yaygın olarak kullanıldığını ifade ettikleri görülmüştür.

Öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik farkındalık kazanmaları için gerçekleştirilen bu atölyenin sonunda öğrencilerden ‘Atölye Sonu Öz Değerlendirme

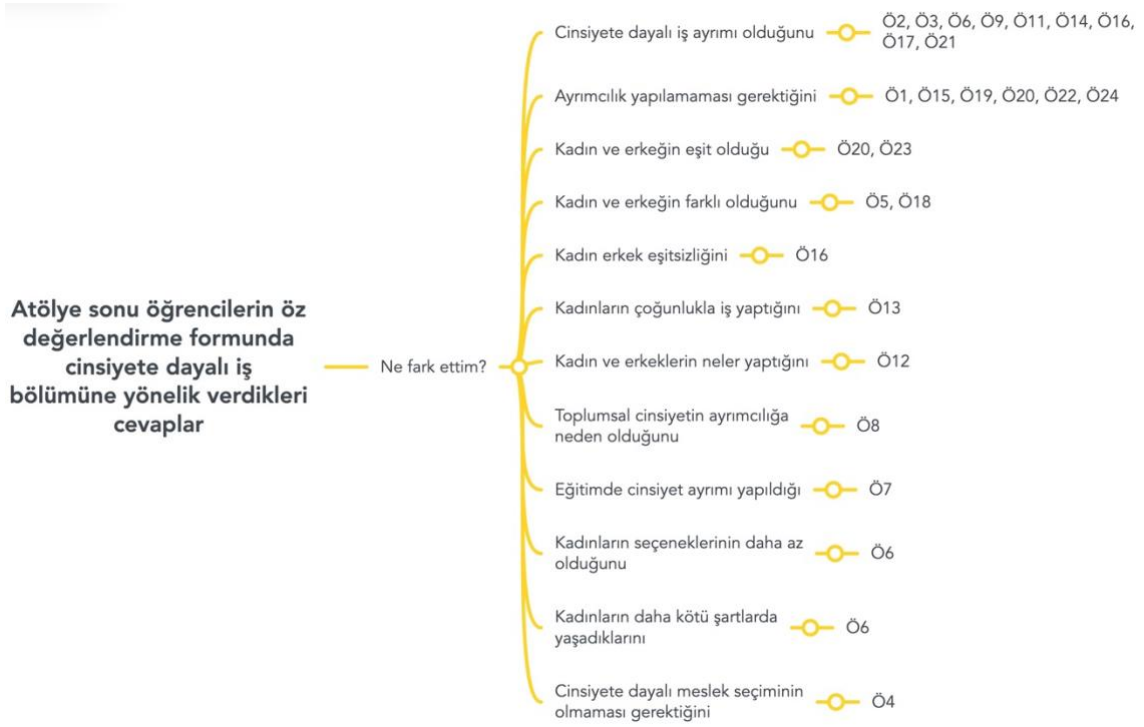
Formu' nu doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu gerçekleştirilen bu atölyede kendilerini mutlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Hissettikleri bu mutluluk duygusunun nedenleri arasında yeni bilgiler öğrenme heyecanı, ders içi etkinliklere katılmaları sayılabilir. Bunun yanı sıra bazı öğrenciler şaşırıldıklarını ve üzüldüklerini de ifade etmişlerdir. İş bölümünde cinsiyet ayrımı yapıldığını fark ettikleri için öğrencilerin bazıları şaşırmış; bazıları ise kadınların üzerinde çok yük olduğu, iş bölümünde ayrım yapıldığı ve kadın-erkek eşitliği olmadığı için üzüldüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere atölye sonu öz değerlendirme formu kapsamında ne öğrendikleri sorulmuş ve cevaplar Şekil 4.13'de belirtilmiştir.



Şekil 4.13. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda 'Ne Öğrendim?' Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin atölye sonunda cinsiyete dayalı iş bölümü kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerinin birçoğunun cinsiyete dayalı iş bölümünü, her yerde cinsiyet ayrımı yapıldığını, kadın-erkek farklılıklarının olduğunu öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 'Cinsiyete dayalı iş bölümü hakkında bilgiler edindim.' (Ö17)
- 'Neredeyse her yerde cinsiyet ayrımı yapıldığını.' (Ö7)
- 'Erkek ve kızların arasındaki farkı öğrendim.' (Ö23)
- 'Asla ayrımcılık yapmamam gerektiğini öğrendim.' (Ö22)



Şekil 4.14. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Fark Ettim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin atölye sonunda cinsiyete dayalı iş bölümü kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerin birçoğunun cinsiyete dayalı iş ayrımı olduğunu, ayrımcılık yapılmaması gerektiğini, kadın ve erkeğin eşit olduğu ve kadın-erkek eşitsizliğini fark ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

‘İş ayrımı yapıldığını fark ettim.’ (Ö2)

‘Cinsiyet ayrımı yapmamamız gerektiğini öğrendim.’ (Ö19)

‘Kız ve erkeğin eşitliğini fark ettim.’ (Ö23)

‘Erkeklerde nelerin farklı olduğunu, kızda nelerin farklı olduğunu.’ (Ö18)

4.2.3 Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Farkındalıkları

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramına yönelik farkındalık kazanmaları için düzenlenen atölyeler kapsamında ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlar.’, ‘Kadın ve erkek eşitliğine dair görüşlerini ifade eder.’, ‘Kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıklarını ve gördüklerini tartışır.’, ‘Toplumsal cinsiyet eşitsizliği aktarıma neden olan unsurları fark eder.’, ‘Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark eder.’, ‘Cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları

bilir.’ ve ‘Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm önerileri geliştirir.’ kazanımları temele alınarak öğrencilerle etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

‘Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlar.’ kazanımı kapsamında öğrencilere ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir?’ sorusu sorulmuş ve öğrencilerin bu kavram hakkında bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sonrasında bu kavramın ne olduğuna yönelik bilgiler araştırmacı tarafından öğrencilerle paylaşılmıştır.

Daha sonra ‘Kadın ve erkek eşitliğine dair görüşlerini ifade eder.’ ile ‘Kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıklarını ve gördüklerini tartışır.’ kazanımları kapsamında öncelikle öğrencilere bir oyuncakçıya gittiklerinde erkeklerin pembe, kızların mavi renkte oyuncak alıp almayacakları sorulmuştur. Öğrencilerden 18’i oyuncakçıya gittiklerinde erkeklerin pembe, kızların mavi renkte oyuncak alabileceğini; 6 öğrencinin ise, almayacağını belirttikleri görülmüştür. Sonrasında öğrencilere bu duruma anne veya babalarının tepkilerinin neler olacağı sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerden birçoğunun anne ve babasının erkeklerin mavi, kızların pembe oyuncaklar alması gerektiği tepkisini vereceklerini, öğrencilerin çok az bir kısmının ise anne ve babasının oyuncaklarda renk seçimine karışmayacaklarını belirttikleri görülmüştür. Bu duruma örnek öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir:

‘Annem ve babam bir şey demezdi.’ (Ö22)

‘Başka renk yok mu, bu kız rengi derdi.’ (Ö2)

‘Bari pembe değil sarısını alsaydın derdi.’ (Ö6)

‘Erkek çocuk pembe oyuncak alır mı hiç değiştir şunu derdi.’ (Ö23)

‘Kızım bak pembesi daha güzel istersen bunu al derdi.’ (Ö13)

Yapılan bu etkinlik sırasında daha çok sınıftaki erkek öğrencilerin erkeklerin pembe, kızların mavi oyuncak almasına olumlu yönde bakmasına rağmen, bu konuda ailelerinden daha fazla müdahale gördüklerini; hatta aynı öğrenciler bu müdahalenin gerçek yaşamlarındaki seçimlerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu etkinlik sırasında öğrenciler oyuncak ve kırtasiye dükkanlarında erkek ve kızlar için örtük olarak cinsiyetçi bir ayırım olduğunu belirtmektedirler. Bu duruma yönelik bazı erkek öğrenciler aslında pembe rengi ve süslü eşyaları sevdiklerini ancak belirli renklerdeki eşyaları almak durumunda kaldıklarını; bazı kız öğrenciler ise fazla süslü eşyaları sevmemelerine rağmen kızlara yönelik oyuncak reyonlarının hepsinin rengarenk süslü şeylerle dolu olması sebebiyle sade renkteki eşya bulamadıklarını belirtmektedirler.

Bu kazanım kapsamında yapılan diğer etkinlik olarak 'Riley Oyuncaklar Üzerine Konuşuyor' isimli video öğrencilere izletilmiştir. Video izletildikten sonra öğrencilere 'Oyuncak alırken, oyuncak üreticilerinin sizin seçimlerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz?' sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler oyuncakçı dükkanında oyuncakların kız ve erkek olarak kategorize edildiğini ve bu durumun oyuncak alırken oyuncak seçimlerini etkilediğini düşünmektedirler. Öğrenciler kız tarafında daha çok oyuncuğun olduğunu ve hep süslü bebeklerin olduğunu; ancak erkek tarafındaki oyuncakların daha az ve genellikle silah ve topla ilgili oyuncaklar olduğunu belirtmekte ve seçenekler arasında mecburen tercih yaptıklarını söylemektedirler.

Öğrencilerin bu söylemlerinden sonra, öğrencilere oyuncak alırken nelere dikkat ettikleri sorulmuştur. Öğrencilerden paketin açılmamış olması, çalışır olması, kırık ve yırtık olmaması, orijinal ve kaliteli olması, renginin solmuş olmaması, eşitliğe uygun olması, kız-erkek oyuncuğu olması ve oyuncak çeşitliliğinin olması gibi cevaplar alınmıştır. Burada verdikleri cevaplardan hareketle aslında öğrencilerin oyuncak alırken anne, baba ve arkadaşlarının tepkisini önemsemediklerinde oyuncak seçiminde renklere dikkat etmeyeceklerini; onlar için oyuncak seçiminde önemli olan ilk şeyin oyuncuğun sağlamlığı ve kalitesi olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

Bu kazanım kapsamında son olarak öğrencilere kadın ve erkek olmanın iyi ve kötü yönlerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğrenciler kadın olmanın iyi yönlerini çocuk doğurmak, güçlü olmak, her işi başarabilmek, süslü olabilmek ve özgür olabilmek olarak; kötü yönlerini ise çarşaf giymek, taciz edilmek, şiddet görmek, bebeğin tüm bakımından sorumlu olmak, okula gidememek, özgürlüğünün kısıtlanmasına izin vermek, bazı haklara sahip olmamak, erkeklerle eşit davranışlara maruz kalmamak, çirkin olmak ve her istediğini yapamamak olarak ifade etmişlerdir.

Öğrenciler erkek olmanın iyi yönlerini istediğini yapmak, para kazanmak, güçlü olmak, yakışıklı olmak, özgür olmak, sinirli olmak, haklarını rahatça yaşamak, korumacı olmak, futbolcu ve sporcu olmak şeklinde; kötü yönlerini ise dövmek, şiddet uygulamak, şiddet görmek, kızları taciz etmek, bebeğini çok iyi tanıyamamak, alkol almak, uyuşturucu kullanmak, çok çalışmak ve suratsız olmak şeklinde ifade etmişlerdir.

Yapılan etkinlik sırasında sınıftaki kız öğrencilerin kadın olmayı doğurganlık özelliği ile ilişkilendirip, bu çerçevede kadın olmayı olumlu yansıttıkları gözlemlenmiştir. Ancak erkek öğrencilerin erkek olmanın toplumsal cinsiyet özellikleri sebebi ile iyi yönleri olduğunu vurguladıkları gözlemlenmiştir. Ancak genelde öğrenciler erkek olmanın daha

fazla olumlu yönünün olduğunu ifade etmekte; bunun en büyük sebebini ise toplumsal anlamda erkeklerin daha özgür yetiştirilmesi olduğunu söylemektedirler. Bunun bir kanıtı olarak erkek öğrenciler erkek olarak dünyaya gelmekten dolayı mutlu; ancak kız öğrencilerin bazıları özgürlükler açısından erkek olarak dünyaya gelmeyi istediklerini belirtmişlerdir.

‘Toplumsal cinsiyet eşitsizliği aktarıma neden olan unsurları fark eder.’ kazanımı kapsamında öğrencilerle ‘Kanıt Temelli Grup Etkinliği’ (Ek-6) yapılmıştır. Verilen ilk kanıtta oyuncaklar ve kişisel eşyaların cinsiyetlerine göre renklerinin durumu ile ilgili öğrencilere bir haber metni verilmiştir. Öğrenciler Jeong Mee Yoon’un bu projeye dikkat çekmek istediği şeyin ayrımcılık yapıldığını vurgulamak ve yapılan eşitsizliği fark etmemizi sağlamaya çalışmak olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler haberdeki çocukların oyuncak ve kişisel eşyalarının seçiminde özgür olmadıklarını ve kendilerinin de bu konularda özgür olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Verilen ikinci kanıtta kadına yönelik ev içi emeğin maddi olarak hesaplanmasına dair öğrencilere bir haber metni verilmiştir. Öğrenciler ev işlerinin kadınlar ve erkekler arasındaki paylaşımının adil olmadığını, çünkü ev işlerinin hep kadın işleri olarak; daha çok para kazanmakla ilgili işlerin ise erkeğin işleri olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir. Anne ve babası çalışan öğrenciler ise, ev içi işlerin çoğunu annesinin ya da eve temizliğe gelen kadının yaptığını belirtmiştir.

Verilen üçüncü kanıtta kadınlar ve erkeklerin iş hayatına yönelik bir haber metni öğrencilere verilmiştir. Öğrenciler doğum izninin anne ve babaya eşit verilmesi gerektiğini, babalara yeterli izin verilmediğini belirtmişlerdir. Çocuk bakımından annenin sorumlu olduğu düşünüldüğü için anneye daha çok izin verildiğinin; ancak bunun doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Devletin bu izinleri eşitlemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Etkinlik sırasında öğrencilerin büyük çoğunluğu doğum izni ve izin süresi ile ilgili bilgiye sahip olmadıkları, ülkelerdeki bu izin sürelerindeki farklılığa şaşırdıkları gözlemlenmiştir. Hatta erkek öğrenciler, erkeklere verilen sürenin çok az olduğunu ve kendilerine yapılan bu durumun haksızlık olduğunu ifade etmişlerdir.

Verilen dördüncü kanıtta kız-erkek eşitliğine yönelik iki kız çocuğunun buldukları ülke koşullarında kız olmaya dair görüşlerini içeren bir haber metni verilmiştir. Öğrenciler Kanada’da cinsiyet eşitliği olduğu için orada yaşayan kızların daha özgür olduklarını; ancak Hindistan’da cinsiyet eşitliği olmadığı için kızların özgür olmadığını, haklarının erkeklere göre çok az olduğunu, kızların evde oturup beklediklerini belirtmişlerdir. Kız

öğrenciler Türkiye’de yaşadıkları için Hindistan’daki kızlara göre şanslı olduklarını ifade etmişlerdir.

‘Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark eder.’ kazanımına yönelik Türkçeye yerleşen cinsiyetçi söylem örnekleri (*bilim adamı, insanoğlu, iş adamı, adam gibi, hanım hanımcık, sözünün eri, erkek sözü, kız-kadın başına*) öğrencilerle paylaşılmış ve görüş geliştirme tekniği ile öğrencilerin bu konudaki görüşleri alınmıştır.

Öğrencilere bu tekniğin uygulanması sırasında iki önerme verilmiş, sınıfın üç köşesine ‘Aynı Fikirdeyim’, ‘Bu Fikre Karşıyım’ ve ‘Kararsızım’ cümlelerinin olduğu kartonlar asılmıştır. Ardından öğrencilere ‘Para kazanmak ve ev geçindirmek annenin görevidir.’ önermesi okunmuş ve öğrencilerin önerme ile ilgili görüşlerini belirten ifadenin yazılı olduğu kartonun önünde durmaları istenmiştir. Sınıftaki 20 öğrenci bu önermenin fikrine karşı olduklarını, 3 öğrenci ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin çoğu para kazanmak ve ev geçindirmenin hem anne hem de babanın görevi olması gerektiğini, ancak genellikle babanın görevi gibi görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu görüşten dolayı özellikle üç öğrencinin önermeye ilişkin görüşünü kararsız olarak nitelediği belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler anne çalışmadığında normal karşılandığını ancak babanın çalışmama durumunun normal karşılanmadığını ifade etmişlerdir. Sınıfın yarısından fazlasının annesi çalışmasına rağmen ev geçindirme görevini pek çoğu öncelikle babanın görevi olarak görmektedir. Bu durumun temel sebebi olarak, öğrencilerin gerçek yaşamda toplumdaki kalıp yargılar ile atölyeler sırasında öğrendikleri bilgiler arasında ikilem yaşadıkları; atölyelerde öğrendikleri bilgileri kullandıkları fakat toplumdaki kadın ve erkeğe biçilen rollerin görüşlerini hala etkilediği görülmektedir.

Bu etkinlik kapsamında öğrencilere ikinci önerme olarak ‘Evi temizlemek ve düzenlemek babanın görevidir.’ verilmiştir. Yine öğrencilerden önerme ile ilgili görüşlerini belirten ifadenin önünde durmaları istenmiştir. Sınıftaki 14 öğrenci bu önermenin fikrine karşı olduklarını, 9 öğrenci ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler evi temizleme ve düzenlemenin ortak yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Birkaç öğrenci ise bunun görev olarak değil kim isterse onun yapmasının daha iyi olacağını belirtmişlerdir. Ancak genel anlamda öğrenciler bu işlerin hep anne tarafından yapıldığını dile getirerek, babalarının eve anneye göre daha geç saatte döndüklerini o yüzden ev ile ilgili işleri yapamadıklarını belirtmişlerdir. Annesi çalışsın ya da çalışmasın bazı öğrenciler ise ev işlerini eve gelen yardımcı kadınların yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak araştırmacı tarafından eve temizliğe neden hep kadın yardımcı geldiğini sorulduğunda öğrencilerin

şasıdır, neden yardımcıların hep kadın olduğunu dair bir argüman ifade edemedikleri gözlemlenmiştir.

‘Cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları bilir.’ kazanımı kapsamında öğrencilerle ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi’ndeki önemli maddeleri (Ek-8) paylaşılmıştır.

Öğrencilerin büyük kısmı dönem içinde aldıkları ‘İnsan Hakları’ dersi kapsamında ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni ve ‘İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni ismen duymuşlar; ancak özellikle ‘Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi’ni duymamış ve bu bildirgenin maddelerinden haberdar değillerdir. Ardından temele alınan bu yasal dayanaklarla ilgili araştırmacı tarafından bilgilendirme yapılmıştır. Bilgilendirme sürecinde öğrencilerin ilgili maddeleri dikkatle dinledikleri ve sorguladıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrenciler son zamanlarda medyada çokça duydukları İstanbul Sözleşmesini dile getirmişlerdir. Atölye süreci esnasında öğrencilerin kendilerinin sahip olduğu hakları duydukça mutlu oldukları ve ifade becerilerinde daha özgüvenli ses tonu ile cümleler kurmaya başladıkları gözlemlenmiştir.

‘Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm önerileri geliştirir.’ kazanımı kapsamında öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için okulda ve aile içinde neler yapabileceklerine dair çözüm önerilerini sunabilmeleri için ‘Ben Ne Yapabilirim Etkinliği’ (Ek-6) çalışma kâğıdı olarak dağıtılmıştır. Öğrencilerin verdikleri cevaplar Şekil 4.15’te verilmiştir.



Şekil 4.15. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Aile İçindeki Çözüm Önerileri

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için aile içinde neler yapabileceklerine ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerin birçoğu ev işlerini hem anne hem babanın yapması gerektiğini, işe gitmenin herkesin sorumluluğu olduğunu, ayrımcılık yapılmaması gerektiğini, çocuk bakımından hem erkek hem kadınların sorumluluk alması gerektiğini, araba kullanımının ortak olması gerektiğini, oyuncularda cinsiyet ayrımı olmaması gerektiğini ve kıyafette renk ayrımı olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir:

'Baba da çamaşırları yıkayabilir, anne de.' (Ö2)

'Anne de baba da çalışmalı.' (Ö13)

'Çocuklar eşit bir şekilde televizyon izlemelidir.' (Ö14)

'Çocuğa bakmak hem erkeğin hem kadının sorumluluğu olmalıdır.' (Ö20)

'Araba kullanmak hem annenin hem babanın yapabileceği şeydir.' (Ö18)



Şekil 4.16. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Okuldaki Çözüm Önerileri

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için okul içinde neler yapabileceklerine ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerin birçoğu oyunlarda ve sporda cinsiyet ayrımı olmaması gerektiğini, spor sahalarını kızların ve erkeklerin kullanması gerektiğini, eğitim hakkının eşit olması gerektiğini, eşit özgürlüklerin olması gerektiğini, eşyalarda ve renklerde cinsiyet ayrımı olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir:

'Kız ve erkekler aynı sporları yapabilmeli.' (Ö3)

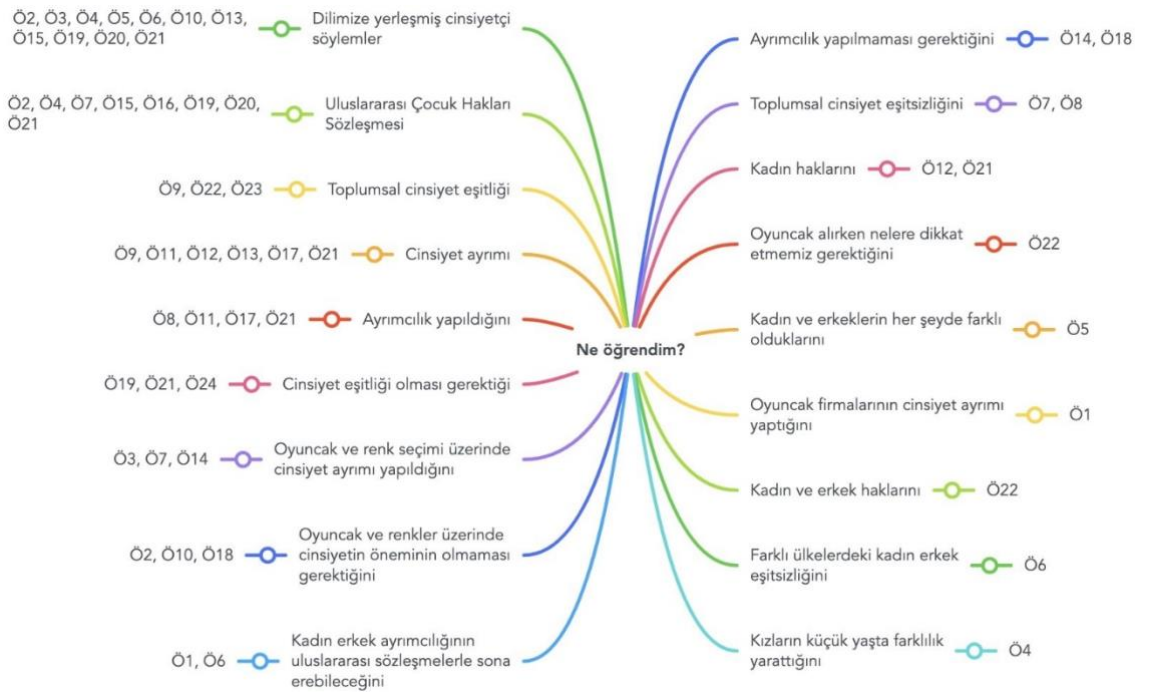
'Basketbol sahasında kızlarda oynayabilir.' (Ö15)

'Kızlar da erkekler de tahtaya kalkmalıdır.' (Ö14)

'Kızların ve erkeklerin özgürlüğü eşit olmalıdır.' (Ö7)

'Okul kitaplarında kıza pembe; erkeğe siyah ve mavi renkler giydirilmemelidir.' (Ö6)

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği/ eşitsizliği kavramına yönelik farkındalık kazanmaları için gerçekleştirilen bu atölyenin sonunda öğrencilerden ‘Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formu’nu doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu gerçekleştirilen bu atölyede kendilerini mutlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı öğrenciler şaşırıldıklarını ve üzüldüklerini de ifade etmişlerdir. Farkında olmadan ayırım yaptıklarını fark ettikleri için bazı öğrencilerin şaşırıldıklarını; bazılarının ise kadın-erkeklerin eşit olmaması ve bu konuda ayırım yapıldığı için üzüldüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere atölye sonu öz değerlendirme formu kapsamında ne öğrendikleri sorulmuş ve cevaplar Şekil 4.17’de belirtilmiştir.



Şekil 4.17. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda ‘Ne Öğrendim?’ Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

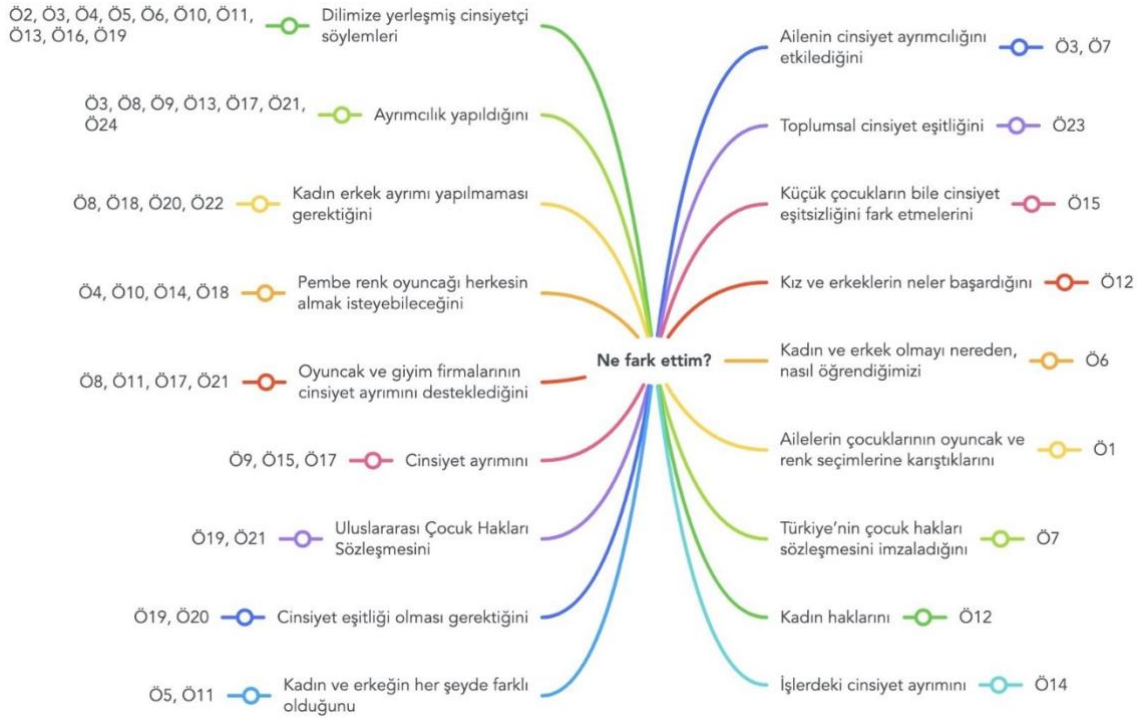
Öğrencilerin atölye sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerin birçoğunun dilimize yerleşmiş olan cinsiyetçi söylemleri, uluslararası çocuk hakları sözleşmesini, cinsiyet ayrımını, ayrımcılık yapıldığını, cinsiyet eşitliği olması gerektiğini, oyuncak ve renk seçimi üzerinde cinsiyet ayrımı yapıldığı ve olmaması gerektiğini öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

‘Dilimizde cinsiyetçi kelimeler olduğunu öğrendim.’ (Ö2)

‘Çocuk hakları sözleşmesini öğrendim.’ (Ö4)

‘Kız erkek ayrımının yapıldığını öğrendim.’ (Ö21)

'Erkek ve kadının eşit olması gerektiğini öğrendim.' (Ö19)
'Toplumsal cinsiyet eşitliğini.' (Ö6)



Şekil 4.18. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği Kavramına Yönelik Atölye Sonu Öz Değerlendirme Formunda 'Ne Öğrendim?' Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin atölye sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramına ilişkin söylemleri incelendiğinde, öğrencilerin birçoğunun dilimize yerleşmiş olan cinsiyetçi söylemleri, ayrımcılık yapıldığını, kadın-erkek ayrımı yapılmaması gerektiğini, pembe renk oyuncacı herkesin almak isteyebileceğini, oyuncak ve giyim firmalarının cinsiyet ayrımını desteklediğini fark ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya ilişkin öğrenci söylemleri aşağıda belirtilmiştir:

'Her şeyi kızların da erkeklerin de yapabileceğini fark ettim.' (Ö8)

'Kızlar ve erkekler istediği renk oyuncak alabilir.' (Ö14)

'Oyuncak ve giyim firmalarının bize farkında olmadan ayırım yaptırdığını fark ettim.' (Ö2)

'Firmalar ve anne babamız yüzünden meslek, oyun, renk ayrımcılığı yapılıyor.' (Ö7)

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçlerini incelemek amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda öncelikle ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanı ‘Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar’ ve ‘Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.’ kazanımları temelinde araştırmacı tarafından öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturmaları amacıyla atölyeler hazırlanmış ve uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin bu atölyelerin öncesi ve sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düşüncelerindeki değişimin belirlenmesi için Yeşil (2020) tarafından geliştirilen anket formu uygulanmıştır. Araştırma kapsamında ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulama öncesi ve sonrasında düşüncelerinin nasıl bir değişim gösterdiği ile öğrencilerin uygulama süresince düzenlenen atölyeler sırasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık durumları incelenmiştir.

Araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulama öncesi ve sonrasında düşüncelerinin nasıl bir değişim gösterdiğine yönelik uygulanan anket formunda öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile ilgili düşünceleri, kadın-erkek cinsiyetine yönelik metaforları ve bu konudaki sorumluluklara yönelik görüşleri ile öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramına yönelik kalıp yargılara ait düşünceleri belirlenmiştir. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki düşünceleri incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmının toplumsal cinsiyet kavramını uygulama öncesinde duymadıkları, fakat uygulama sonrasında tüm öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına yönelik bir farkındalık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine toplumsal cinsiyet kavramı uygulama öncesinde öğrencilerde eşitlik, cinsiyetle ve kişilikle ilgili bir kavram, ayrımcılık, fiziksel farklılık ile şiddet ve taciz gibi olumsuz düşünceleri ifade ederken; uygulama sonrasında bu kavramın öğrencilerde doğuştan gelmeyen özellikleri, farklılığı, kadın-erkek eşitliğini, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkek eşit hakları ve toplumun belirlediği bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin uygulama sonrasında toplumsal cinsiyet kavramına yönelik yaptıkları

ayrıntılı tanımlamaların araştırmada yürütülen atölyeler aracılığı ile gerçekleştiği söylenebilir. Öğrencilerin arkadaşları arasında kız ve erkeklerin eğitim alma, kıyafet seçimi, ev işleri, spor türleri, meslek seçimi konularında eşit olma durumlarına yönelik cevapları incelendiğinde özellikle uygulama sonrasında eğitim alma, kıyafet seçimi, spor türlerinde kadın-erkek eşitliğine yönelik görüşlerinde bir değişim olduğu; ev işleri ve meslek seçimi alanlarında ise görüşlerinde bir değişim olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında kadın ve erkeği tanımlarken kullandıkları metaforların ağırlıklı olarak kadın ve erkeğin toplumsal rollerine göre Şekillendiği ve bu metaforlarda bir değişim olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun temel sebebi olarak, araştırmacı tarafından öğrencilerin kadın ve erkeklerin toplumsal rollerine yönelik yapılan toplumsal kalıp yargılar ile ilgili atölyeler ile öğrendiği bilgiler arasında bir ikilem yaşadıkları, bilgilerini kullanmaya çalıştıkları fakat toplumsal olarak aktarılan kadın-erkek rollerini dört haftalık uygulamalar sırasında çok fazla değiştiremedikleri söylenebilir. Bu durumun bir kanıtı olarak, yine öğrencilerin kadın ve erkek cinsiyetine yönelik rolleri ile ilgili düşünceleri incelendiğinde uygulama öncesinde öğrencilerin rollere ilişkin daha eşitlikçi bir bakış açısıyla yaklaştığı; ancak uygulama sonrasında özellikle futbol oynama, yemek ve t yapma gibi rollere dair soruları öğrencilerin gerçek yaşamdaki rollerin dağılımına göre cevapladıkları görülmüştür. Yine bu kapsamda öğrencilerin kadın ve erkeklerin sorumluluklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde kadınların toplumdaki sorumluluklarını ev işleri, ekonomik işler, ocuk bakımı, kişisel bakım, yardım, doğa, kendini koruma ve eşit sorumluluk olarak tanımlarken; uygulama sonrasında ise bu sorumluluk alanlarının yanı sıra kadınların neşeli olma, karar verme, araba sürme ve ev hanımı olma sorumluluklarının da olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin erkeklerin toplumdaki sorumluluklarına yönelik uygulama öncesindeki görüşlerinde ev işleri, ekonomik işler, ocuk bakımı, kişisel bakım, yardım, çevreyi koruma, kendini koruma, araba sürme ve eğlence gibi sorumluluk alanlarını ifade ettikleri; uygulama sonrasında ise bu sorumluluk alanlarına ek olarak neşeli olma, karar verme, markete gitme, siyaset ve tamir işleri sorumluluklarının da olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumdaki sorumluluk alanlarına yönelik düşünceleri genel olarak değerlendirildiğinde kadınlar daha çok ev işleri alanındaki sorumluluklarla ilişkilendirilirken, erkeklerde daha çok vurgulanan sorumluluk alanı ekonomik işler olarak görmektedirler. Dolayısıyla ğrencilere rol ve sorumlulukların anne-baba, ğretmen, okul ve ders kitapları gibi pek çok alandan toplumsal olarak

aktarıldığı; öğrencilerin bu kalıp yargıları ve toplum tarafından kadın ve erkeğe biçilen rol ve sorumlulukları olduğu gibi kabul ettikleri sonucuna ulaşılabilir. Dökmen (2009) ve Giddens'in (2012) da belirttiği gibi özellikle ebeveynler ve öğretmenlerden; çocukların buldukları sosyal ortamlara göre cinsiyete yönelik rol ve sorumlulukların aktarıldığı, bu aktarım araştırma sonuçlarına göre okul öncesi dönemden itibaren başladığı ifade edilmektedir. Eldeki araştırma sonuçlarının da bu araştırmaların bulgularını desteklediği söylenebilir.

Öğrencilerin günlük ve sosyal yaşamlarında cinsiyet kavramına yönelik kalıp yargılara ilişkin düşünceleri incelendiğinde, öğrencilerin uygulama öncesinde büyük çoğunluğunun renk, spor, müzik, film, meslekler, ev işleri ve eğitim alanlarının bir cinsiyetinin olmadığı yönünde; fakat oyuncak ve dansın cinsiyetinin olduğunu, kıyafette ise kararsız oldukları yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Uygulama sonrasındaki görüşleri incelendiğinde ise renk, spor, müzik, film, meslekler, ev işleri ve eğitimin bir cinsiyeti olmadığına ilişkin görüşlerini sürdürdükleri; ancak oyuncakların cinsiyetinin olmadığını, kıyafetlerin cinsiyeti olduğunu ve dansın bir cinsiyeti olduğu noktasında kararsız kaldıkları yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin uygulama sonrasında özellikle oyuncakların bir cinsiyetinin olmadığı yönündeki düşüncelerinin kaynağının, bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen kanıt temelli etkinlikler olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yine sosyal yaşamlarındaki cinsiyete yönelik kalıp yargılardan oluşan önermelere verdikleri cevaplar incelendiğinde ise, öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında verilen önermelere eşitlikçi cevaplar verdikleri görülmüştür.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulama öncesi ve uygulama sonrasındaki düşüncelerindeki değişimin belirlenmesi için uygulanan anket formu sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmacı tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlenen atölyelerin öğrencilerin özellikle uygulama sonrasındaki görüş ve düşüncelerinde eşitlikçi bir yönde değişim oluşturduğu söylenebilir. Bu araştırma sonucuyla benzer şekilde Özdemir-Yılmaz (2019) tarafından ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği temelli etkinliklerin toplumsal cinsiyete ilişkin meslek seçimlerine yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği araştırmada da toplumsal cinsiyet eşitliği temelli etkinliklerin öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer şekilde Seçgin'in (2012) Sosyal Bilgiler dersi temelinde düzenlenen toplumsal cinsiyet eşitliği etkinlikleri aracılığıyla ortaokul yedinci sınıf

öğrencilerinin algı ve tutumlarının değişim gösterdiği, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında farkındalık kazandığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir farkındalık kazanması ya da bu yönde var olan farkındalıklarında olumlu yönde bir değişim sağlanabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin ön plana alınması önem taşımaktadır.

Araştırmada ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik araştırmacı tarafından düzenlenen atölyeler süresince farkındalık durumları incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle öğrencilerin biyolojik ve toplumsal cinsiyet kavramlarına yönelik farkındalık kazanmaları için öğrencilere cinsiyet kavramının ne olduğu ve kadın ve erkek cinsiyetlerini tanımlamaları istenmiştir. Öğrencilerin bu noktada yaptıkları tanımlamalarda daha çok biyolojik cinsiyeti tanımladıkları ve toplumsal kalıp yargıları kullandıkları (kadın için anne, duygusal vb.; erkek için para kazanan, futbolcu, tamir eden vb.) görülmektedir. Araştırmacı tarafından biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ile ilgili yapılan bilgilendirmeler ve atölyeler sonunda öğrencilerin biyolojik ve toplumsal cinsiyeti sınıflandırabildikleri, kadın ve erkeklikle ilgili beklentilerin toplumsal cinsiyetle ilgili olduğunu, kadın-erkeğin eşit olması gerektiğini ve cinsiyetler arası ayırım yapıldığını fark ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Yolcu (2021) ve Yeşil (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Yolcu (2021) ilkökul dördüncü sınıf öğrencileriyle yürüttüğü araştırma sonucunda da bu araştırma sonuçlarına benzer olarak öğrencilerin cinsiyet ve eşitlik kavramlarını anlamlandırdıkları sonucuna ulaşmıştır. Yine benzer şekilde Yeşil (2020) tarafından ortaokul altıncı sınıf öğrencileriyle yapılan araştırmada da öğrencilerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramını anlamlandırdıkları bulunmuştur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulanan etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin bu konudaki anlayış ve düşüncelerinin olumlu anlamda bir değişim gösterdiği görülmektedir.

Öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik farkındalık kazanmaları için düzenlenen atölyelerin ilkinde öğrencilerden cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlamaları istenmiş ve öğrencilerin bu kavramı daha önce hiç duymadıkları sonucuna ulaşılmış; bununla birlikte cinsiyetlerin yapabildiği meslekler temelinde ifadelerle bu kavramı tanımlamaya çalıştıkları görülmüştür. Cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik yapılan etkinlikler sırasında öğrencilerin daha çok gerçek yaşamlarında kadın ve erkeğin yaptığı eylemlere göre bir bakış açısına sahip olduğu belirlense de araştırmacının yaptığı

etkinlikler aracılığıyla daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun toplumdaki cinsiyete göre şekillenen iş bölümünden kaynaklandığı söylenebilir. Atölyeler sırasında öğrencilerin aslında mesleklerin cinsiyetinin olmayacağını belirttikleri; ancak etkinlik içindeki mesleklere ait çizim istendiğinde cinsiyetçi bir yönelim gösterdikleri görülmüştür. Öğrencilere göre bunun nedeni ise gerçek yaşamlarında örneğin hastanede sürekli kadın hemşire ya da okullarda erkek müdürler görmelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğrenciler özellikle toplumda yaşadıkları sosyal ortam ve toplumun onlara yansıttığı cinsiyet rolleri bağlamında meslekleri cinsiyet rollerine göre sınıflandırmaktadırlar. Bunun yanı sıra Işık Demirhan (2021) araştırmasında ders kitaplarında meslek gruplarına göre kullanılan kadın ve erkek görsellerinde kadınlara daha çok öğretmen, zabıt kâtabi ve tiyatro sanatçısı olarak ve erkeklere ise öğretmen, hâkim, trafik polisi, haber muhabiri vb. yer verildiğini belirtmektedir. Bu durumun da öğrencilerin mesleklere dair kalıplaşmış yargıları hem sosyal yaşamlarından hem de ders kitapları aracılığıyla da öğrendiklerini kanıtlar niteliktedir.

Ayrıca cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik uygulanan bu atölyeler sonucunda öğrencilerin çoğunlukla cinsiyete dayalı iş bölümünde kadın ve erkeğin yaptığı eylemlere yönelik daha eşitlikçi bir bakış açısıyla karar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilere belirli davranışların kadın ve erkeklerin hangisinin yaptığı sorulduğunda, öğrencilerin çoğunun yemek yapma, temizlik yapma, çocukları okula götürme, kahvaltı hazırlama, market alışverişi yapma, çay demleme, maç izleme, bilgisayar oyunu oynama ve çocukların ödevlerine yardım etme eylemlerine hem kadın hem erkeklerin yapabileceğini ifade etmişlerdir. Beslenme çantasını hazırlama eylemi öğrencilere göre çoğunlukla kadınların; arabayı temizleme ve tamir yapma eylemleri ise öğrencilere göre çoğunlukla erkeklerin yapabileceği eylemler olarak belirtilmiştir. Ütü yapma eylemi ise öğrencilerin yarısı için kadınların yapabileceği bir işken yarısı için hem kadın hem erkeğin yapabileceği bir eylem olarak görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin genel anlamda kadın ve erkeğin yapacağı eylemlere eşitlikçi bakmalarına rağmen, toplumda içselleştirilmiş olan kadınların çocuk bakımından sorumlu; erkeklerin tamir etme ve araba temizleme gibi eylemlerinde hala toplumsal kalıp yargıları ve toplum tarafından kadın ve erkeğe biçilen rollere ilişkin görüşlerini değiştiremedikleri görülmektedir. Bu sonuçla benzer olarak, araştırma içinde yürütülen bir sonraki etkinlikte öğrencilere kadın ve erkeğin en çok yaptığı işleri sıralaması istenmiştir. Öğrencilerin bu etkinlik sırasında

kadınların daha çok ev içi, erkeklerin ise ev dışı işleri yürüteceğine yönelik bir sıralama yaptığı; dolayısıyla yukarıdaki ifadeleri destekler şekilde öğrencilerin bazı toplumsal kalıp yargıları içselleştirdikleri ve kolaylıkla bu konudaki düşüncelerini değiştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçlarını fark edebilmeleri için, öğrencilere bir takım istatistiksel bilgiler verilmiştir. Bu etkinliğin sonunda öğrencilerin kadınların erkeklere göre daha az oranda eğitim aldıklarını, kadının çalışma yaşamında erkeklere göre daha geri planda kaldığını, toplumda erkeklerin mutlaka para kazanması gerektiği fakat kadınların çalışmayabileceği fikrinin yaygın olarak kullanıldığını ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada öğrencilerin aslında içindeki yaşadıkları toplum tarafından kadın ve erkeğe biçilen rolleri ve iş bölümü sonuçlarını fark ettikleri görülmektedir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yönelik farkındalık kazanmaları amacıyla düzenlenen atölyeler süresince öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını atölyenin başında bilmedikleri, özellikle kadın-erkek eşitliğine ve öğrenciler bağlamında kız ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıklarına yönelik yapılan etkinlikler sırasında anne ve babalarının cinsiyetçi bakış açılarının çocuklara da aktarıldığı, anne ve babalarından aktarılan cinsiyetçi söylemler aracılığıyla fazla müdahale gördükleri ve bu müdahalenin gerçek yaşamdaki seçimlerini de etkilediği belirlenmiştir. Öğrencilerin oyuncak ve kırtasiye dükkanlarında kız ve erkekler için görünmeyen bir cinsiyetçi ayırım olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuç, yine Giddens'ın (2012) anne ve babaların cinsiyetçi söylemleri ve kalıp yargılarını çocuklara aktardıkları söylemini destekler niteliktedir.

Araştırma kapsamında öğrencilere kadın ve erkek olmanın iyi ve kötü yönlerinin neler olduğu sorulduğunda kadın ve erkeğin toplum tarafından belirlenen rollerini iyi yönler olarak ifade ettikleri; kadınlar için belirttikleri kötü yönlerin ağırlıklı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği (şiddet görme, taciz edilme, okula gidememe vb.) bağlamında gördükleri, erkek olmanın kötü yönlerini ise yine toplum tarafından erkeğe biçilen olumsuz özellikler (şiddet, taciz, alkol, uyuşturucu kullanımı vb.) bağlamında gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin araştırma kapsamında yürütülen atölyeler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini olumsuz bir kavram olarak gördükleri; fakat kadın ve erkeğin iyi yönlerini ise toplumsal rollerden hareketle ifade ettikleri görülmektedir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği aktarımına neden olan unsurları fark etmesine yönelik öğrencilerle kanıt temelli etkinlikler ile Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark etmelerine yönelik etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler sonucunda öğrencilerin toplumda yapılan eşitsizliği fark ettikleri, oyuncak ve kişisel eşyalarının seçiminde özgür olmadıklarını ifade ettikleri, toplum tarafından kadınlar ve erkekler arasındaki iş bölümünün ve yasal hakların adil olmadığını belirttikleri; ev içi işlerin çoğunun annelerinin, ev dışı işlerin çoğunun ise babalarının tarafından yapıldığına yönelik toplumsal bir bakış açısı bulunduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları öğrenmesi amacıyla Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi'ndeki önemli maddeler öğrencilerle paylaşılmış; öğrencilerin bu yasal dayanaklardan sadece Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanamesinin adını duydukları, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi'ni ise duymadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan atölye sonucunda öğrencilerin bu maddeleri dikkatli bir şekilde dinledikleri ve sorguladıkları gözlemlendiği gibi, İstanbul Sözleşmesini de dile getirdikleri görülmüştür. Ayrıca atölye süresince öğrencilerin sahip olduğu hakları duydukça mutlu oldukları ve daha özgüvenli bir şekilde konuştukları araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Özdemir Yılmaz (2019), Sosyal Bilgiler dersinde düzenlenen toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi öğrencilerin insanların yasalar önünde eşit olduğunun kavratılmasında önemli olduğunu ve bu durumun öğrenciler üzerinde olumlu bir katkısı olacağını belirtmiştir. Görüldüğü üzere bu ifadeyi destekler nitelikte; bu araştırma kapsamında da öğrencilerle toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yasal dayanaklar verildiğinde öğrencilerin bu noktada yasal haklarını öğrendikleri ve bu durumu sorguladıkları belirlenmiştir.

Araştırmacı tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlenen son etkinlik kapsamında öğrencilerden toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için okulda ve aile içinde neler yapabileceklerine dair çözüm önerileri geliştirmeleri istenmiştir. Bu atölye sonunda öğrencilerin aile içinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için ev içi ve dışı tüm işlerin paylaşılması gerektiğini, okul içinde ise özellikle spor alanlarının hem kız hem erkek öğrenciler tarafından ortak kullanılması gerektiğini, oyunların cinsiyete göre ayrıştırılmaması gerektiğini, okul kitaplarındaki resimlerde cinsiyetçi renklerin kullanılmaması gerektiğini, okullarda daha fazla sayıda erkek öğretmenin çalışması gerektiğini ve derslerde kız ve erkek öğrencilere eşit söz hakkının verilmesi gerektiğini

belirtmişlerdir. Öğrencilerin önerileri incelendiğinde, toplumsal anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğini temele alan uygulamaların yapılması gerektiği görülmektedir. Bu durumda, öğrencilerin günlük ve sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ne kadar ön plana çıkarsa, öğrencilerin var olan cinsiyetçi bakış açılarının da azalabileceği ve daha eşitlikçi bir bakış açısı geliştirebilecekleri öngörülebilir.

5.2 Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki gibi önerilerde bulunulabilir:

- İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramlarını araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler dersinde ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanında yer alan kazanımlar temelinde düzenlenen atölyeler aracılığıyla anlamlandırdıkları görülmüştür. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğrenciler tarafından kazanılması için önemli bir ders olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programındaki öğrenme alanları ve kazanımların toplumsal cinsiyet eşitliği temele alınarak, program geliştirme uzmanları tarafından yeniden gözden geçirilerek programın bu yönde düzenlenmesi sağlanabilir.
- Araştırmada, araştırmacı tarafından öğrencilerin kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerine yönelik yapılan toplumsal kalıp yargılar ile ilgili atölyeler aracılığıyla toplumda kadın ve erkeklerin eşit rollere sahip olduklarının farkına vardıkları tespit edilmiştir. Fakat öğrencilerin özellikle kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerine yönelik daha önceden öğrendikleri toplumsal kalıp yargıları bazı etkinliklerde ön plana çıkardıkları (kadınların ev içi işlerde, erkeklerin ev dışı işlerde ön planda olması gibi) gözlemlenmiştir. Dolayısıyla küçük yaşlardan itibaren öncelikle anne-babaların, sonrasında öğretmenlerin ve okulun, dolaylı olarak öğretim programları ve ders kitaplarının daha eşitlikçi bir bakış açısını öğrencilere aktarmaları, öğrencilerin toplumsal kalıp yargıları anlamaları ve daha eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmelerinde önemli olacağı düşünülmektedir.
- Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde kanıt temelli etkinlikler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturdukları görülmüştür. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik öğretmenler tarafından düzenlenecek etkinliklerde bu tür etkinliklerden yararlanarak dersin tasarlanması sağlanabilir.

- Araştırmada Türkçede kullanılan cinsiyetçi söylemleri öğrencilerin fark etmeleri sağlanmıştır. Dolayısıyla gerek anne-babaların, gerek öğretmenlerin bu tür söylemleri kendileri de kullanıyorlarsa bu söylemlerden uzak durarak daha eşitlikçi bir yapıda bu söylemlere günlük yaşamlarında yer vermeleri, öğrencilerin cinsiyetçi olan söylemleri terk etmesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.
- Çalışmadan çıkan önemli sonuçlardan biri de öğrencilerin haklarını bilmeleri için önemli olduğu düşünülen Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin yalnızca adlarını duyduklarıdır. Bu bağlamda öğrencilere küçük yaşlardan itibaren kendi haklarını öğrenmelerine yönelik gerekli eğitimlerin verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmada öğrencilerin okulda ve aile hayatlarında neler yapabileceklerine dair çözüm önerileri geliştirmeleri istendiğinde, öğrencilerin oldukça eşitlikçi bir bakış açısıyla çözüm önerileri geliştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda yakın çevresinden başlayarak okul müdürlerinin, öğretmenlerin ve ailelerin öğrencilerin bu fikirlerini dinlemesi ve bu doğrultuda gerekli önlemleri alması öğrencilerin sosyal yaşamlarında da eşitlikçi bir bakış açısı oluşturmalarında öncülük edeceği düşünülmektedir. Toplumsal olarak öğrencilerin eşitlikçi bir bakış açısı geliştirilebilmesi için öğrencinin yakın çevresindeki kişilerin söylemleri ve davranışları ile yaşam alanlarındaki unsurların eşitlikçi bir bakış açısına sahip olmasının önemli olduğu düşünülmektedir.
- İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçlerinin incelendiği bu araştırmada, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu yönde bir değişim içinde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda Sosyal Bilgiler dersi özelinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlenecek etkinlikler ve atölyeler aracılığıyla özellikle ilkokul düzeyindeki öğrencilere farkındalık kazandırabilecek araştırmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin kadın ve erkeklerin toplumsal rol ve sorumluluklarını gerçekleştirilen atölyeler aracılığıyla öğrendikleri; fakat daha önce kendilerine sosyal yaşamlarından aktarılan toplumsal kalıp yargıların kadın ve erkeğin toplumsal rol ve sorumlulukları noktasında daha ön planda olduğu görülmüştür. Bu araştırmada gerçekleştirilen etkinlikler dört hafta boyunca ve haftada bir ders saati ile sınırlıdır. Öğrencilerin aktarılan toplumsal kalıp yargılarının devam

etmesi etkinlik süresinin sınırlı olmasından kaynaklanabilir. Dolayısıyla bundan sonraki araştırmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik atölyelerin daha uzun sürede tasarlanması dikkate alınabilir.

- Bu çalışma ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Birey ve Toplum’ öğrenme alanı ‘Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar’ ve ‘Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.’ kazanımları ile sınırlıdır. Bundan sonraki araştırmalarda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı temelinde farklı öğrenme alanı ve bu öğrenme alanındaki kazanımlar temele alınarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tasarlanan atölyeler aracılığıyla öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçleri incelenebilir.
- Bu çalışma Ordu ilinde ve bir özel okulda öğrenim gören 24 öğrenci ve bu öğrencilerin ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçlerinin belirlenmesi ile sınırlıdır. Bundan sonraki çalışmalarda farklı illerde, farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel kesimdeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık oluşturma süreçleri belirlenerek, öğrencilerin farkındalık oluşturma süreçlerinin karşılaştırıldığı çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Acar Erdol, T., & Gözütok, F. D. (2018). Development of gender equality curriculum and it's reflective assessment. *Turkish Journal of Education*, 7(3), 117–135. <https://doi.org/10.19128/turje.376480>
- Akita, S., & Mori, K. (2022). How implicit image of woman changed in Japanese sixth-grade children after a gender equality education lesson. *Journal of Social Studies Research*, 46(2), 153–159. <https://doi.org/10.1016/J.JSSR.2021.05.004>
- Alkan, A. (2005). *Yerel yönetimler ve cinsiyet: Kadınların kentte görünmez varlığı* (1st ed.). Dipnot Yayınları.
- Altınova, H. H., & Adıgüzel, Ö. (2013). Yaratıcı drama yöntemiyle verilen toplumsal cinsiyet eğitimi programının değerlendirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 8(16), 15–32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ydrama/issue/34686/383448>
- Amaç, Z. (2021). Kapsayıcı eğitim ve ilkökul öğretmenleri: Sistematik bir inceleme. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 74–97. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejedus/issue/62791/883234>
- Aşçı, F. (2020). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atlama, S., & Özsoy, C. (2009). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Türkiye'nin karşılaştırmalı analizi. In İ. G. Yumuşak (Ed.), *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi* (pp. 63–77). İbrahim Güran Yumuşak.
- Baki Pala, Ç. (2019). Kanıt temelli öğrenme temelinde sosyal bilgiler derslerinde güncel tartışmalı konulara bakmak: Tehlikeli konular güvenli sınırlar. In Y. Kabapınar (Ed.), *Kimlik Belirleyen Derslerde Kanıt Temelli Öğrenme* (1st ed.). Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786052417072>
- Bartın, C. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başaran, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi* [Yüksek Lisans]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Başerer Berber, Z. (2021). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderme yolları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(3), 1215–1223. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/65009/1000834>
- Bayraklılar, B. N., & Türkoğlu, B. (2022). Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan bilimsel. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, 4(7), 703–726. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbed>
- Bayram, B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik algı ve uygulamaları* [Yüksek Lisans]. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bayram, B., & Öztürk, M. (2021). Opinions and practices of social studies teachers on inclusive education. *Eğitim ve Bilim*, 46(206), 355–377. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.9179>
- Bilgin, S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yüksek Lisans]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16, 108–114. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.36760>
- Boikhutso, K. (2013). How well does Botswana’s social studies curriculum articulate gender issues? A preliminary overview. *Journal of Curriculum and Teaching*, 2(1), 54–62. <https://doi.org/10.5430/jct.v2n1p54>
- Bradford, K. J. (2009). *An androcentric gauge : Portrayals of gender relations in elementary social studies knowledge*. The University of Western Ontario.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (34th ed.). Pegem akademi Yayıncılık.
- Çakır, M. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aile algısında toplumsal cinsiyet olgusunun incelenmesi* [Yüksek Lisans]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Canbazoğlu Bilici, S. (2019). Örneklem yöntemleri. In H. Özmen & O. Karamustafaoğlu (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri* (2nd ed., pp. 1–536). Pegem Akademi Yayıncılık.

- Çelik, R. (2017). Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği. *Feminist Eleştiri Dergisi*, 9(2), 16–29. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000185
- Ceylan, S. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans]. Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Charmaz, K. (2014). Grounded theory in global perspective: Reviews by international researchers. *Qualitative Inquiry*, 20(9), 1074–1084. <https://doi.org/10.1177/1077800414545235>
- Christensen, L. B., Johnson, B. R., & Turner, L. A. (2020). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (3rd ed.). Anı Yayıncılık.
- Cömert Gazi, Y. (2018). *İlkokul öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet farkındalığı üzerine niteliksel bir araştırma: İstanbul anadolu yakasında bir ilkokul örneği* [Yüksek Lisans]. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Creswell, J. W., & Creswell, D. J. (2021). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Nobel Akademi.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L., & Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236–264. <https://doi.org/10.1177/0011000006287390>
- Crocco, M. S., Cramer, J., & Meier, E. B. (2008). (Never) mind the gap!: Gender equity in social studies research on technology in the twenty-first century. *Multicultural Education and Technology Journal*, 2(1), 19–36. <https://doi.org/10.1108/17504970810867133>
- Davey, L. (1990). The application of case study evaluations. *Practical Assessment, Research, and Evaluation Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 2(9), 1–2.
- Demirel, E. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı* [Yüksek Lisans]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dhar, D., Jain, T., & Jayachandran, S. (2022). Reshaping adolescents' gender attitudes: Evidence from a school-based experiment in India. *American Economic Review*, 112(3), 899–927. <https://doi.org/10.1257/AER.20201112>

- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. In C. Öztürk & D. Dilek (Eds.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (1st ed., pp. 16–43). PegemA Yayınları.
- Doğanay, G., & Çopur, Z. (2015). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında işlenen aile içi rollerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(1), 57–73.
https://doi.org/10.17932/iau.ait.2015.012/ait_v07i1003
- Dündar, S. (2021). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yüksek Lisans]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbey, H. K. (2022). *Sosyal bilgiler dersi bağlamında ilkokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları* [Yüksek Lisans]. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erbuyurucu, Z. C. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin temsili: İstanbul sözleşmesi öncesi ve sonrası* [Yüksek Lisans]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erzeybek, B. (2015). *Anne-babaların çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumları* [Yüksek Lisans]. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Esteves, M. (2020). Gender equality in education: A challenge for policy makers. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 4(2), 893–905.
<https://doi.org/10.20319/pijss.2018.42.893905>
- Fidan, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yüksek Lisans]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fırat, E. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde kapsayıcı eğitim: Fenomenolojik bir araştırma* [Doktora]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Geriş, M. (2022). *Sosyal bilgiler derslerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularına yönelik farkındalık geliştirme: Kadına yönelik şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı örnekleri* [Yüksek Lisans]. Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1st ed.). Kırmızı Yayınları.
- Gündoğan, A., & Erbey, H. K. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet. *Kuramsal Eğitimbilim*, 13(2), 440–455.
<https://doi.org/10.30831/akukeg.637699>

- Gunnarsson, K. (2021). In the middle of things: Encountering questions about equality in social studies education. *Gender and Education*, 33(1), 33–49. <https://doi.org/10.1080/09540253.2019.1583321>
- Gür Türkdoğan, T., & Altun Aslan, E. (2020). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde kadın üniversitelerinin yeri üzerine bir değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 21–30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/55107/730987>
- Hahn, C. L., Bernard-Powers, J., Crocco, M. S., & Woyshner, C. (2007). Gender equity in social studies. In S. S. Klein, B. Richardson, D. A. Grayson, L. H. Fox, C. Kramarae, D. S. Pollard, & C. A. Dwyer (Eds.), *Handbook for Achieving Gender Equity Through Education* (2nd ed., pp. 335–357). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315759586-27/gender-equity-social-studies-carole-hahn-jane-bernard-powers-margaret-smith-crocco-christine-woyshner>
- İnan, S. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden? In S. İnan (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimine giriş: Kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler* (3rd ed., pp. 1–21). Anı Yayıncılık.
- İşık Demirhan, E. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programı ve ders kitabı inceleme (4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi). *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 69–82. <https://doi.org/10.47503/jirss.931329>
- Kafa, E. (2021). 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarının toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırmalı analizi. *Vankolu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 83–106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuvasad/issue/67701/932365>
- Kalaycı, N., & Hayirsever, F. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders kitabına yönelik bir inceleme ve bu konuya ilişkin öğrenci algılarının belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(3), 1049–1074. <https://doi.org/10.12738/estp.2014.3.1813>
- Kandilli, E. (2020). *An examination of social gender equality and social gender roles in fifth grade mathematics textbook and social sciences textbook* [Yüksek Lisans]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karaboğa, M. T. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet rolleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15, 4847–4881. <https://doi.org/10.26466/opus.686709>
- Karaçalı Taze, H., & Aksoy, B. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinden bir sosyal bilgiler ünitesi tasarımı ve öğretimi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 14(3), 647–669. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.22696>
- Karakaya, H. (2018). Toplumsal cinsiyet algısı, din ve kadın. *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36–62. <https://doi.org/10.46595/jad.418134>
- Karakuş, E., Mutlu, E., & Diker Coşkun, Y. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programlarının incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 17, 31–54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/39940/474136>
- Karasu Avcı, E., Faiz, M., & Turan, S. (2020). Etkili vatandaşlık eğitiminde değerler eğitimi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşünceleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 261–294. <https://doi.org/10.34234/ded.655916>
- Kimzan, İ., & Arıkan, A. (2021). Erken çocukluk dönemi bağlamında geleceğin öğretmenlerinin cinsiyetçi tutumları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 277–307. <https://doi.org/10.26466/opus.831271>
- Koyuncu Şahin, M., & Çoban, A. (2019). Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet üzerine yapılmış çalışmalara toplu bir bakış. *Journal of International Social Research*, 12(64), 588–599. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3381>
- Küçük Karaca, C. (2022). *Cinsiyet eşitliği çerçevesinde sosyal bilgiler ders kitaplarının (4, 5, 6, 7) incelenmesi* [Yüksek Lisans]. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurdaş, E. M., & Tuncer, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları (İnönü Üniversitesi Örneği). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 282–321. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.667828>
- Leymun, Ş. O., Odabaşı, H. F., & Yurdakul, I. K. (2017). The importance of case study research in educational settings. *Journal of Qualitative Research in Education*, 5(3), 1–17. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.5c3s16m>

- Li, J. (2023). Gender never defines me: A study on preschool teachers' do and don't about gender. *Social Sciences & Humanities Open*, 7(1), 100397. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100397>
- MEB. (2016). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı okul standartları kılavuzu*. https://tical.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/26/15/971621/dosyalar/2017_12/121632_45_Toplumsal_Cinsiyet_EYitliYine_DuyarlıY_Okul_StandartlarY_KYlavuzu.pdf
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*.
- Mhlauli, M. B. (2011). Teaching for gender equality in primary schools in Botswana: Reality or illusion? *European Journal of Social Sciences*, 24(1). <https://www.researchgate.net/publication/289716235>
- Monaghan, M. M. (2009). *Preservice secondary social studies teachers' perceptions of gender equity*. University of Connecticut.
- NCSS. (2010). *National Curriculum Standards for Social Studies: A Framework for Teaching, Learning, and Assessment*. (1st ed.). NCSS Publications.
- Öner, G. (2022). *Kapsayıcı eğitim yaklaşımıyla sosyal bilgiler öğretimi: Bir eylem araştırması* [Doktora]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü .
- Öngören, S. (2019). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına göre okul öncesi öğretmenliğine ilişkin görüşleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1773–1796. <https://doi.org/10.26466/opus.516102>
- Oral, I. (2016). *Türkiye'de kapsayıcı eğitimi yaygınlaştırmak için politika önerileri*.
- Özberk, E., & Ertekin, H. (2010). *Belediyeler için toplumsal cinsiyet, kadına yönelik aile içi şiddet ve hukuk eğitim rehberi*. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/3_rehber.pdf
- Özdemir Yılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilmiş toplumsal cinsiyet temelli etkinliklerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimine yönelik tutumlara etkisi* [Yüksek Lisans]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, M., Kaya, E., Taşdelen, A., & Yılmaz, U. (2022). Hayat bilgisi ders kitaplarında kadın imgesi. *Journal of Human Sciences*, 19(4), 669–678. <https://doi.org/10.14687/jhs.v19i4.6344>

- Seçgin, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi* [Doktora]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Seçgin, F., & Kurnaz, Ş. (2015). Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 24–38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/34517/381359>
- Selim, S., & Ok, B. N. (2022). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eğitim: Keşfedici mekânsal veri analizi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 187–200. <https://doi.org/10.29228/mukatcad.17>
- Silander, C., Haake, U., Lindberg, L., & Riis, U. (2022). Nordic research on gender equality in academic careers: A literature review. *European Journal of Higher Education*, 12(1), 72–97. <https://doi.org/10.1080/21568235.2021.1895858>
- Şimşek, Ü. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutum ve öz-yeterlikleri ile sınıf içi uygulamalara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması* [Doktora]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sönmez, K. (2020). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, K., & Dikmenli, Y. (2021). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10(1), 434–458. <https://doi.org/10.30703/cije.732000>
- Stubbs, S., & Lewis, I. (2008). *Inclusive education: Where there are few resources*. <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/IE%20few%20resources%202008.pdf>
- Temellioğlu, Ş. H., & Küçükturan, G. (2022). Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 679–698. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.956711>
- Terzioğlu, F., & Taşkın, L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 62–67.
- Trbovc, J. M. (2022). Alternative infrastructure for gender equality in academic institutions in Slovenia: Community of Practice approach. In R. Palmén & J. Müller (Eds.), A

- Community of Practice Approach to Improving Gender Equality in Research* (1st ed., pp. 101–117). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003225546-6>
- Ünal, F., Tarhan, S., & Çürükvelioğlu Köksal, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227–227. <https://doi.org/10.14686/buefad.287496>
- UNESCO. (2005). *Guidelines for inclusion: ensuring access to education for all*.
- UNESCO. (2009). *Promoting gender equality in education*.
- UNESCO. (2015). *Gender and education for all 2000-2015: Achievements and challenges*.
- Uygun, K., & Önsan, Ö. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algıları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 99–114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/59466/812090>
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *İstanbul Sosyolojik Çalışmalar Dergisi*, 35, 29–26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9517/118909>
- World Health Organization. (2011). *Gender mainstreaming for health managers: A practical approach*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241501057>
- Yaşar, N. (2018). Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin okullaşma oranına etkisi: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler karşılaştırması. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 17, 55–69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/39940/474166>
- Yaşın Dökmen, Z. (2019). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitapevi.
- Yeşil, A. (2020). *Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik bir eylem araştırması* [Yüksek Lisans]. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri* (12th ed.). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2020). Sosyal bilgiler dersinde sığınmacılara yönelik kapsayıcı eğitimin incelenmesi. *Millî Eğitim*, 49(225), 283–317. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/52526/690701>

- Yılmaz, A. (2022). *Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalar üzerine bir meta-sentez çalışması* [Yüksek Lisans]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yogev, ř. P. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması: Aile, okul ve arkadaş etkisi* [Yüksek Lisans]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yolcu, E. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının geliştirilmesi: İlkokul dördüncü sınıflarla yapılan bir eylem araştırması* [Doktora]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

6. EKLER

6.1 EK -1. Etik Kurul Belgesi

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
26/10/2021	10	2021-181

KARAR NO: 2021-181

Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK'ün "Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında 4. Sınıf Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Oluşturmaya Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı çalışması etik yönden incelendi.

Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK'ün "Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında 4. Sınıf Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Oluşturmaya Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliği ile karar verildi.

6.2 EK-2. Araştırma İzni



T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

T.C. ORDU ÜNİVERSİTESİ - Ordu
Üniversitesi Rektörlüğü - Genel Sekreterlik
12.01.2022
Sayı: -605.01-E.0682966
0000682966

Sayı : E-18802389-605.01-41135692
Konu : Araştırma İzni
(Derya DOĞAN YAYLAK)

12.01.2022

ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b) Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 20.12.2021 tarihli ve 672599 sayılı yazısı.
c) 07/01/2022 tarihli ve 40784142 sayılı olur.

İlgi (b) yazı ekinde yer alan araştırma ilgi (a) genelge hükümleri doğrultusunda incelenmiş ve söz konusu çalışmanın eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak, uygulamalarda olur ekinde yer alan mühürlü formun kullanılması, elde edilen verilerin ve kişisel bilgilerin herhangi bir haber, resmi özel web sayfaları, yerel ve ulusal basında paylaşılmaması, ilgili genelge hükümlerine göre araştırma sonucunun Müdürlüğümüze gönderilmesi kaydıyla ilgi (c) olur ile uygun görülmüştür.

Gereğini, bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Fatih VARGELOĞLU
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :İlgi (c) olur ve Mühürlü
Araştırma Formları (16 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Saray Mah. Ulu Konak Cad.No:5 52089 Altınordu/ORDU

Dahili : 1431

Telefon No : 0 (452) 223 16 29

E-Posta: arge52@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Mustafa KURUL VHKİ (Strateji Geliştirme Şub.Müd.)

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

İnternet Adresi: ordu.meb.gov.tr Faks:4522250144

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c566-2285-3b97-acb1-62fe kodu ile teyit edilebilir.

6.3 EK-3. Veli İzin Formu



VELİ ONAY FORMU

Sevgili Anne/Baba,

Bu katıldığınız çalışma bilimsel bir araştırma olup, araştırmanın adı “Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında 4. Sınıf Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Oluşturmaya Yönelik Bir Eylem Araştırması”dır. Bu çalışma, Derya DOĞAN YAYLAK tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarını ve duyarlılıklarını artırmak, onlara eşitlikçi bir bakış açısı kazandırmaktır. Bu çalışmaya eğer çocuğunuz katılırsa çocuğunuzdan çalışma için haftalık bir ders saati olmak üzere 4 hafta kadar zaman ayırması istenecektir. Bu çalışmada çocuğunuzdan planlanan atölye çalışmalarına katılması beklenmektedir. Çocuğunuzun çalışmaya katılımının onun psikolojik gelişimine hiçbir olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sizden izin istenildiği gibi çalışma öncesinde çocuğunuzun da sözel olarak rızası alınacaktır. Çocuğunuzun dolduracağı testlerde cevapları kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra da çocuğunuz katılımıktan ayrılma hakkına sahip olacaktır.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve sorularınız için Derya DOĞAN YAYLAK'la telefon ve _____ e-mail adresi ile iletişim kurabilirsiniz.

Çocuğunuzun bu çalışmaya katılımı ile ilgili lütfen aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanını imzalayıp çocuğunuzla birlikte okula gönderiniz.

Bu çalışmaya çocuğum'un gönüllü olarak katılmasını kabul ediyorum.

Anne/Baba Ad Soyad

Tarih

İmza

.....

.../2021|

6.4 EK-4. Anket Formu

İLKOKUL DÖRDÜNCÜ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN KADIN ERKEK ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ANKET FORMU

1. BÖLÜM:

1) Toplumsal Cinsiyet kavramını daha önce hiç duydunuz mu?

2) Toplumsal Cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?

3) Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir? Bu konuda aşağıda verilen tabloya (X) işareti ile doldurunuz.

Kız ve Erkekler	Eşittir	Eşit değildir
Eğitim Alma		
Kıyafet Seçimi		
Ev İşleri		
Spor Türleri		
Meslek Seçimi		

4) Aşağıda verilen cümleleri uygun ifadelerle doldurunuz.

a) Bana göre kadın demektir. Çünkü

b) Bana göre erkek demektir. Çünkü

5) Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.

6) Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.

7) Renklerin, müziğin, filmlerin, sporun ve mesleklerin cinsiyeti olabilir mi? Bu konuda aşağıda verilen tabloyu (X) işareti ile doldurunuz.

Cinsiyeti olabilir mi?	Evet	Hayır
Renklerin		
Sporun		
Müziğin		
Filmlerin		
Mesleklerin		
Ev İşleri		
Oyuncakların		
Eğitimin		
Kıyafetlerin		
Dansın		

2. BÖLÜM:

Aşağıda verilen ifadelerin doğru veya yanlış olduğunu (X) işareti kullanarak belirtiniz.

ÖZELLİKLER	DOĞRU	YANLIŞ
Erkek çocuklara daha fazla harçlık verilebilir.		
Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir.		
Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir.		
Erkekler de rengarenk kıyafetler giyebilir.		
Erkekler de uzun saçlı olabilir.		
Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve <input type="checkbox"/>		

sofra hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır.		
Hem kadınlar hem erkekler güçlü olabilir.		
Erkekler sevecenlik özelliğine sahip olabilir.		

Aşağıda verilen tabloyu (X) işareti kullanarak doldurunuz.

Kimler yapmalıdır/yapabilir ?	Sadece kadınlar	Çoğunlukla kadınlar	Hem kadınlar hem erkekler	Çoğunlukla erkekler	Sadece erkekler
Kimler doktor olmalıdır?					
Kimler futbol oynayabilir?					
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?					
Kimler müdür olmalıdır?					
Kimler yemek yapabilir?					
Kimler ütü yapabilir?					
Kimler öğretmen olmalıdır?					
Kimler ağaca tırmanabilir?					
Kimler siyasetçi olmalıdır?					
Kimler mühendis olmalıdır?					

6.5 EK-5. Öz Değerlendirme Formu

ATÖLYE DEĞERLENDİRME FORMU

(Her ders sonunda)

AD-SOYAD:

ATÖLYE NO:




<p>Ne Hissettim?</p> 	
<p>Ne Öğrendim?</p> 	
<p>Ne Fark ettim?</p> 	

ATÖLYE DEĞERLENDİRME FORMU

(Her ders sonunda)

AD-SOYAD: [REDACTED]

ATÖLYE NO: 1

<p>Ne Hissettim?</p> 	<p>Çok şey hissettim: Çünkü insanın insandan farklı olduğunu öğrendim ve üzüntü fakat mutluluk. (Safma olmuş olabilir.)</p>
<p>Ne Öğrendim?</p> 	<p>Hiç bir kimseyle kimsenin ayrımcılık yapılmaması ve isteyen istediğini yapabilmesi gerekir. Toplumsal ve biyolojik cinsiyetin arasındaki farkları öğrendik.</p>
<p>Ne Fark ettim?</p> 	<p>Kimsenin kimseden bir farkı olmadığı ve hiç kimsenin özelliğini kimse karşılaştırmaz.</p>

6.6 EK-6. Öğrenci Çalışma Kağıtları

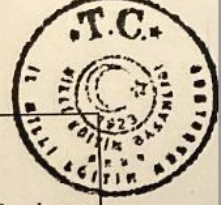
BEN NE YAPABİLİRİM?

Her bir sütuna ilgili alanda cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için neler yapabileceğinizi yazınız.

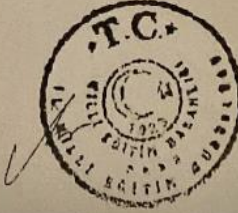
AİLE İÇİNDE (Örneğin; evin temizlenmesi herkesin sorumluluğunda olmalıdır.)	OKULDA (Örneğin; futbol sahasını hem kız hem de erkek öğrenciler kullanmalıdır.)
<ul style="list-style-type: none">•••••	<ul style="list-style-type: none">•••••

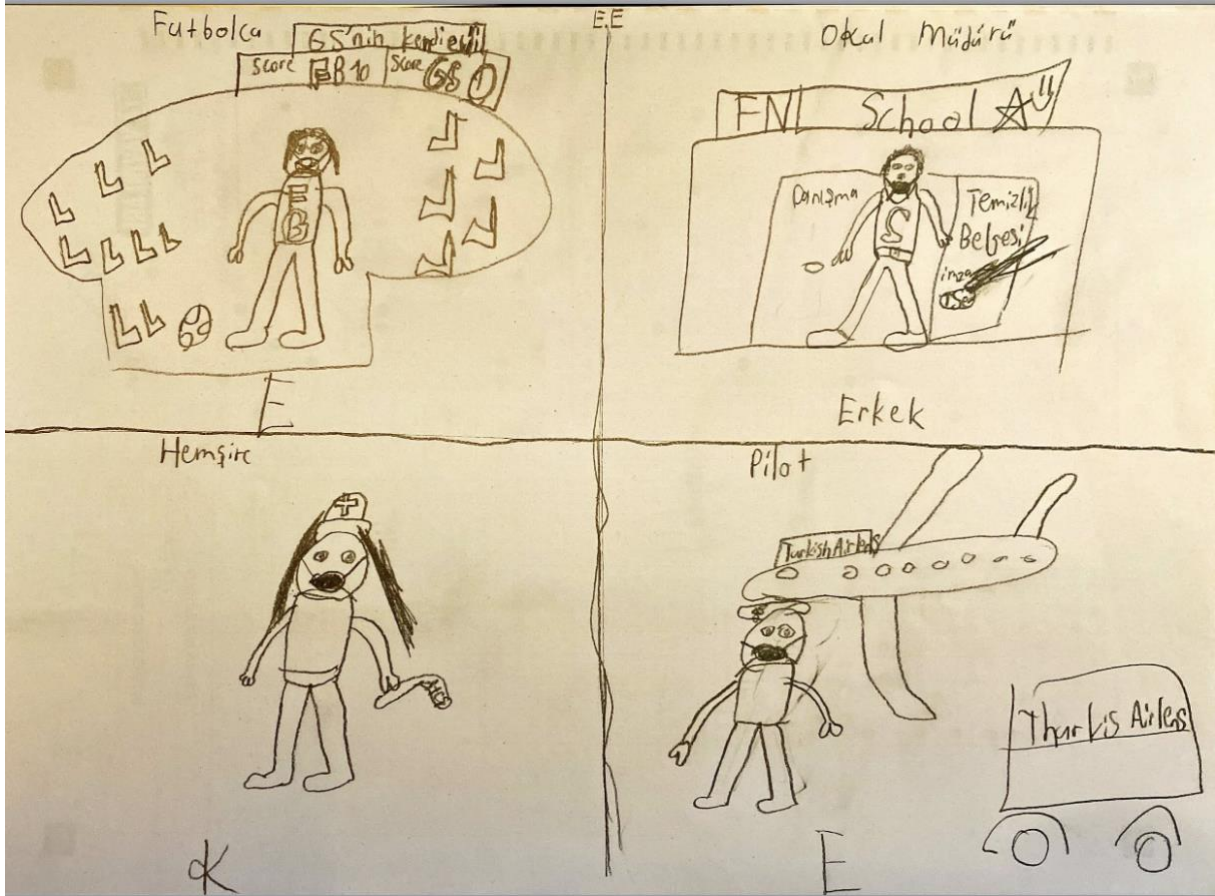
BEN NE YAPABİLİRİM?

Her bir sütuna ilgili alanda cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için neler yapabileceğinizi yazınız.



AİLE İÇİNDE (Örneğin; evin temizlenmesi herkesin sorumluluğunda olmalıdır.)	OKULDA (Örneğin; futbol sahasını hem kız hem de erkek öğrenciler kullanmalıdır.)
<ul style="list-style-type: none">• Yemek yapmak herkesin sorumluluğu olmalıdır.• Masayı toplamak herkesin sorumluluğu olmalıdır.• Yatağı toplamak herkesin sorumluluğu olmalıdır.• Odaları toplamak herkesin sorumluluğu olmalıdır.• Arabayı hem kız hem erkek kullanmalıdır.	<ul style="list-style-type: none">• Basketbol sahasını hem erkek hem kız kullanmalıdır.• Voleybol oynunu hem erkek hem kız oynamalıdır.• Saklambak oynunu hem erkek hem kız oynamalıdır.• İp atlama, hem erkek hem kız oynamalıdır.• Aynı zevkleri hem kız hem erkek kullanabilir.





Kanıt Temelli Etkinlik Örneği

KANIT 2: "KARISININ EMEĞİNİ HESAPLAYAN ADAM" BAŞLIKLIL GAZETE HABERİ

Steven, "Çocuğumuz doğduktan sonra karım işini bırakıp çocuğumuza baktı. Evde olduğu süre boyunca evi temizledi, yemek yaptı ve çamaşırlarımızı yıkadı." Steven karısının yaptıklarının dökümünü yapıp yıllık ücretlerini hesapladıktan sonra oldukça şaşırılmış. Tam zamanlı çalışan bir dadının ücreti, evin temizlenme masrafı, kişisel açışının ücreti, faturalar ve bütçe (yardımcı finans asistanı), kişisel alışveriş elamanının ücreti, profesyonel davetlerde eşlik edecek bir asistanın masrafı, çamaşır servisi ücreti. Steven'ın çıkardığı hesap, yıllık yaklaşık 74.000 dolar. Genç adam, bu parayı asla karşılayamayacağını söyleyerek, gösterdiği fedakarlıktan ötürü karısı Glory'e minnettar olduğunu belirtiyor.

Soru: Kanıt 2'yi inceleyin. Sizce ev işlerinin kadınlar ve erkekler arasındaki paylaşımı adil midir? Neden?

6.7 EK-7. Atölyeler

1.HAFTA	CİNSİYET KAVRAMI
SÜRE:	40 dk.
KAZANIM:	<ul style="list-style-type: none">• Cinsiyeti tanımlar.• Biyolojik ve toplumsal cinsiyeti tanımlar.• Biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları ifade eder.• Bireysel farklılıkları tanıır ve kabul eder.
UYGULAMA:	<ul style="list-style-type: none">• Öğrencilere ‘Cinsiyet’ denince akıllarına ne geldiği sorulur.• Verilen cevaplar sonrası tahta çizgi ile ikiye bölünerek bir tarafa ‘Kadın’ diğer tarafa ‘Erkek’ yazılır. Öğrencilere kadın ve erkek denince akıllarına neler geldiği sorulur ve cevaplar ilgili bölümlere yazılır.• Tahtaya biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları yazılır. Öğrencilerden bu kavramlar hakkında akıllarına gelenleri ifade etmeleri istenir. Gelen cevaplar ilgili kavramın altına yazılır. Öğrencilere bu iki kavramla ilgili bilgilendirme yapılır. <i>(Biyolojik Cinsiyet: Kadın ve erkeklerin doğuştan gelen genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleridir. Biyolojiktir, değişmez, evrenseldir.</i> <i>Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkeklerin doğuştan değil sosyal ortamlarında, kültürün içinde öğrendikleri kadın ve erkek olmaya dair özellikleridir. Toplumsal olarak belirlenir, zaman ve mekan içinde değişiklik gösterir, değiştirilebilir.)</i>• Her bir öğrenciye üzerlerinde Toplumsal (T) ve Biyolojik (B) Cinsiyeti ifade eden iki adet el çubuğu dağıtılır. Öğrencilerden, öğretmenin okuduğu cümlelerin hangi cinsiyet türüne girdiğine göre ellerindeki çubuğu kaldırmaları istenir. Etkinlik sonunda örnek cümleler üzerine tartışma gerçekleştirilir. <i>(Örnek Cümleler:</i> <i>Kadınlar çocuk doğurur, erkekler doğurmazlar.</i> <i>Küçük kız çocukları uysal ve yumuşak, erkek çocuklar ise kavgacı ve serttir.</i> <i>Kadınlar çocukları emzirebilir, erkekler ise ancak biberonla besleyebilir.</i> <i>Kızlar bebeklerle, erkekler arabalarla oynarlar.</i> <i>Erkekler kadınlardan daha iyi araba kullanırlar.)</i>• Öğrencilere ‘Kadın ve erkek olmayı nasıl ya da nelerden öğreniyoruz?’ sorusu sorulur ve cevaplar tahtaya yazılır. Daha sonra öğrencilere slayt üzerinden toplumsal olarak kadın ve erkek olmamızı belirleyen etkenler hakkında bilgi verilir. <i>(Aile, çocuk kitapları, renkler, oyuncaklar, okul, ders kitapları, medya, hukuk vb.)</i>

	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrencilere, kadınlık ve erkeklik ile ilgili beklentilerin hangileri doğru hangilerinin yanlış; bu beklentilerin biyolojik mi yoksa toplumsal cinsiyetle mi ilişkili olduğu sorulur. • Oturum öğrencilerin varsa sormak istedikleri sorular cevaplanarak sonlandırılır. Öğrencilere atölye değerlendirme formu dağıtılır.
--	--

2.HAFTA	CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ VE MESLEKLER
SÜRE:	40 dk.
KAZANIM:	<ul style="list-style-type: none"> • Cinsiyete dayalı iş bölümünü tanımlar. • Cinsiyete dayalı iş bölümünü sorgular. • Cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçlarını fark eder.
UYGULAMA:	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrencilere ‘Cinsiyete dayalı iş bölümü’ denince akıllarına ne geldiği sorulur. <i>(Cinsiyete Dayalı İşbölümü: Kadınların ve erkeklerin ne yapması gerektiği veya neleri yapabilecekleri hakkında toplumda yaratılmış olan fikirlere ve değerlere dayanarak, kadınlara ve erkeklere farklı roller, görev ve sorumluluklar yüklenmesidir.)</i> • Bunu kim yapar?: Öğrencilere temsili kadın ve erkek resmi olan çubuklar dağıtılır. Öğretmenin söylediği örnek eylemleri kimin yaptığına karar vererek (kadın/erkek) ellerindeki resimli çubukları kaldırırılar. <i>(Örnek Eylemler: Yemek yapar. Temizlik yapar. Çocukları okula götürür. Arabayı temizler. Kahvaltı hazırlar. Market alışverişini yapar. Ütü yapar. Çay demler. Tamir yapar. Maç izler. Bilgisayar oyunu oynar. Beslenme çantası hazırlar. Çocuklarına ödevlerinde yardım eder.)</i>

	<ul style="list-style-type: none"> • Verilen cevaplar sonrası tahta çizgi ile ikiye bölünerek bir tarafa ‘Ayşe (Kadın)’ diğer tarafa ‘Ali (Erkek)’ yazılır. Öğrencilere Ayşe ve Ali’nin ev içinde ve ev dışında en çok yaptıkları 10 işin neler olabileceği sorulur ve cevaplar tahtaya yazılır. Bu işlerin biyolojik mi yoksa toplumsal cinsiyete göre mi belirlendiği sorulur ve öğrencilerin düşünmeleri istenir. • Öğrencilere A4 kağıt dağıtılır. Herkese şu yönergeler verilir. Öğrencilerden futbolcu, okul müdürü, hemşire ve pilot çizmeleri istenir. Çizimlerini tamamladıktan sonra tahtaya bu meslekler yazılır. Kaç kişinin futbolcuyu, okul müdürünü ve pilotu kadın çizdiği; hemşireyi kaç kişinin erkek çizdiği sorulur. Daha sonra nedenleri tartışılır. (Öğrencilere sadece kadınların ya da sadece erkeklerin yapabileceği işler olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulur ve cevaplar üzerine değerlendirme yapılır.) • Öğrencilerle slaytta yer alan cinsiyete dayalı iş bölümünün sonuçları paylaşılır. Mesleklerin cinsiyeti olmayacağı üzerine vurgu yapılır. <i>(Toplumsal cinsiyete yönelik iş bölümünün sonucunda; kadınlar erkeklerden daha az kaynağa (para, eğitim, istihdam, boş zaman), seçme şansına (özerklik, yaşam tarzı) ve karar alma yetkisine sahiptir.)</i> • Öğrencilerle eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarındaki kadın ve erkek oranları istatistiksel olarak paylaşılır. Paylaşılan bu bilgiler üzerine öğrencilerden düşünmeleri ve konu ile ilgili fikirlerini tartışmaları istenir. <i>(TÜİK Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2019 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %45,7 olup bu oran kadınlarda %28,7, erkeklerde ise %63,1 oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre; 2020 yılında 584 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 101, erkek milletvekili sayısının ise 483 olduğu görüldü. TÜİK Ulusal Eğitim Veri Tabanı verilerine göre 2019 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olup en az üniversite mezunu olan kadınların oranı %18,5, erkeklerin ise %23,1’dir.</i> • Öğrencilere atölye değerlendirme formu dağıtılır.
--	--

3.HAFTA	TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ/EŞİTSİZLİĞİ
SÜRE:	40 dk.
KAZANIM:	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını tanımlar. • Kadın ve erkek eşitliğine dair görüşlerini ifade eder.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıklarını ve nasıl gördüklerini tartışır. • Toplumsal cinsiyet eşitsizliği aktarımına neden olan unsurların farkına varır.
UYGULAMA:	<ul style="list-style-type: none"> • ‘Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir?’ sorusu öğrencilere sorulur ve cevaplar dinlenir. Sonrasında bu kavramın açıklaması öğrencilerle paylaşılır. <i>(Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetleri elde etmede bireye cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmamasıdır.)</i> • Video: ‘Riley Oyuncaklar Üzerine Konuşuyor’ isimli video öğrencilere izletilir. Video üzerine öğrencilerin görüş ve düşünceleri dinlenir. • Kanıt Temelli Grup Etkinliği: Sınıf dört küçük gruba bölünür. Gazete haberleri ve güncel kanıtlardan oluşan dört farklı metin öğrenci gruplarına dağıtılır ve her grubun materyalleri üzerinde beş dakika çalışmaları istenir. Grup sözcülerinden üçer dakika konularını büyük gruba sunmaları istenir. Kanıt 1: Oyuncaklar ve Renkler Kanıt 2: Ev İşlerinin Paylaşımı Kanıt 3: Kadınlar ve İş Hayatı Kanıt 4: Kız Erkek Eşitliği • Nesi İyi Nesi Kötü Etkinliği: Öğrencilere kız ve erkek olmanın iyi ve kötü yönlerinin neler olduğu sorulur ve tahtaya çizilen şablona cevaplar not edilir. Tüm cevaplar dinlendikten sonra kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yaşadıkları ve nasıl gördükleri üzerine yazılanlar yorumlanır ve ders sonlandırılır. • Öğrencilere atölye değerlendirme formu dağıtılır.

4.HAFTA	TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
SÜRE:	40 dk.
KAZANIM:	<ul style="list-style-type: none"> • Türkçede yer alan cinsiyetçi söylemleri fark eder. • Cinsiyet eşitliğini ifade eden yasal dayanakları bilir. • Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm önerileri geliştirir.

<p>UYGULAMA:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dilimize yer eden cinsiyetçi söylemler paylaşılır ve öğrencilerin bunlar üzerine düşünceleri istenir. <p><i>(Örnekler: Bilim adamı/ Bilim insanı İnsanoğlu/ İnsanlık İş adamı/ İş insanı Adam gibi/ İnsan gibi Hanım hanımcık / sessiz, sakın, kibar Sözünün eri/ Dürüst Erkek sözü/ Söz Kız-kadın başına/ Tek başına)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Görüş Geliştirme Tekniği: ‘Aynı Fikirdeyim’, ‘Bu Fikre Karşıyım’, ‘Kararsızım’ cümlelerinin olduğu kartonlar sınıfın 3 köşesine duvara asılır. Aşağıda belirtilen önermeler okunur. Öğrencilerden okunan cümle ile ilgili görüşlerini belirten ifadenin yazılı olduğu kartonun yanında durmaları istenir. Öğrenciler teker teker görüşlerini nedenleri ile açıklar. Tartışma sürecinde görüşünü değiştiren öğrenci buldukları yeri değiştirebilir. <p>Önerme 1: Para kazanmak ve ev geçindirmek annenin görevidir.</p> <p>Önerme 2: Evi temizlemek ve düzenlemek babanın görevidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi’ndeki önemli maddeler öğrencilerle paylaşılır. • Ben Ne Yapabilirim Etkinliği: Öğrencilere Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini sağlamak için okulda ve aile içinde neler yapabileceklerine dair çözüm önerilerini sunabilmeleri için çalışma kağıdı dağıtılır ve süre bitiminde kağıtlar toplanır. • Öğrencilere atölye değerlendirme formu dağıtılır. • Atölye sonunda öğrencilere Öz değerlendirme Formu dağıtılır.
------------------	---

6.8 EK-8. Yasal Dayanaklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Bu sözleşmeye göre onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

- Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.
- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948 günü yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oturumunda kabul edilmiştir. Bu beyannameye göre;

- Yasa önünde herkes eşittir ve herkes ayırım gözetilmeksizin yasanın koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma hakkını taşır.
- Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.
- Herkesin, hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit iş karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.
- Her şahsın öğrenim hakkı vardır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 19 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.



Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder. Sözleşme maddelerine örnek olarak;

- Politika ve kamu hayatında ayrımcılığın önlenmesi
- Uluslararası düzeyde ülkeyi temsilde ayrımcılığın önlenmesi
- Vatandaşlık haklarında ayrımcılığın önlenmesi
- Eğitimde fırsat eşitliği
- Çalışma yaşamında fırsat eşitliği
- Sağlık hizmetlerinden yararlanmada fırsat eşitliği
- Ekonomik ve sosyal hayatın her alanında fırsat eşitliği
- Medeni haklarda eşitlik
- Aile içi eşitlik


6.9 Yasal/Özel İzin Belgesi

Veri Toplama Araçları Hakkında


Gelen kutusu

 ben 25 Eyl
alıcı:  ↩️ ⋮

Aslı Hocam merhabalar;
Ben Derya Doğan Yaylak. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitiminde yüksek lisans öğrencisiyim. Tez öneri sürecimde sizin de tezinizi inceledim. Emeğinize sağlık, benim için oldukça yararlı oldu. Sizin de tezinizde önerdiğiniz gibi; tezim için 4. sınıf öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik bir eylem araştırması yapmayı planlıyorum. Veri toplama araçlarınızdan oluşturduğunuz Anket Formunu kaynak göstererek, eğer izniniz olursa tezim için kullanmak istiyorum.
İyi çalışmalar diler, sevgi ve selamlarımı iletirim.

 asl yşl 25 Eyl
alıcı: ben ↩️ ⋮

Merhaba Derya Hocam;
Tezimin sizin için yararlı bir kaynak olmasına ve alana katkı sağlamasına çok sevindim. Ayrıca böyle güzel bir çalışma yapmak istemenizi de çok tebrik ederim. Atıfta bulunduğunuz sürece kullanmanızda hiç bir sakınca yoktur, iznim vardır. Şimdiden keyifli çalışmalar ve başarılar dilerim. Yolunuz açık olsun. İyi akşamlar.

25 Eyl 2021 Cmt 20:57 tarihinde Derya Doğan Yaylak < > şunu yazdı:

7. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Derya DOĞAN YAYLAK
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lise	Menemen Yabancı Dil Ağırlıklı Lise-İzmir
Lisans	Anadolu Üniversitesi-Sosyoloji
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi-Sosyal Bilgiler Eğitimi
Mesleki Deneyim	Egekent-2 İlköğretim Okulu (2011-2012) Menemen Özel Çapa Koleji (2013-2016) Menemen Özel 29 Ekim Koleji (2017-2018) Ordu Özel Final İlkokulu (2019- Halen)

